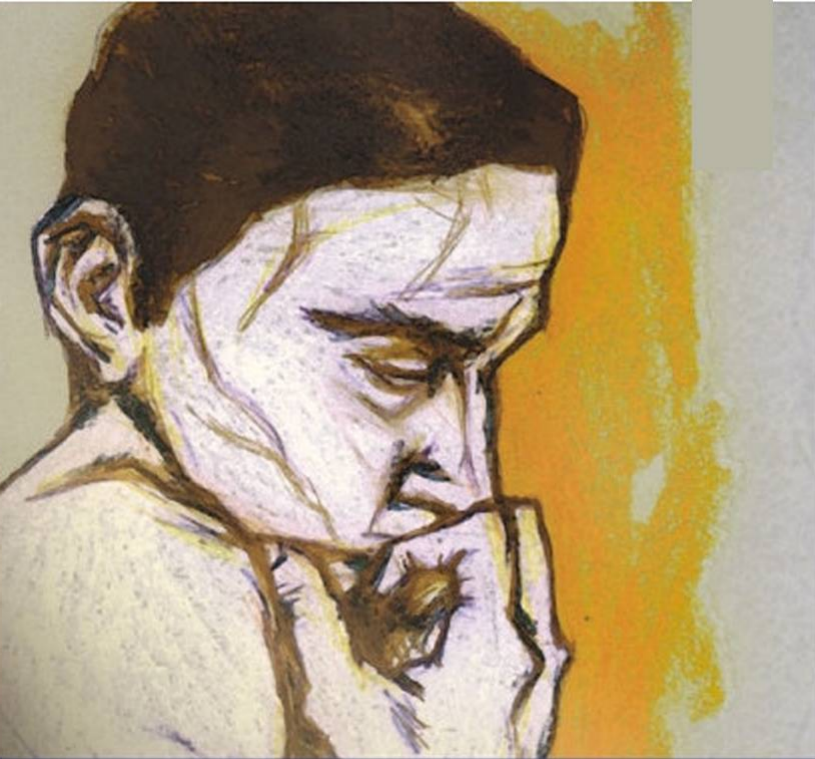

H. BONCIU

Bagaj...

Pensiunea
doamnei Pipersberg

© 2005 by Editura POLIROM, pentru prezenta ediție

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;

P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BONCIU, H.

Bagaj... Pensiunea doamnei Pipersberg / H. Bonciu;
studiu introductiv de Adriana Babeți – Iași: Polirom, 2005

ISBN : 973-681-826-8

821.135.1-31

Printed in ROMANIA

H. BONCIU

Bagaj...

Pensiunea
doamnei Pipersberg

Studiu introductiv de Adriana Babeți

POLIROM
2005

Sigismund Absurdul. Viața și opera

Când trecuse Sigismund, o mână de înși
Măsura talente și nobila artă.

El, surprins de panica marilor învinși,
S-a oprit undeva, pe o linie moartă.

(H. Bonciu,

Inscripție pentru veacul următor)

Portret în aqua forte

Sigismund Absurdul e un pseudonim pe care doar cei împătimiți de studiul revistelor culturale din Bucureștiul interbelic îl recunosc și îl suprapun altei semnături aiurite, Bon-Tșu-Haș. H. Bonciu e tot un pseudonim, care, deși tipărit pe coperta a două romane de scandal în epocă (*Bagaj...* și *Pensiunea doamnei Pipersberg*), azi nu spune prea multe cititorilor. Pot vorbi în cunoștință de cauză despre poezia și proza lui doar câțiva istorici și critici literari. Sau o mână de scriitori. Misteriosul personaj ascuns în spatele unor nume de împrumut e Bercu Haimovici, fiul Ghizelei (Nadler) și al lui Carol Haimovici, născut – cum apare în orice fișă de dicționar – la Iași, pe 19 (ori 21) mai 1893, și mort la București, în 27 aprilie 1950. Așadar, 57 de ani. Cât și cum se lasă văzută această viață de scriitor? Ce se știe, *de fapt*, despre H. Bonciu? Foarte puțin și, de cele mai multe ori, vag.

Puse cap la cap, informațiile disparate și uneori contradictorii (memoriile, articolele, notele zilnice ale lui

E. Lovinescu, consemnările lui F. Aderca, Anton Holban, Mihail Sebastian, paginile de istorie literară ale lui G. Călinescu, Ov.S. Crohmălniceanu, Mioara Apolzan, fișele de dicționar, tabelele cronologice, dar și câteva mențiuni datorate lui Geo Șerban) au conturat cu greu un portret. Rezulta mai degrabă o schiță, ezitantă, trasată din doar două, trei linii, care nu putea prinde nuanța, detaliul, expresia. Persoana reală nu se lăsa „biografiată”. În schimb, se decupa din propria-i operă, dar și din mărturiile celor din jur, câte sunt, un personaj spectaculos, alcătuit din imprevizibile contraste. Că acel H. îl ascunde pe Hieronim (după unii) sau pe Horia (după alții) ori că Benjamin Bonciu e, în fapt, numele său oficial, puțin contează, la urma urmelor (deși, pentru un ochi avizat, chiar o inițială spune multe). Din respect pentru adevăr ar trebui cercetate cândva cu acuratețe documentele rămase în arhive: orice scriitor are dreptul la o asemenea reverență. Pentru moment, să încercăm o reconstituire, fie și sumară, a biografiei sale.

Cu toate că orașul de baștină al lui H. Bonciu e Iașiul, mare parte din copilărie și tot restul vieții îl leagă de București. În capitală urmează cursurile primare și liceul. Iar dacă ar fi să credităm ca autobiografii stilizate paginile celor două romane ale sale, am putea deduce nu puține lucruri despre o pubertate tulbură și despre o adolescență inflamată, despre o relație extrem de dură cu tatăl, toate consumate într-o lume evreiască de periferie. Mergând cu deducțiile mai departe, cum au făcut-o, de altfel, și unii dintre istoricii literari, am vorbi despre o tinerețe timpurie petrecută la Berlin și chiar despre o încorporare pe front. Însă asemenea speculații sunt riscante câtă vreme veridicitatea lor nu se lasă probată prin acte. Întocmind *Tabelul cronologic* ce însoțește prima reeditare după 1990 a romanelor lui Bonciu, Constantin M. Popa este singurul care dă drept cert intervalul berlinezo-vienez al autorului între 1913 și 1914, cu precizarea că acesta se înscrie la Facultatea de Litere din Berlin. Și că între 1916 și 1918 e înrolat pe front.

Restul istoricilor literari sunt ceva mai prudenți atunci când vorbesc despre anii trăiți de H. Bonciu în mediul

boemei literar-artistice din Berlin și Viena. Când și cu ce scop anume s-ar fi aflat el acolo este greu de aflat. Pentru unii, o primă ședere ar fi avut loc înainte de primul război mondial. După alții, ea e atestabilă între 1917 și 1921. O dovadă a *intermezzo*-ului berlinezo-vienez e de găsit în 1918, când revista *Scena* îi tipărește nu doar versuri originale, ci și traduceri din Peter Altenberg. Alte dovezi: numărul din *Rampa* (1920, 2-3 octombrie), unde publică versuri scrise la Berlin (cu precizarea de rigoare) sau, în aceeași *Rampa*, o zi mai târziu, când cele 30 de sonete traduse din Anton Wildgans, *Poemele către Ead*, sunt însoțite de o entuziastă prezentare ce consemnează că devotatul tălmăcitor „și-a completat educația literară în Germania”. Rândurile reluate de Mioara Apolzan în prefața primei ediții postbelice a romanelor lui H. Bonciu îi aparțin lui Em. Cerbu: „Un tânăr poet a irupt într-o zi în redacția *Rampei*. Trimisese cu câteva zile înainte o poezie. Un sonet remarcabil prin forța brutală a imaginilor sale. I s-a spus că nu poate fi publicat din cauza unui cuvânt crud care rănea întregul sonet. Poetul a revenit atunci în persoană, cu alte poezii. Toate de o structură interioară inedită în lirica românească. Am aflat și de ce. Tânărul poet – nu vom mai insista asupra misterului: e d. H. Bonciu – și-a completat educația literară în Germania. Aducea cu sine ecoul lirismului german, grava muzică a unui angrenaj altfel constituit decât al nostru”. Ce să înțelegem din acea „educație completată”? O studenție propriu-zisă ori numai un statut sporadic de simplu audient? Sau doar o frecventare asiduă a mediilor literare, a boemei artistice, a cafenelelor, atelierelor, ceneclurilor și redacțiilor, ce, până la un punct, putea fi și ea considerată un supliment de educație?

Pe de altă parte, dintr-o prețioasă informație datorată lui Geo Șerban am reconstituit traseul întâlnirii lui Bonciu cu Ady Endre (în 1917, la Viena). Ziaristul din București relatează (într-un interviu din *Facla*, 9 ianuarie 1936) despre relația extrem de apropiată cu marele poet maghiar și despre felul în care acesta i-a servit drept prototip în romanele sale.

Cititorului care s-ar întreba la ce servesc atâtea detalii de istorie literară i-am răspunde prompt că ne aflăm în fața unui autor și a unei opere mult prea puțin cunoscute azi, prin care intră în poezia și proza română un tip de modernitate aparte, pe filieră germană, fapt ce se cuvine datat și marcat cu atenție sporită. Se poate proba astfel încă un resort al literaturii noastre de a fi sincronă marilor mutații artistice europene, e drept, printr-un filon nu extrem de prolific și contaminant. Ceea ce nu înseamnă însă că mai puțin important.

Faptul că în 1921 H. Bonciu se află din nou la Viena și în calitate de corespondent al *Rampei* e fast nu numai pentru tânărul scriitor, ci și pentru cultura română. Astfel, un public larg din România are posibilitatea să citească un interviu luat directorului de la Burgtheater, Anton Wildgans, o convorbire cu Alfons Petzold, realizată în Tirol, portrete-eseu despre scriitori reputați, precum Peter Hille, Peter Altenberg, Richard von Schaukal, din care publică fragmentar și traduceri. Tot acestor șederi li se datorează și familiarizarea cu atelierele sau expozițiile unor Klimt, Schiele sau Grosz. Desene ale ultimilor doi îi vor ilustra lui Bonciu peste ani, în 1934 și 1936, *Bagaj... și Pensiunea doamnei Pipersberg*, cărți-album, premiere, după știința noastră, în librăriile românești.

Cât privește debutul publicistic, se ivește o nouă problemă de datare, urmărită cu acribie de istoricii literari (Ov.S. Crohmălniceanu, Mioara Apolzan, Ion Simuț). Afirmația lui G. Călinescu (din *Istoria literaturii române...*) că debutul lui Bonciu ar putea fi stabilit în 1912, la *Rampa* și *Cortina* nu poate fi verificat, întrucât textele nu sunt semnate nici cu numele, nici cu vreunul dintre pseudonimele cunoscute (Bon-Tșu-Haș sau Sigismund Absurdul). După cum, intervalul 1914-1915, detectat de Sașa Pană ca perioadă de confirmare poetică a lui Bonciu în paginile *Viitorului*, e greu controlabil. Doar dacă atât Sașa Pană, cât și G. Călinescu nu cunoșteau și alte posibile pseudonime ale lui H. Bonciu. Prin urmare, este dată certă, întru totul

verificabilă, prezența sa din 1918 în revista *Scena* cu poezii și traduceri marcate de un puternic timbru expresionist. Publică mai apoi, cu frecvențe variabile, versuri, eseuri, pamflete, traduceri (din Rilke, Richard Beer-Hoffman, Anton Wildgans, Richard von Schaukal, A.H. Klabund, Alfons Petzold, Karl Spitteler, Ady Endre), în *Rampa, Adevărul literar și artistic, Viața românească, Adam, Facla, Azi, Meridian, Lumea românească*.

Deși fundamental expresioniste, numeroase dintre versurile sale au și un puternic timbru avangardist. Dar H. Bonciu nu e validat ca atare în momentul când avangarda românească se află „pe val“, din simplul motiv că volumele apar mult după 1920, dar și pentru că Bonciu însuși nu se simte solidar cu nici o grupare literară din România, nu frecventează mediile artistice și nici nu e preocupat de propria receptare. „Dacă versurile din 1918 nu ar fi rămas în periodice, H. Bonciu s-ar fi numărat, alături de Tristan Tzara și I. Vinea, printre precursorii avangardismului românesc. Când îi apar cărțile însă, voga avangardismului (deceniul trei) se consumase, iar nota originală a scrisului său se diluează“, susține pe bună dreptate Mioara Apolzan în prefața citată. Oricum, intervalul de cinci ani (1918-1923) e cel mai intens sub aspectul creativității lui poetice și publicistice.

Totul vorbește în Bonciu despre o existență precară, imprevizibilă, despre extravaganță și spirit de contestare, despre fascinația perifericului, chiar a sordidului, cel puțin în anii vienezi, așa cum transpar ei din texte (portrete, eseuri, stilizări romanești sau versuri). Dar biografia „la vedere“, cât se lasă reconstituită, probează altceva : un stil de viață burghez, lipsit (aparent) de convulsii. În 1924, căsătoria cu Gabriela Kimmel (Kimpel, în unele fișe de autor) îi aduce un prosper (și des pomenit de istoricii literari) magazin de umbrele & perdele pe strada Șelari, cu apartament tihnit în anexă, precum și o vilă confortantă la Balcic, spațiu retras, rezervat scrisului sau convivialității.

Din acel moment până la debutul editorial ca poet în 1932 (*Lada cu nălucă*), apariția în reviste a lui H. Bonciu e extrem de rară. După cum inexistentă pare a fi și prezența sa în mediile literar-artistice. Ciudatul autor e ca și dispărut. Iar în 1933, când i se publică două volume de versuri (*Eu și Orientul* și *Poeme către Ead* – texte originale și traduceri), ele reiau în mare ceea ce fusese publicat cu 10-15 ani înainte. Poate și de aceea verdictul critic e mai degrabă rezervat (G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Felix Aderca, Al. Philippide). Nimic nu pare să anunțe șocul produs de tipărirea primului său roman, *Bagaj...*, la finele lui 1934 și, relativ rapid, în 1936, de apariția celui de-al doilea volum în proză, *Pensiunea doamnei Pipersberg*. Nici măcar mărturisirea brutală din *Facla* (24 august 1935), răspuns la o anchetă literară – *De ce scrieți ?*, nu anticipă iminentul scandal: „Între mine și condei există o veche răfuială. E o trântă pe viață și pe moarte, care ține de patruzeci de ani. Mă surprinde chiar că s-a observat că scriu, când toată chestia se rezumă la o scurgere de borș, pe nas și pe gură, linsă de mine și ștearsă cu mânăca de pe o coală de hârtie, pe care totuși a rămas tocmai ceea ce doream să dispară, ceea ce aș fi voit să ascund“.

La acea oră nimeni nu ar fi putut anticipa campania de presă ce se va declanșa începând din 1936, cu un moment de culminație în 1937; cum nici procesul pentru pornografie intentat unui grup de scriitori și arestarea câtorva dintre ei. Solitarul Bonciu se va vedea atunci propulsat violent în centrul atenției publice, glorie pe care, cu siguranță, nu și-ar fi dorit-o dobândită astfel. Vom redeschide dosarul acestui proces – întru totul simptomatic pentru cultura română – câteva pagini mai încolo, făcând însă acum o precizare. Anume că portretul lui Bonciu, între puținele existente, de altfel, trasat de E. Lovinescu în tușe vitriolante, caricaturale, ca o „fișă de patologie literară“ (cum cu îndreptățire constată Gabriela Omăt în notele ce însoțesc *Agendele* lovinesciene), nu poate fi înțeles decât într-un context mai larg. Un context ce presupune să reconstituim etapele înverșunatei polemici din presa vremii sau de la

tribuna Academiei Române pe tema moralității în artă. Portretul devine relevant numai ca rezultat al virulentului schimb de replici purtat în ziare și reviste. Apărut inițial în *Adevărul* din 8 mai 1937 (*Scriitorul X*), el este inclus mai apoi în volumul *Aqua forte* cu titlul „Poetul absolut”. Iată doar un fragment: „Pe «poetul absolut» îl cunosc de câțiva ani. Un bărbat înalt, bine legat, elegant, cu figura brăzdată de farurile mari ale ochelarilor, oriental în toată înfățișarea, în privirea languroasă a unor ochi de un verde vegetal, în glasul moale, efeminat, încleiat, de convalescent al unei grele boli ce nu iartă: *literaturita*. De oriunde ai porni, de la constatarea vremii de afară, de la evenimentele zilei, de la Hitler sau de la Berilă și Brandabura, de la o gripă ce te chinuie sau de la războiul din Abisinia, pe căi nesimțite, dar implacabile, în mai puțin de cinci minute conversația cu dânsul lunecă la artă, la arta lui, firește, la ce a scris, scrie sau va scrie, la tortura cu care compune, la înaltele lui concepții asupra frumosului, la eternitatea artei față de micimile zilei și așa mai departe. Oricât ai căuta să te scuturi, lianele ochilor vegetali te țin strâns și te trag la fund, în obsesia omului înveninat de propria lui literatură. Căci pentru acest vlăjgan, sportiv de altfel, ce nu se sfiește să apară în costum de skieur și pe ulițele capitalei, nu există altă realitate decât cea a artei, și în primul rând, firește, a artei lui. Scriitorul e, în adevăr, un artist, temutul artist al unei literaturi obsedate de erotism și de căutarea noutății de situații și de expresie”. Oprim citatul aici, nu fără a observa că, dincolo de tonul acid, dincolo de resentimentul ce țâșnește din pagină, se poate totuși descifra conturul unui bărbat excentric, ce pare a trăi doar în și pentru literatură, fundamental egolatu, orgolios. Ca mai toți scriitorii autentici, am simți nevoia să adăugăm.

Datorită aceluiași caustic portret se perpetuează și câteva secvențe din biografia lui Bonciu, care – povestite și comentate de Lovinescu – ridiculizează suplimentar o persoană, ajunsă, iată, personaj semigrotesc. Episodul de la înmormântarea lui Anton Holban (nepotul lui Lovinescu

și prietenul apropiat al lui Bonciu), precum și scena jucată în biroul criticului de scriitorul înspăimântat de iminența procesului și a arestării, îl transformă pe „poetul absolut“, cu tot cu ghilimelele de rigoare, într-un caz patologic. În același stil de șarjă, preluând informațiile ca atare, îl descrie și G. Călinescu în *Istoria...* sa.

Dar cele două romane-bombă, care au făcut din Bonciu ținta unei campanii de presă difamatoare, bine orchestrată, au parte și de o receptare generoasă. Nu doar consternare și oprobriu, ci și admirație fățișă, cum se va vedea, din partea lui Arghezi sau Anton Holban. Prea puțin, se pare, pentru o natură atât de fragilă și, deopotrivă, vanitoasă. În fața tirului concertat de acuze, judecăți sau rezerve, Bonciu îi răspunde cu aceeași intensitate, ulcerat, paroxistic și, până la un punct, nedrept, doar lui E. Lovinescu („Criticul de porțelan“, în *Lumea românească*, 11 iunie, 1937). Când e să intre pe câmpul de luptă, în „Despre artă“ (*Azi*, nr. 29, iunie-august, 1937), să riposteze sau să se apere, el pare într-o ușoară defensivă. Academia în care absurdul e ridicat la rang de artă e însăși viața, scrie Bonciu patetic, justificându-se: „Ceea ce m-a împins câteodată la reconstituirea scenelor erotice a fost poate panica dezlănțuită de eterna taină sexuală, care m-a copleșit cu teamă și oroare în singurătatea existenței mele“.

Stigmatizat și izolat, cu orgoliul rănit, Bonciu mărturișește în același text din 1937: „...am devenit un câine rău cu mine însumi și cu toți din jurul meu. Mi-e milă de ei atunci când îi văd strânși în triburi, ca pe timpul Canaanului și cer «moartea francmasonilor». Mi-e milă de ei. Vita din cireadă crede că tot ce se tipărește este adevărat: mi-e milă de ea [...]. Mă întreb ce caut eu printre ei“. Sunt cuvintele unui om care, dezabuzat, e în pragul abandonului. Campania denigratoare îi afectează decisiv cariera de scriitor. Nu mai apar romanele anunțate, *Șarpele cu ochelari*, din care tipărise un fragment în 1935, și nici *Parada elefanților*. Bonciu scrie tot mai puțin și publică extrem de rar. Până la izbucnirea războiului e de găsit în librării cu volumul de versuri *Brom* (1939). Nici o informație

despre viața lui nu ne mai parvine până după 1944. Doar *Requiem* (versuri), în 1945. Și tot atunci, „inginerul B, de la Oficiul de studii al Ministerului Economiei Naționale, e numit secretar general al Comisariatului pentru comerț exterior“ (*Dicționarul general al literaturii române*). Reviriment „pe val“ politic? În absența unei documentări minimale nu ne putem pronunța. Apoi, o revenire incidentală în presă cu câteva poezii, în 1947 (*Revista literară*). Și o consemnare a datei dispariției: 27 aprilie 1950. Atât.

Recitind sumara schiță de biografie, ne-am întrebat firesc ce figură transpare din ea : a unui mare învins, a unui marginal cu existența fracturată și apoi eșuat? A unui vagabond cu stigmat, mereu hăituit de propria-i umbră și întotdeauna ajuns prea târziu la țintă? Sau, dimpotrivă, se întrevede un chip de histrion excentric, ce joacă la adăpostul pseudonimelor ba comedii absurde, ba tragedii? Cine să spună, cine să dea verdicte și, la urma urmelor, cu ce relevanță, când la singura judecată de care el însuși mărturisește că se teme, știm cu toții prea bine, stă doar opera, nu autorul? Iar dacă avem totuși nevoie de o imagine decupată iluzoriu din viață, ea ne înfățișează un fel de om-vagon, la remorca unei locomotive bezmetice. Sau abandonat într-o uriașă stație de cale ferată, de pe a cărei linie moartă încearcă să iasă.

Triaj I. 1934-1937

Tocmai de aceea am pornit pe două dintre urmele lui, romanele, încercând să descâlcim complicata întrețesere de linii în care au fost prinse. Le-am triat pe cele mai importante și am obținut un tablou sau, mai bine spus, o schemă și un grafic, ca la mersul trenurilor. Un indicator de circulație a prozei din anii '30. Am aflat astfel de unde vin și pe ce linie intră în triajul nostru imaginar *Bagajul* și *Pensiunea doamnei Pipersberg*. Cu alte cuvinte, în ce context apar romanele lui H. Bonciu. Am consultat un instrument de lucru deosebit de util, recent apărut

(*Dicţionarul cronologic al romanului românesc. De la origini până la 1989*), precum şi vastul dosar al receptării celor două volume în epocă.

N-ar fi lipsit de rost să repertoriem cu cine se învecinează Bonciu pe rafturile librărilor în 1934. Romanul său apare, din câte ştim, spre sfârşitul anului. Din ianuarie până în decembrie sunt tipărite (ne informează Doina Modola în dicţionarul pomenit mai sus) aproximativ 100 de titluri. De la scandalosul roman al lui Felix Aderca, ascuns sub pseudonimul Clifford Moore, *Al doilea amant al Doamnei Chatterley*, la *Răbojul Sfântului Petre*, de Ion Agârbiceanu, de la arghezianul *Ochii Maicii Domnului*, la *Ghetto veac XX*, de Ury Benador. Sau la *Întoarcerea din rai*, de Mircea Eliade. Ori *Ioana*, de Anton Holban. În 1934 sunt tipăriţi şi Panait Istrati (*Biroul de plasare. Viaţa lui Adrian Zograffi*), Gib I. Mihăescu (*Zilele şi nopţile unui student întârziat*), Cezar Petrescu (*Duminica orbului*), Eugen Lovinescu (*Mite*), Liviu Rebreanu (*Jar*). Lui Sadoveanu îi apar *Nopţile de Sânziene* şi *Viaţa lui Ştefan cel Mare*. Tot în 1934 este editat Mihail Sebastian, cu *De două mii de ani*. Publică volume în acelaşi an şi Mircea Streinul, şi Ionel Teodoreanu, precum şi un desant feminin: Henriette Yvonne Stahl, Sanda Movilă, Anișoara Odeanu, Maura Prigor, Marta Rădulescu, Sidonia Drăgușanu, Lucrezzia Kar. Să nu omitem un amănunt: cele mai vândute romane ale lui 1934 poartă semnăturile lui Petre Bellu şi Octav Dessila.

Iar 1936, anul în care se tipăreşte *Pensiunea doamnei Pipersberg*, îl alătură pe Bonciu lui Felix Aderca (*Oraşele înecate*), lui Arghezi (*Cimitirul Buna-Vestire*), lui M. Blecher, ale cărui *Întâmplări în irealitatea imediată* intră în librării tot acum. Şi lui Ion Călugăru (*Copilăria unui netrebnic*). Să nu uităm apoi că *Domnişoara Cristina* (şi ea piesă în procesul scriitorilor incriminaţi pentru pornografie) apare tot în 1936, ca, de altfel, şi volumul al doilea din *Fraţii Jderi*. Semnează din nou la apel Ury Benador, I. Peltz şi Panait Istrati, dar şi E. Lovinescu, cu două volume.

Ce romane se mai editaseră însă între timp? 1935 se dovedeşte la fel de semnificativ pentru ideea de proză în

România. Apar Octav Șuluțiu, cu *Ambigen* sau Ion Biberi, cu *Proces*. Și din nou Ury Benador, dar și Gheorghe Brăescu sau Victor Eftimiu. Este anul Eliade, căci acum intră în librării *Huliganii* și *Șantier. Roman indirect*. Se vând bine *Codin*-ul lui Istrati, *Bălăuca* lui Lovinescu și *Donna Alba* lui Gib I. Mihăescu. Precum și aceiași autori prolifici, I. Peltz (cu trei cărți!) și Cezar Petrescu (cu doar două). 1935 e anul primului volum din *Frații Jderi* și al *Logodnicului* Hortensiei Papadat-Bengescu. Tot în 1935 Mihail Sebastian își tipărește *Orașul cu salcâmi*.

Așadar, cum constata Șerban Cioculescu încă din 1933, „toate drumurile duc astăzi către roman”. Nimic mai adevărat dacă ne reamintim că în 1933 avusese loc un fel de *boom* al romanului românesc, nu puțini critici ajungând să susțină că ne găsim în fața unui an „al capodoperelor”: *Patul lui Procust*, *Creanga de aur*, *Drumul ascuns*, *Adela*, *Rusoaica*, *Femei*, *Cartea nunții*, *Maitreyi*. Nu își mai avea nici un rost temerea (din 1926) a lui Mihai Ralea: *De ce nu avem roman?* Apăruseră deja și Liviu Rebreanu, și Hortensia Papadat-Bengescu, și Sadoveanu. Dar și Mateiu Caragiale, Felix Aderca, Anton Holban. Fusesse tipărit în 1930 volumul lui Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. În presa vremii, zeci de articole, eseuri, anchete și interviuri dezbăteau furtunos nu doar soarta romanului, ci și chestiuni rigurose tehnice de artă românească. O simplă parcurgere a bibliografiei realizate de Carmen Mușat în *Romanul românesc interbelic* (București, Editura Humanitas, 1998) spune totul despre amploarea și diversitatea fenomenului. Tradiționalism și modernism, în diferite registre. Realism viguros, balzacianism, naturalism, simbolism, istoricizare sau mitizare, estetism, fantastic, psihologism, autenticism, experimentalism, „antiroman” – aproape toate formulele detectate de teoreticieni fuseseră experimentate și la noi, dar, am îndrăzni să spunem că, de cele mai multe ori – *soft*, cu surdina pusă. În acest triaj, stație de asamblat și demontat mașinării, intră H. Bonciu cu cele două romane ale sale.

Pe ce linie? Spre a afla răspunsul, să le dăm cuvântul contemporanilor.

La scurtă vreme după lansarea *Bagajului* apar cronicile în reviste sau ziare, dar un prim ecou se vede cu ochiul liber pe banderola ce însoțește cartea, în câteva fraze promoționale, semnate de Tudor Arghezi: „Dintr-o mocirlă de culori crude, frecată toată cu funigei de aur, bidineaua lui plină și grasă, ridicată pe schela cea mai înaltă, zugrăvește în fresca universală a balamucului sufletesc, la care fiecare adăugăm smângăleala fierbinte a sângelui nostru, o figură sau un interval“.

Între cei mai prompti comentatori se află, cum altfel?, prietenul Anton Holban, care, fără a-și semna intervenția din *Vremea*, anunță în termeni elogioși factura „cu totul nouă“ a prozei, care „nu respectă nici una din formulele consacrate ale romanului“. Ceva mai târziu, de data aceasta în nume propriu (*Adevărul*, 17 aprilie 1935), Anton Holban scrie entuziasmat, parcă spre a contracara atacurile, rezervele, reproșurile deja înfiripate: „Cum există mari admiratori ai lui Céline sau Axel Munthe și nu observă că autorul român este din aceeași familie? Am iubit sufletul lui complicat, chiar dacă nu am cunoscut aceleași întâmplări. Și ce minunată mi-a părut sinuozitatea gândurilor lui“. La fel de atașant, plin de afecțiune și încredere în vocația de prozator a prietenului său, scrie și Felix Aderca. În schimb, Pompiliu Constantinescu se dovedește ceva mai rezervat, cum, de altfel, destul de circumspect se dovedește și Mihail Sebastian. După opinia lui (*Rampa*, 1 martie 1935) nu ne aflăm în fața unui roman („Un roman? Evident, nu“), pentru că, în ciuda elasticității sale, romanul e un gen „cu anumite inevitabile exigențe“. Cum ar fi existența unui erou. Or, Ramses, protagonistul *Bagajului* (al cărui nume îl indispuie – pe bună dreptate – pentru caracterul de butadă oarecum ieftină), nu are „nici identitate civilă, nici psihologică“. Desigur, în 2005, acest mod de a pune problema identității unui personaj de roman poate fi considerat depășit. Și totuși, nu i se poate imputa lui Sebastian discernământul critic: „Acest Ramses nu este un

om, ci doar un ochi care privește și o inteligență care comentează. De aceea nici cartea nu este un roman, ci un album de aspecte destrămate. Faptele răsar și cad în *Bagaj...* cu o indiferență de accident. Nu văd firul care le leagă. Nu numai firul epic, desigur inexistent, dar nici pe cel subteran“.

G. Călinescu îi consacră romanului un comentariu abia după apariția celui alt volum, *Pensiunea doamnei Pipersberg*. Cronica sa din *Adevărul literar și artistic* (9 februarie 1936) le cataloghează pe ambele drept „poeme în proză, pe o urzeală în jurnal intim“, reușind să delimiteze influențe (romantism, expresionism). Îi găsește în același timp lui Bonciu similarități de atitudine cu scriitorii germani, în linia unui Franz Werfel, și prea puțin cu cei francezi, mult mai familiari prozatorilor români. Prin „preocuparea de sine“ și prin „senzualitate“, el ar fi amplasabil „în grupa altor scriitori, de felul lui Aderca“. Tonul lui Călinescu devine mai tranșant în masiva *Istorie a literaturii române...*, apărută într-un an istoric nefast, 1941. Triat și inclus (alături de Tzara, Urmuz, Bogza, Vineanu, Al. Robot) în capitolul *Dadaști. Suprarealiști. Hermetici*, Bonciu îi apare lui Călinescu ca un „inteligent amator“, „lipsit de personalitate artistică“, „prea înrâurit de grupul austriac al poeziei germane“. Iar obiceiul său „de a vedea drame și probleme în toate clipele vieții“ aparține „scriitorilor germano-evrei de tipul Werfel“.

Cu doar patru ani înainte, în *Istoria literaturii moderne contemporane* (1937), E. Lovinescu îi rezerva lui Bonciu un loc distinct în capitolul III, *Poezia epică urbană. 4. Proza „modernistă“, fantezistă, pamfletară, lirică, eseistică, pitorească*, publicând însă câteva fragmente înaintea tipăririi volumului, în chiar toiul campaniei de presă declanșate de incriminarea celor trei autori „pornografi“ (Bogza, Bonciu și Celarianu). Rândurile extrase din *Istorie...* vor să probeze un principiu: anume că judecata estetică trebuie disociată de cea morală, că „idiosincrazia personală e controlată de instrumentele criticului“ (Gabriela Omăt). Este dincolo de orice dubiu că, deși nu contestă validitatea

artistică a celor două romane, Lovinescu nu agreează câtuși de puțin „stilul Bonciu“ : excesiv, dezlănțuit, obsedat de erotism la limita patologicului. Dar argumentele aduse pentru a-și susține rezerva sunt strict estetice. Dovadă că, atunci când se declanșează procesul, Lovinescu se solidarizează public cu scriitorii în cauză. Numai că paragrafele sale declanșează resentimente în ambele tabere. Obiectivitatea lucrurilor spuse „cinstit, pe față și pe proprie răspundere“ îi irită pe înverșunații moralei, care cer condamnarea pornografilor și blamarea susținătorilor acestora, dar îl stârnește și pe Bonciu. Nemulțumit de verdictul lui Lovinescu, el îi răspunde în presă cu un portret-pamflet extrem de acid, despre care a mai fost vorba, *Criticul de porțelan*. Abia după aceea reacționează Lovinescu, nu mai puțin caustic. Dar la ora apariției lor scandalul în care sunt implicate și cele două romane ale lui Bonciu era deja declanșat.

Dosarul unui proces

Chiar dacă specialiștii consideră azi această secvență dramatică din biografia lui H. Bonciu o pagină clasată de istorie literară, nu credem că, pentru un public mai larg, ar fi lipsit de interes să refaceam „dosarul“ cazului. Simpla sa parcurgere dă seama de un întreg context, ce depășește cu mult granițele literaturii. Atentatul la bunele moravuri de care sunt acuzați și condamnați în anii '30 câțiva scriitori din România e hârtia de turnesol a unui întreg climat ideologic. L-am reconstituit alături de Z. Ornea (*Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995) și de Gabriela Omăt (notele la E. Lovinescu, „*Sburătorul*“. *Agende literare*, V, București, Fundația națională pentru știință și artă, Academia Română, Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu“, Editura C.N.I. „Coresi“ S.A., 2001).

Ideologiile totalitare și literatura, capitol distinct în volumul lui Z. Ornea, conține paragrafe consistente despre

scandalul declanșat de „literatura socotită pornografică“ și asimilată în presa de extremă dreaptă cu formula „pornografie și iudaizare“. Pentru ultratradiționaliști, pentru cei care diabolizează modernismul, cosmopolitismul, occidentalismul, vicierea moravurilor unei națiuni cu ajutorul literaturii e temei nu doar de neliniște, ci și de revoltă. Pe de o parte, incriminare a celor ce se fac vinovați de asemenea delikte, pe de alta, atacuri virulente la adresa criticii literare, de o excesivă permisivitate. În doar câțiva ani sunt puse la zid nume, volume, articole.

„Din păcate – constată Z. Ornea –, scandalul a fost declanșat de N. Iorga. Încă în 1934, în *Istoria literaturii românești contemporane* se manifesta ostil „poeziei noi“, condamnând lirica lui Arghezi“ (*op. cit.*, p. 444). Peste doar doi ani, în 1936, în revista înființată chiar de el, *Cuget clar* și subintitulată *Noul Sămănător*, Iorga declanșează o campanie virulentă împotriva modernismului literar, iar ținta vehemenței sale rămâne Arghezi. După ce semnalează „anarhia“ înstăpânită peste literele românești, „curentul de flecăreală cu vorbe mari, de exhibiție de monstruozi-tăți, apeluri la apetituri bestiale“, îl atacă pe Lovinescu pentru „neînțelegere și interesată toleranță“, pentru a stigmatiza în final de frază întreaga perioadă: „era care merită să fie pecetluită în frunte cu fierul roșu: „Arghezi“ (*apud Z.O., op. cit.*, p. 445). Primirea elogioasă de către critică a volumului de versuri argheziene prin care Editura Fundațiilor Regale își inaugura colecția de „ediții definitive“ nu face decât să amplifice iritarea tot mai vehementă a lui Iorga. Intervine la Academie (în 30 mai 1936); apoi susține o conferință cu titlul „Boala literaturii noi“. Urmează, după efectul bulgărelui de zăpadă, o campanie de o rară virulență, purtând diferite semnături, în paginile unor publicații precum *Cuget clar*, *Sfarmă Piatră*, *Buna Vestire*. Orientarea lor de extremă dreaptă generează afirmații precum: „Dezvoltarea literară a dlui Arghezi este perfect suprapusă înaintării procesului de iudaizare a scrisului nostru. D. Arghezi, cu însușirile sale firești, a fost o fericită

coincidență în asaltul scrisului iudaic în literatura românească" (*apud* Z.O., p. 450).

Se va spune, desigur, că vorbele nu sunt, la urma urmelor, decât vorbe, fie chiar transcrise. Pentru cei care nu conștientizează cât de persuasiv se dovedește un discurs, care e forța lui incitativă și ce efecte devastatoare poate genera o campanie de presă, să ne reamintim că, după sesiunea Academiei Române, prin vocea lui Brătescu-Voinești, Geo Bogza și H. Bonciu sunt arestați. Iată un fragment din luarea de cuvânt a lui Brătescu-Voinești, pe care *Cuget clar* din 28 aprilie 1937 o reproduce integral, cu titlul „Lupta împotriva pornografiei”. El vorbește despre primejdia care amenință „nu numai reputațiunea literaturii românești, dar și întreaga noastră alcătuire socială”. Pentru că piața literară românească i se pare a fi inundată de un „număr enorm de scrieri de o pornografie revoltătoare”, „povestiri lipsite de orice valoare literară”, cere deferirea în justiție pentru „delict prevăzut în codul penal”. „Semnalez deocamdată: 1. *Bagaj...*, roman de H. Bonciu (Ed. Alcalay), 2. *Femeia sângelui meu* de Mihail Celarianu și *Poemul invectivă* de Geo Bogza”. În același context, vorbitorul anunță că îi va urmări cu atenție pe toți corupătorii de spirit românesc: „Unii dintre ei sunt români – cei mai mulți însă sunt evrei cari-și semnează operele cu nume românești, adăugând ticăloasei acțiuni de depravare pe care o săvârșesc infamia de a o atribui fiilor altui neam decât aceleia căruia aparțin” (*op. cit.*, p. 425).

În aceeași ședință, Goga, deși ceva mai rezervat cu privire la trimiterea în justiție a scriitorilor, consideră că Academia Română are un caracter de „tribunal al gândirii românești” și sugerează sporirea vigilenței în fața apariției unor „note străine de sufletul românesc”. Iar fraze precum următoarele probează că, fără doar și poate, vigilența presei de extremă dreaptă a atins apogeul: *Buna Vestire*, de pildă, jubilează, chiar dacă principiul arestării unor scriitori nu i se pare tocmai corect: „Dar când se arestează Haimovici Bonciu, atunci eu spun: bine că, în sfârșit, i-ați pus ăstuia mâna în ceafă! Bine că s-a terminat... Dacă

suferă ei, acești șmecheri negustori care pun în cuvinte fotografii obscene nu e, desigur, nici un păcat. E numai o dezinfecție pe care o aplaudăm“ (*op. cit.*, p. 450). Sau, tot în 1937, o spicuire din *Sfarmă Piatră*: „Veniți și luați-i de guler pe ei, pe acești siniștri comercializatori de excremente sufletești sub ambalaje și etichete meșteșugite, inocente. Să-și ia pedeapsa cuvenită pentru opera lor... Noi toți cei care ne ridicăm astăzi împotriva Boncilor și Adercilor, negustori de porcării, nu o facem ca să prigonim cartea, ci ca să o apărăm, nu ca să prigonim scriitorii, ci ca să-i scăpăm de cei care îi fac de rușine. Reclama din toate cotidienele și publicațiile jidovești care îi proclamă pur și simplu genii pe Haimovici Bonciu și Blecher, astfel ca negustoria evreiască să meargă tot atât de bine și în literatură, ca și în celelalte tărâmurii de jaf metodic al nostru“ (*apud* Z.O., p. 451).

Nichifor Crainic intervine și el, în *Gândirea* (nr. 6, 1937), cu un articol vituperator al libertății artei, „Criticii și pornografia“ : „...Orice stat de tip nou, care a ieșit regenerat din cloaca democratică, duce o politică de ridicare fizică a poporului și una culturală de renaștere a lui morală și spirituală. Germania nouă a zvârlit imediat peste graniță pe toți pornografii iudaici și chiar pe scriitorii germani infectați de iudaism. Italia a sancționat imediat pe un nuvelist scabros. Fără discuție... Criticaștrii noștri au ținut congres pentru a apăra libertatea scriitorilor porcoși de a distruge sufletul românesc...“ (*apud* Z.O., p. 456).

Ironie a sorții, la scurtă vreme după ce într-o conferință publică îi făcuse pe Bogza și pe Bonciu pornografi internabili într-o casă de sănătate, Mircea Eliade cade el însuși victimă epuratorilor de moravuri grele, pentru nuvela *Domnișoara Cristina* și romanul *Întoarcerea din rai*. Sancțiunea îi vine însă pe filieră academică, tot în 1937, când, la sesizarea Ministerului Educației Naționale, Senatul Universității din București îi retrage dreptul de a funcționa ca asistent onorific al conferențiarului Nae Ionescu. Este drept că după ce Eliade acționează în judecată Ministerul, tribunalul îi dă scriitorului câștig de cauză.

În toate împrejurările semnalate însă, reacția scriitorilor cu vederi democratice, liberale, nu întârzie să apară. La o anchetă din *Credința* răspund prompt Rădulescu-Motru, Gala Galaction, Simion Mehedinți, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Alice Voinescu. Scrie Lovinescu în 9 aprilie 1937: „sentimentul meu etic și estetic e vrăjmașul pornografiei; instinctiv e jignit de trivialitatea sub orice formă s-ar înfățișa. Rămâne însă de deosebit unde sfârșește pornografia și unde începe arta; pentru aceasta trebuie o sensibilitate și o destoinicie estetică pe care le-o refuz ațâțătorilor și calomniatorilor profesionali, care fac din chestiuni strict literare elemente de vrajbă socială [...]. Cred însă mai puțin în primejdia socială a pornografiei decât în primejdia literară a imensului val de mediocritate patriotică și morală care, sub pretextul purificării sufletești, după ce fusese respins de conștiința critică, vrea să ne acopere din nou. Mă întrebați de rezistența colectivă ce s-ar putea opune acestei invaziuni de obscurantism literar. Sunt individualist și nu cred în spiritul corporativ al neamului nostru. Unele fenomene recente mă întăresc și mai mult în această veche convingere; în momentele de psihoză revoluționară în care trăim, nu mă bizui decât pe cumințenia individului solitar. Cred în progres și, ca și Maiorescu, în biruința prin sine a valorilor morale împotriva oricăror împilări dictatoriale. Chiar de s-ar ridica spânzurători în Piața Teatrului, literatura acestei țări nu se va imbeciliza“ (*apud* Z.O., pp. 453-454).

Revista *Azi*, în numărul său 4 din iunie-august 1937, inițiază (prin Zaharia Stancu) o anchetă despre moralitatea în artă, semn că mai vechea polemică Maiorescu-Gherea nu se epuizase. Răspund, printre alții, solidari cu scriitorii stigmatizați, E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Al. Philippide, Victor Eftimiu, Geo Bogza, Șerban Cioculescu, Ghiță Ionescu, Th. Pallady, N.D. Cocea, M.H. Maxy, Zaharia Stancu și Bonciu însuși. Z. Ornea semnalează răspunsul concis, dar extrem de sugestiv al lui Șerban Cioculescu la cea de-a doua întrebare a anchetei: „în fapt, cadrele unei concepții literare prestabilite pot fi reglementate de instituții

politice, juridice sau legislative?“ (apud Z.O., p. 454). „În statul totalitar, fascist sau comunist, da“, conchide criticul. Să mai spunem cât de mult s-a verificat în România, până nu demult, o afirmație ca aceasta? Și, pe de altă parte, să ne întrebăm de ce se redeschide periodic la noi dosarul moralității în artă. Simplă reciclare a unei obsesii nerezolvate? Semn de imaturitate culturală?

Triaș II. Revizuiți postbelice

Să revenim însă deocamdată, amânând răspunsul, la cel care a perturbat cu volumele lui, alături de Bogza și Celarianu, mersul relativ calm, pe trasee previzibile, al literaturii române: H. Bonciu. Ce s-a întâmplat cu *Bagaj...* și *Pensiunea doamnei Pipersberg* după război? Vreme de aproape 30 de ani de la data apariției ele au fost trase cu totul pe linie moartă. După știința noastră, primele mențiuni despre autor și opera sa îi aparțin lui Ov.S. Crohmălniceanu, în cursul de istorie a literaturii române interbelice, tipărit în 1964, asupra căruia va reveni într-o ediție revizuită, în trei volume (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, 1972-1975). Acolo, în capitolul „Literatura autenticității și experienței“, alături de Camil Petrescu, Anton Holban, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Constantin Fântâneru, Petru Manoliu, Ion Biberi, M. Blecher, H. Bonciu își regăsește delimitat locul în „ramura austriacă a neoromanticilor și expresioniștilor germani Peter Hille și Peter Altenberg, Alfons Petzold și Anton Wildgans, de asemenea pregătitorii și reprezentanții a ceea ce s-a numit *Die neue Sachlichkeit*, școala realismului atroce, sarcastic, grotesc și brutal, Klabund, Kastner etc.“ (p. 501). Idee anticipată și dezvoltată tot de Ov.S. Crohmălniceanu și într-un alt studiu, *Literatura română și expresionismul* (1971).

Până la întâia reeditare postbelică a romanelor lui H. Bonciu din 1984, datorată Mioarei Apolzan, să mai notăm că mici fragmente din *Bagaj...* și *Pensiune...*, cărora li se adaugă patru poezii, au fost incluse de Sașa Pană în 1969,

în *Antologia literaturii române de avangardă*. Chiar dacă cenzurată, ediția din 1984 a Editurii Dacia (în excelenta serie *Restituiri*, îngrijită de Mircea Zăciu) beneficiază de o substanțială și documentată prefață a Mioarei Apolzan, precum și de un binevenit sistem de note. Comparând edițiile din 1934 și 1936 cu varianta din 1984, am făcut un inventar al fragmentelor eliminate de cenzură, marcate prin croșete de îngrijitoare ediției. Am constatat că, pe lângă pasajele explicate sau doar aluzive despre bolșevism, au fost amputate, ca într-o lucrare orwelliană, paragrafele cu o acută conotație sexuală.

Recuperarea, fie și parțială, a lui H. Bonciu are loc însă abia după 1990. Numele lui se regăsește în *Dicționarul scriitorilor români*, *Dicționarul analitic de opere literare românești*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dicționarul cronologic al romanului românesc*, în istoriile literare (Ion Negoitescu), în lucrări de sinteză (Ov.S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*). Însă reeditarea operei întârzie. Abia în anul 2000 Editura Aius din Craiova tipărește într-un singur volum ambele romane, reproducând și desenele ediției prime, cu o mențiune total eronată și neprofesionistă pe coperta interioară – „ilustrații grafice: Egon Schiel (sic!)”, dar și cu inițiativa temerară de a include romanele lui Bonciu într-o colecție: *Noul canon*. Slaba difuzare a cărții, ecurile modeste nu au transformat însă reeditarea într-un eveniment cultural. Ea rămâne, cu toate acestea, încă o tentativă de recartografiere a literaturii noastre interbelice, încă o provocare la reșezarea prozei românești în ierarhii înnoite.

Un nou canon ?

După știința noastră, *Cealaltă față a prozei*, volumul tipărit de Mihai Zamfir la Editura Eminescu în 1988, este între primele încercări de redesenare a peisajului literar interbelic de la noi, cu menționarea explicită a operei lui Bonciu. Să observăm cât de actuală rămâne prefața sa după

aproape douăzeci de ani. Chiar dacă marii autori din prima jumătate a secolului XX, „greii” prozei noastre, sunt, pe bună dreptate, de nedizlocat, privirea bate însă mai departe și nuanțează. „Atunci când se vorbește de proza românească a secolului nostru, numele lui Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu sau Mihail Sadoveanu răsar în memoria colectivă. Ei sunt «cei mari». Peisajul prozei se configurează în jurul acestor nume, care transmit formula lor de existență peisajului literar înconjurător. Nu putem învinovăți pe nimeni de această contaminare dublă: ea s-a instalat în conștiința publică și acționează acum cu forța unui loc comun redutabil.” (p. 7) Numai că, semnalează Mihai Zamfir, „dincolo de numele consacrate, există și nume mai rar pronunțate, de redusă proeminență, dar care nu ni se par cu nimic inferioare celor consacrate”. Fie că se referă la fața mai puțin vizibilă a operei unor autori foarte cunoscuți (nuvelistica lui Rebreanu, memorialistica lui E. Lovinescu), fie că amintește numele lui Blecher, Stere, Topârceanu sau Holban – a căror operă a rămas pe nedrept în umbră –, Mihai Zamfir își asumă un rol de justițiar. El vrea să îi apere pe marginalizații literaturii, să îi repună, fie și postum, în drepturile de deplin meritare. Chiar dacă într-o confruntare imaginară, „capodoperele școlare” par să covârșescă operele cu destin ingrat, „uneori infinit mai atrăgătoare”, miza cărții lui Mihai Zamfir e imensă. Iar pariul – în mare parte câștigat.

Unde să fie însă locul unui H. Bonciu în această suită de revizuiți? Ne-o dezvăluie capitolul „Maestrul din umbră. Proza lui M. Blecher și proza anilor '30”. Blecher i se pare lui Mihai Zamfir cel mai flagrant caz de nerecunoaștere (la timp) a valorii din literatura noastră. Un mare prozator, a cărui scurtă viață poate deveni simbolul unei generații și a cărui operă e paradigmatică pentru o întreagă serie: „A-i gândi împreună pe Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, H. Bonciu, Anton Holban, C. Fântâneru etc. și a considera opera lui M. Blecher ca servind drept paradigmă a grupului nu e o fantezie: pe măsură ce se sedimentează, prin lecturi succesive și exegeze tot mai dense, literatura

interbelică își reface lent relieful. Probabil că proza experimentalistă a anilor '30 va urca treptat spre locul pe care îl merită, înalt" (p. 140). Mihai Zamfir e un vizionar, care își va vedea profeția împlinită abia peste ani și numai parțial.

Chiar dacă Blecher e repus în drepturi de sintezele lui Nicolae Manolescu, Ov.S. Crohmălniceanu, Dinu Pillat, Al. Protopopescu, Nicolae Balotă, Radu G. Țeposu, Liviu Petrescu, chiar dacă el ascensionează spectaculos pe un loc 8 în topul romanelor românești din secolul XX, rezultat al unei anchete inițiate și publicate în *Observatorul cultural* (nr. 45-46, 2001), chiar dacă reeditarea și ampla comentare a operei lui repară mult din injustiția făcută ani la rând autorului, totuși el nu a intrat încă în ceea ce s-ar numi „canonul literar românesc”. Dovadă, cvasiignorarea sa în manualele școlare și prezența deocamdată firavă în programele de la Litere.

Cât despre H. Bonciu, în demonstrația spectaculoasă a lui Mihai Zamfir, proza lui stă în umbra lui Blecher. Ipoteza sa de lectură, prin care toate romanele experimentaliste ale anilor '30 alcătuiesc un text unic, indiferent de data apariției lor, e seducătoare. Printr-o asemenea grilă de lectură (supusă unei „stilistici de profunzime”), concluzia lui M. Zamfir e plauzibilă: primul roman al lui Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, reorganizează stilistic în mod involuntar „structura internă a unui *corpus* format din romanele experimentaliste ale unui întreg deceniu, oferindu-le o coerență nouă și nebănuită” (p. 143). Argumentația e strălucită. Numai că, fără a intenționa să îi contestăm valabilitatea, se cuvine totuși făcută o banală observație de istorie literară: *Întâmplările...* lui Blecher apar în 1936, la ora când atât *Bagaj...*, cât și *Pensiunea...* se află deja în volume tipărite. Chiar dacă, *în fapt*, nu se poate vorbi despre nici o influență, nu e mai puțin adevărat că, la o analiză comparată a câtorva toposuri comune celor doi autori (indeterminarea individualității, boala ciudată, sexualitatea aberantă, lumea obiectelor, obsesia thanatică), Bonciu iese

diminuat. Registrul stilistic al romanelor sale e inferior lui Blecher, decreteează nu fără argumente Mihai Zamfir.

Abia după 1990 se lansează în publicațiile culturale și academice din România o discuție nu lipsită de tensiuni despre canonizare-decanonizare-recanonizare în spațiul culturii noastre (vezi cu precădere numerele tematice ale revistei *Euresis* dedicate avangardei românești – 1994, respectiv schimbării de canon – 1997-1998 și contribuțiile din aceste două sumare de revistă ale lui Mircea Martin, Paul Cornea, Ion Pop, Sorin Alexandrescu, Geo Șerban, Monica Spiridon). Pledoarii similare pentru o recitare și reierarhizare a prozei românești, fără însă o menționare specială a lui Bonciu și a operei sale, i se datorează lui Ion Bogdan Lefter, concentrat cu precădere asupra avangardei în capitolul „Șansa (ratată) de a avea o avangardă” (în *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Editura Paralela 45, 2000), lui Carmen Mușat (*Strategiile subversiunii*, Editura Paralela 45, 2002) sau lui Gheorghe Crăciun (*Cu garda deschisă*, Institutul European, 1997).

Printre puținii care readuc explicit în atenție numele lui Bonciu într-un volum de sinteză se numără Mircea Cărtărescu. *Postmodernismul românesc* (București, Editura Humanitas, 1999) conține o formulare tranșantă: „Nici Rebreanu, nici «clasicul» Sadoveanu, nici măcar Holban, Camil Petrescu sau Hortensia Papadat-Bengescu și nici «autenticiștii» Eliade sau Sebastian nu reprezintă, în perioada interbelică, modernitatea «la vârf». Studiul exclusiv al acestora în școli și atenția care li s-a acordat de către critici în calitatea lor de autori «reprezentativi», de «mari scriitori», de «scriitori naționali» (critica modernistă n-a depășit, de fapt, nici până azi, înțelegerea «proustienilor» din jurul lui Lovinescu) a ocultat direcția cea mai vie artistic, cea mai interesantă și mai fructuoasă ca posteritate și care poate fi definită prin cărți privite până azi ca niște «ciudățenii estetice», unice, inclasabile, enigmatice, în imanența lor: *Craii de Curtea-Veche*, *Întâmplări în irealitatea imediată*, *Creanga de aur*, *Interior*, *Cîmîtirul Buna-Vestire*,

Pensiunea doamnei Pipersberg a lui H. Bonciu, *Jocurile Daniei* (frumosul roman postum al lui Holban, cu prea puțin din «obișnuitul Holban» în structura sa mai curând manieristă) sau greșit înțelesul *Enigma Otiliei*. Adăugând aici și opera lui Urmuz, se conturează un corpus de texte având un «aer de familie» și care așază deodată în altă lumină proza românească interbelică. Proza postmodernă de după război nu va ignora autorii din *establishment*-ul interbelic și va prețui, de pildă, perspectivismul din *Patul lui Procust*, dar va urma cu adevărat direcția aflată în nuce în romanele menționate mai sus, ai căror autori devin, în perspectivă postmodernă, scriitorii dominanți ai anilor '30 și '40. Din această perspectivă, proza interbelică apare mult mai modernă, mult mai ușor comparabilă cu *adevărata* modernitate europeană a vremii, care era, de fapt (cum o arată, de exemplu, studiile despre modernitatea vieneză ale lui Le Rider sau Graff), mai curând o *postmodernitate avant la lettre* (p. 298). Un fragment programatic, o opinie de istoric și de critic literar, dar în primul rând opțiunea unui mare scriitor.

Macaz pentru ultima stație

Subtitlul tipărit pe copertă, *Strania dublă existență a unui om în patru labe*, mențiunea „roman“, banderola promoțională a lui Arghezi, portretul lui Bonciu semnat Alfons Walde, un citat din Pascal, lăsat în franceză și următoarea dedicație sunt primele avertismente de lectură ale romanului *Bagaj...*, așa cum a apărut el în 1934: „Aștern gândurile mele pe țărâna și ciolanele tale, tată, pentru că astăzi ești orb și mut și surd și neînțelegător. Fiul tău“. Cuvinte ce nu se mai cer explicate. Cum nici frazele lui Pascal, care anticipă mărirea și decăderea „dublei existențe“, sfâșiată între josnicia cărnii, a stării animale și sublimul eterat al sufletului. Incipitul absurd, kafkian, introduce în scenă actorii: un narator-poet cu identitate neprecizată și un musafir apărut în plină noapte, prezență

descinsă parcă din proza lui Urmuz: omul cu cioc de aramă, asasinul comis-voiajorului cu nume aberant, Ramses Ferdinand Sinidis. Iar ceea ce urmează peste câteva pagini nu face decât să reproducă, după rețeta manuscrisului găsit, caietul cu scoarțe negre de mușama găsit de criminal asupra victimei și înmănat celui ce povestește toate acestea, mărturisindu-și cinic plagiatul.

Nu mult altfel se derulează începutul din *Pensiunea doamnei Pipersberg*, doar că dedicația sună diferit („Descoperit, pentru salut, închin această carte lui Ferdinand Sinidis, lui și numai lui“), iar naratorul poartă un nume, Bonciu. De data aceasta, cel întâlnit pe o stradă din Viena, „omul capricios și câteodată insuportabil“, e însuși protagonistul romanului *Bagaj...*, Ramses Ferdinand Sinidis. (De altfel, pe ultima pagină a *Pensiunii...*, stă scris: „această carte cuprinde a doua parte a romanului *Bagaj...*“.) Deoarece în chiar clipa întâlnirii, printr-un banal accident, Sinidis își recapătă brusc graiul, naratorul Bonciu nu face decât să așeze cap la cap, cu scurte comentarii, fragmentele monologate ale conlocutorului său.

Nimic nou în aceste secvențe, ba chiar dimpotrivă: procedeul pare expirat prin excesivă uzanță. Nici frazele în stil suprarealist (portretele, decorul, absurdul argumentărilor etc.) nu sparg tiparele, ele fiind deja oarecum datate în 1934. Dar cele două transcrieri (caietul primit și monologul) merită o atenție specială. Ambele recompun în peste 300 de pagini, ca un unic text, confesiunea lui Ferdinand Sinidis. Un roman? Volumele își asumă încă de pe copertă tranșant, orgolios, am spune, apartenența la prestigioasa specie, chiar dacă o parte dintre critici se va grăbi să i-o conteste. Pentru majoritatea comentatorilor însă, o discuție despre limitele genului în cazul lui H. Bonciu nu are, pe bună dreptate, vreo relevanță. *Bagaj...* și *Pensiunea doamnei Pipersberg* sunt două experimente literare, conglomerate stilistice greu decelabile la o primă lectură.

Conexiunile au fost întotdeauna pertinente și argumentabile pe text: un expresionism funciar, pe care se altoiesc, poate nu întotdeauna organic, elemente neoromantice,

naturaliste, *Jugendstil*, suprarealiste. De la vitalismul autenticist la absurd, i-au fost detectate prozei lui Bonciu mai toate descendențele. Credem însă că cel mai aproape de înțelegerea genezei romanelor lui Bonciu este Ov.S. Crohmălniceanu. În patru rânduri (volumele *Literatura română între cele două războaie...*, *Literatura română și expresionismul*, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, precum și studiul „Literatura română și stilul Jugend“ din *Secolul 20*, nr. 1-3, 1997), cu marele avantaj al cunoașterii curentelor moderne din cultura germană, istoricul literar decupează cu gesturi sigure, de expert, zonele de influență: „Scriitorii austrieci și germani frecvențați de H. Bonciu nu sunt propriu-zis expresioniști; ei aparțin unui moment literar și artistic de tranziție, când începe declinul naturalismului și se conturează prin impresionism, neoromantism, simbolism și «Jugendstil» o nouă orientare estetică. Din această ambianță au ieșit însă și autorii care se vor alătura ulterior expresionismului, ca Petzold, Wildgans, Schaukal sau Mühsam, traduși de poetul Brom-ului“ (*Literatura română și expresionismul*, p. 186). „Ceva din aliajul acesta sufletesc singular, pe care l-a zămislit Viena sfârșitului de secol și care a atins apoi accentele disperate, tragico-grotești ale expresionismului, închipuind – după fericita formulă a lui Hermann Broch – un «apocalips voios», injectează H. Bonciu literaturii române: ironie tăioasă ca buza briciului, întoarsă nemilos asupra propriei persoane, răsucită disonantic până la țipăt, sensibilitate acută, nevrozată, febră fantasmatică, foame nesăturată a instinctelor obscure, anxietate prevestitoare de cataclism, luciditate amară și deznădejde rece.“ (*Evreii...*, p. 177)

Expresionismul radicalizează (așa cum face și Bonciu) tendințele anunțate de curente anterioare. Instinctualitatea – obiect de investigație la limita studiului clinic pentru naturalism – se regăsește, de pildă, și în expresionism, dar fără condiționări sociale și ereditare marcante. „Omul în patru labe“ rămâne „expus privirii“ cu brutalitate, adus în starea de instinct primar. Din impresionism e recuperată subiectivizarea intensificată paroxistic a percepției lumii,

iar din *Jugendstil* – panerotismul, „frenesia dionisiacă“ ; din neoromantism – fascinația lumilor de dincolo, stihialul, demonicul, sacrul și, în plan estetic, fantasticul, grotescul. Așadar, „expresionismul lui H. Bonciu se prezintă ca o potențare a acestor tendințe“ (*Literatura română și expresionismul*, p. 187) și nu de puține ori ca tentativă de a exorciza prin grotesc „duhul distructiv“, „natura stihială a existentului“ (*op. cit.*, p. 192). Confesiunea pendulează la Bonciu între o „observație crudă realistă, așa cum a practicat-o după declinul expresionismului «die neue Sachlichkeit» și îngroșarea caricaturală, împinsă către absurd“ (p. 194). „Totul se preface într-o fișă clinică a deznădejdi pe care paiațeriile caută s-o ascundă ; prin expresionism, H. Bonciu presimte, ca Jacob von Hoddis, literatura viitoare a absurdului.“ (p. 196)

Din tocmai acest amalgam deconcertant, dar nu mai puțin coerent cu propriile principii, vine în epocă forța de șoc a romanelor sale. O forță de fond și de formă. De viziune și stil. De repertoriu tematic și de limbaj. Să le descriem și să le analizăm succint.

Cel ce depune mărturie cu o violență sinucigașă despre propria-i viață, eul ascuns în spatele măștii unui comis-voiajor cu veleități artistice, etern rătăcitor prin lumi marginale, își recompune biografia câtuși de puțin cursiv, disparat, haotic, fragmentar. Puse cap la cap și reordonate de o instanță care ar vrea să înțeleagă sensul traseului său, extrasele acestea de viață din cele două romane nu dezvăluie în final nimic. Decât absurdul tragic al unei existențe perfect irosite și al unei structuri de eșec. O genealogie tulbure, o familie ce stă ea însăși sub semnul dezarticulării (un tată despot, după a cărui afecțiune și confirmare tânjește mereu, cu melancolie și deopotrivă cu ură, o mamă care presimte că zămislește „nebunia unui strămoș sugubăț și alcoolic“ și din al cărei pântec se simte expulzat, doi frați „de treabă“, pomeniți în treacăt). Venirea sa pe lume e un exil, o expulzare brutală, iar el – un abortat. Cum nașterea îi e prematură, brutal, prematur îi va fi și sfârșitul. Dar opera? Prima sa creație e un geamăn, un

dublu ca la romantici, o voce a conștiinței, un avorton pe care-l concepe singur : piticul din dreptul inimii, „dușmanul de moarte“, „frățiorul acela strâmb, cocoșat și paralytic, crescut în mine și cu mine odată, ca un fibrom inoperabil, așezat undeva între coastele mele, să-mi muște din când în când inima“.

S-ar spune că tot ceea ce i se întâmplă, din copilărie până în clipa morții, stă sub un semn nefast, sub stigmatul strămoșului dereglat, pribeag, fără pământ sigur sub picioare. Primele amintiri sunt fie violente, fie groțesti, iar copilul cu nume de faraon rămâne definitiv marcat de scenele la care asistă (automutilări, erotisme scabroase, morți violente). Aceeași lume periferic sordidă, încărcată de suferință, mustind de o senzualitate dureroasă și de obscenitate îi copleșește adolescența. Iubirea eșuată pentru Laura, sora lui Marcu Fișic, bărbierul, sexualitatea excesivă și o experiență devastatoare pe front, urmărită cu insistență în ambele romane, îl pregătesc pe viitorul matur pentru ceea ce s-ar putea numi o existență spasmodică, trăită paroxistic.

Secvențele „de război“, între cele mai vibrant compuse, ni-l dezvăluie pe tânărul combatant și mai apoi prizonier într-o ipostază rară, cum de puține ori îi va mai fi dat să se manifeste. În proximitatea morții colective, deși protejat de „biblioteca din sacul cu merinde“ (autorii care îl însoțesc sub obuze sunt Oscar Wilde, Baudelaire și Dostoievski), el își descoperă vocația solidarității, a camaraderiei, a atașamentului pentru făpturile simple și pure. Lor le e rezervată mare parte din *Cartea despre suflet*, atunci când pe front, vegheat de piticul din piept, el are revelația omului vertical, o utopie pentru vremile ce vor veni. Tot ce urmează să i se întâmple mai apoi stă însă sub semnul căderii, al „omului în patru labe“, pe care nimic nu îl mai poate înălța.

Experiența în lumea afacerilor, falimentară, se soldează nu doar cu o imensă ruină, ci și cu sinuciderea unui partener. O soluție salvatoare, în fond, simplă exorcizare cinică și masochistă, îi pare a fi lui Sinidis prăbușirea în lumea cărnii. Casele de plăceri, nenumăratele aventuri

amoroase, sexualitatea dezlănțuită frenetic îi sunt și iluzorii remedii pentru marele eșec conjugal. Figura soției, Zitta Gloria Sinidis, născută von Büffelschwein, sursă a atracției și deopotrivă a urii, a dorinței și, deloc paradoxal, a repulsiei, imagine emblematică a vitalității extreme, dar și a morții, domină lungul șir al femeilor din viața sa (Laura, Șari, Hilda, Matilda, Peppa, Amidé). În *Bagaj*, acestea se perindă de două ori: o dată în secvențe lubrice, sursă a scandalului din epocă, și apoi, înaintea morții, ca un cortegiu infernal. Iar în *Pensiunea doamnei...*, ele se expun pur și simplu ca într-un catalog de bordel, cu precădere în capitolul „Cartea despre carne”.

S-a spus despre paginile erotice din romanele lui H. Bonciu că ar fi expresia unui priapism al fanteziei, că transcriu o sexualitate „paroxistică”, „aberantă”, lipsită de orice urmă de pudoare, de o obscenitate ce contrariază bunul simț, cu o „sensibilitate pur epidermică”. Iar autorul a fost decretat, alături de Bogza și Celarianu, un pornograf și judecat ca atare. Sau, dimpotrivă, a fost plasat măgulitor într-o constelație care îi numără pe Max Blecher, Tudor Arghezi, Felix Aderca, Dinu Nicodim.

Chiar dacă Mihai Zamfir diminuează valoarea estetică a acelor pagini prin comparație cu *Întâmplările...* lui Blecher, am deplasa accentul altfel, din simplul fapt că, obiectiv, romanele lui Bonciu apar înaintea celor semnate de Blecher. Drept pentru care credem că ele ar merita o judecată mai nuanțată. Mihai Zamfir face, de altfel, un bilanț al modului în care e transfigurată sexualitatea în literatura română până în anii '30. Tabloul ar merita, cu siguranță, amplificat, printr-o cercetare mai vastă, din unghiuri noi (antropologie culturală, istorie a mentalităților, sociologie a artei, psiho-sociologie) și, evident, cu argumentele istoriei și criticii literare. Doar dintr-o asemenea perspectivă, metamorfozele corpului erotic în act sexual, așa cum ajung ele (în scris sau imagine) în paginile lui Bonciu, își justifică în epocă forța de șoc. Și, până la un punct, sensul. El reușește să sfideze canoane, să încalce tabuuri, să scoată sexualitatea din zona literaturii de consum, unde o proiectaseră

cărțile de mare succes la public ale unor Dessila, Bellu, Zamfirescu. Desigur, paginile sale nu au acuitatea celor semnate de Blecher, și nici anvergura estetică a acestora. Dar registrul în care el cultivă sexualitatea nu e nici pe departe unul gratuit obscen, derizoriu, periferic.

Rolul unor asemenea cărți ce apar periodic într-o cultură ca a noastră, fie că se întâmplă în 1934, fie peste 70 de ani, nu e de neglijat. Ele provoacă, scot din inerție și rutină nu doar gustul comun, ci și un mod de a face literatură. Sunt dinamitarde, sămânță sigură de vrajbă într-o lume ce și-a găsit cu greu cumpătarea și tihna. Semn de cultură tânără, ce-și apără cu îndârjire bruma de echilibru, incapabilă încă să privească detașat și să metabolizeze calm această brutală formă de agresiune. Dacă după război, cu efectele scandalului Bonciu-Bogza definitiv clasate, literatura română și-ar fi continuat firesc evoluția, nemutilată de o ideologie cenzuratoare, probabil că apariția „noilor pornografii“, cum au fost numiți tinerii prozatori desantați pe piața cărții în 2004, nu ar mai fi stârnit atâtea valuri. Sau – cine știe? – ei ar fi scris cu totul altceva. Și mai ales altfel. Fără această dorință a sfidării, fără acest exces exasperat și revoltat. După unii, doar exasperant și revoltător.

Revenind însă la protagonistul romanelor lui Bonciu: pentru el se mai ivește o cale de a ieși la liman, din păcate și ea sortită eșecului: plecarea, schimbarea – dacă nu a lumii interioare, măcar a decorului. Atunci e pusă în scenă secvența vieneză, care aduce la rampă o suită de actori nemaîntâlniți în literatura română. Nimeni alții decât marii boemi ai Vienei, așa cum îi cunoscuse probabil Bonciu însuși și pe care îi transformă în personaje abia schițate, ce poartă numele lor reale. Azi, absolut toți, capitole din istoria artei ori a literaturii europene de la începutul veacului XX.

Ca într-un soi de catalog, primul care răspunde la apel e Peter Altenberg, „blândul copilaș în etate de patruzeci și ceva de ani“, portretizat cu sensibilitate și pus în companii care pot tăia respirația: Artur Schnitzler, Stefan Zweig, Egon Schiele. Toți, ca de altfel Peter Hille sau Alfons

Petzold, sunt transfigurați de fantezia febricitată a lui Bonciu în personaje, fie și secundare. Să dea oare trăitul în imaginar alături de ei iluzia unei vieți (și gloriei) comune? Să fie doar un resort compensatoriu, o cale de restaurare narcisică pentru autorul din București? La urma urmelor, puțin contează. Cert este că astfel, datorită lui Bonciu, au intrat în cultura română nu doar versurile sau desenele unora dintre „greii” culturii germane de la începutul secolului XX, ci și ceva din atmosfera lumii lor.

Ciudata cartografie vieneză a lui Bonciu reconstituie perifericul cum nimeni altcineva nu a mai încercat-o la noi. Sunt spații unde se trăiește periculos, la limită: ospiciul, bîlciul, cafenelele, birturile sordide, pensiunile dubioase, casele de perdiție. În jurul lor gravitează o umanitate nu mai puțin stranie, precară, damnată (artiști ratați și famelici, femei de moravuri ușoare, tinere depravate, funcționari sau meseriași în derivă). Cu toții se lasă pradă instinctivității, ca într-un uriaș carusel rotit din ce în ce mai repede, din teamă de moarte, din suferința de neîndurat a trăitului. Așa le surprinde Bonciu căderea în cele două capitole din *Pensiunea doamnei Pipersberg*, „Cartea despre carne” și „Cartea despre vin”.

Acesta ar fi, în mare, textul lui Bonciu. L-am reconstituit, dându-i o anume coerență, pe care, în fapt, el nu o are nici în fond, nici în formă. Ambele romane, așa cum au fost ele tipărite în anii '30, se prezintă în pagină fragmentar, ca un amalgam de paragrafe în proză (secvențe narative, portrete, scene dialogate, descrieri, reflecții), acordate în toate registrele cu puțință (de la lirism la parodic grotesc, de la patetic la absurd), intersectate de câteva poeme și, cel mai surprinzător, de numeroase imagini. În interstițiile paragrafelor au fost introduse zeci de ilustrații, prețioase reproduceri ale desenelor lui Egon Schiele, Georg Grosz, Rudolf Grossman, Jules Perachim, Erich Ohser. Din păcate, această reeditare la Polirom a romanelor lui H. Bonciu nu poate include și „textul” grafic pe care edițiile originale și l-au integrat dezinvolt, fără vreo grijă explicită pentru drepturile de autor. Dacă lucrările

lui Perachim și, probabil, ale notoriului în epocă Erich Ohser le-au fost comandate artiștilor, deoarece ele își probează din plin caracterul ilustrativ, de imagine ce însoțește textul scris, nimic nu ne limpezește cum au ajuns în pagină superbe desene ale lui Schiele sau grafica pronunțat socială a lui Grosz. Cine le-a selectat? Bonciu însuși? Editorul?

Ideea nu e neapărat nouă în România. Amelia Pavel face un bilanț convingător al confluenței dintre literatură și imagine în paginile tipăriturilor de la noi (în capitolul dedicat ilustrației de carte din *Desenul românesc în prima jumătate a secolului XX*, București, Editura Meridiane, 1984). Să spunem de la bun început că romanele lui Bonciu nu sunt pomenite în acest repertoriu. Se poate însă deduce că publicațiile culturale din țară au reprodus cu generozitate în anii '20, '30 lucrări ale unor artiști de acută modernitate, fie ei din România sau din străinătate, aparținând curentelor încă în vogă. După cum, volume ale lui Ion Călugăru sau Sașa Pană au fost însoțite de grafica lui M.H. Maxy, iar Marcel Iancu, Iser sau Mattis Teutsch ilustraseră sporadic cărți. Cu certitudine, numele și opera lui Egon Schiele sau George Grosz erau familiare cercurilor artistice de la noi. Dar apariția lui Schiele ca ilustrator al unui roman în care e și personaj rămâne, s-o recunoaștem, un fapt cu totul inedit.

Dacă ar fi să preluăm câteva sugestii ale lui Jacques Le Rider din *Modernitatea vieneză și crizele identității* (Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1995) și din *Jurnalele intime vieneze* (Iași, Editura Polirom, 2001), am putea avansa în final ideea că romanele lui H. Bonciu lasă să transpară un fel de autoportret asemănător celui reprodus după Schiele, așa cum însuși acesta obișnuia să îl traseze pe pânză sau pe hârtie, din linii sau cu ajutorul cuvintelor: desfigurându-se convulsiv, autodistrugându-se fără speranță.

Aceasta ar fi fața abstrusă a lui Sigismund-Bonciu, cel care dispare la sfârșit în noapte, ascuns la adăpostul unui nume de împrumut, ca după o mască. Însoțit de Ferdinand Sinidis, cu bagajul în mână, el se îndreaptă spre gară, în

amurg. Cei doi ies în afara orașului, se opresc din cauza barierei lângă linia ferată, ascultă zgomotul asurzitor al vagoanelor goale ce trec peste macazuri. Apoi se îndreaptă spre stație. Veacul căruia îi era adresată *Inscripția...* pe care am ales-o drept *motto* al studiului nostru a început deja. Îi va da el oare dreptate omului-vagon, rătăcit în imensul triaj? S-ar prea putea ca noua mână de inși ce măsoară talentele și arta să îl tragă iar pe o linie moartă. Sau, dimpotrivă, să-l atașeze unui expres internațional, strălucitor și puternic. Cine să știe?

Adriana Babeți

*Astăzi gândurile mele se pierd în
și cioburile tale, totuși pentru că
astăzi ești, ori și mai și sunt și
născuților.*

Paul Ibr.

BAGAJ...

Încerc să găsesc în viața mea
un singur lucru care să mă
întindă și să mă țină în același timp.
Dar nu pot să găsesc nimic.
Doar o singură lucrare de artă
care să mă facă să simt că
sunt în viață și că sunt
în lume.

— Buni seara!

Omul cu ochii de tălhar scolar era înalt, se
părea că are o voce joasă și o privire
sălbatică. El se uita la mine cu o privire
care părea să spună că el era
cel care trebuia să mă
întindă și să mă țină în același timp.
Dar eu nu puteam să văd în ochii
lui nimic din ceea ce el
voia să spună. El se uita la mine
cu o privire care părea să spună
că el era cel care trebuia să mă
întindă și să mă țină în același timp.
Dar eu nu puteam să văd în ochii
lui nimic din ceea ce el
voia să spună.

— Aștern gândurile mele pe țărâna
și ciolanele tale, tată, pentru că
astăzi ești orb și mut și surd și
neînțelegător.

Fiul tău

Il est dangereux de trop faire voir à l'homme
combien il est égal aux bêtes, sans lui montrer
sa grandeur. Il est encore dangereux de lui
faire voir sa grandeur sans sa bassesse. Il est
encore plus dangereux de lui laisser ignorer
l'une et l'autre. Mais il est très avantageux de
lui représenter l'une et l'autre.

Pascal

Nici nu l-am auzit când a intrat în camera mea de la mansardă, deși desprindeam destul de lămurit, în liniștea umedă și neagră a nopții, sunetul tocurilor înalte – izbite cadențat de asfalt, ca niște ciocănașe de lemn – ale târfelor îmbătrânite în meserie.

— Bună seara! zise cineva la spatele meu, cu voce de bariton.

Întrerupt din prelucrarea unui vechi poem găsit întâmplător într-un sertar prin care nu umblasem de multă vreme, am întors capul, obosit și nemulțumit, spre ușă:

— Bună seara!

Omul cu ochii de tâlhar iscoditor era înalt, sau părea astfel din pricina pieptului îngust și a umerilor strâmți, pe care abia-i puteai ghici.

Descult, cu picioarele negre de noroi până peste glezne, așa s-a oprit în dreptunghiul întunecat al ușii date de perete, încremenit militărește, părea un stâlp din vârful căruia detunau cuvintele jefuite din vocabularul meu răsuflat, de care m-am scuturat demult, ca de o grea povară de monede false.

Cu gestul ridicol al gasconului îngâmfat, și-a împlântat, printr-o singură și puternică lovitură, frigarea neagră, cu vârful ascuțit, în dușumeaua de scânduri, presărată cu mucuri de țigări.

Abia atunci l-am recunoscut, deși în noaptea crimei purta o pălărie de pâslă neagră cu borul tras dinadins

peste ochi, niște pantaloni ce-i cădeau ca două burlane negre, groase și crețe și o pereche de papuci înflorați.

— Cred că ai mai auzit de mine, începu el.

— Vorbește, te rog, scurt și la chestie, făcui plictisit de flecăreala musafirului nepoftit.

— Firește că ai mai auzit vorbindu-se, continuă dânsul netulburat, despre dibăcia cu care mânuiesc frigarea la scoaterea caielelor desprinse din potcoavele cailor și înfipite în asfalt. Uite așa!

Și scoțându-și cu mișcări de scamator de bălci frigarea din scândură, mimă cu ea, în mișcări repezite, operația.

— Introduc la iuțeală vârful frigării în caiaua îndoită, înfipită în asfalt, făcu el mai departe, o prind din zbor cu ușurință, mi-o pun apoi în sân și alerg după altele, pe care le culeg uneori de sub oiștea birjarilor cu gloabele în trap.

Avea un fel liniștit de a se umfla în pene, cu vădită intenție să predomine, ceea ce îi și îngăduiam, cu atât mai mult, cu cât l-am surprins odată la rampa de gunoaie, scormonind ca o cârțiță sub pământ.

Acolo a înghemuit el, în noaptea aceea de groază, pe regele voiajorilor comerciali care cutreiera orașele pe două picioare neastâmpărate, ca un magazin ambulant, cu emblema „Casa Ramses“.

Musafirul a înaintat, bățos, mai aproape de bătaia pâlپایتă a lumânării.

Acum nu mai putea să încapă nici un fel de îndoială.

L-am recunoscut și după izmenele lungi și largi cu șireturi înnodate în fundulițe deasupra gleznelor murdare, dar mai cu seamă după acel cap de păstârnac lunguiet, cu obrazul jupuit și țeasta pleșuvă, în creștet cu un moț de păr cenușiu.

El l-a ucis pe bietul Ramses cu premeditare, prin surprindere, străpungându-l pe la spate cu frigarea în inimă, pentru că acesta a refuzat să-i împrumute abonamentul pe calea ferată, sub pretext că fotografia lui nu seamănă deloc cu capul de păstârnac care ar fi putut să provoace confiscarea carnetului.

Cum textul de lege pentru omuciderea cu frigarea nu încadrează fapta destul de ermetic, asasinul a rămas nepedepsit, cu atât mai mult, cu cât singurul în drept să reclame a fost numai victima, a cărei inimă și limbă au amuțit ca două clopote în funduri de oceane.

Omul meu făcu o pauză mângâindu-și gânditor ciocul de aramă, își sprijini apoi șezutul de glaful ferestrei și din cămașa grea de caiele și revărsată pe pântec peste betelia roșie a izmenelor încheiate cu trei nasturi de sticlă albă, a scos un caiet gros, cu scoarța de mușama neagră, pe care mi l-a încredințat împreună cu un abonament pe căile ferate, asigurându-mă că nu l-a întrebuițat niciodată.

Căuta să mă convingă, deși vorbea cu jumătate de glas.

Mi-a spus că-i place inimă de pasăre, pe care o mănâncă mai cu seamă așa cum i-o prepară mă-sa în măruntaiele prăjite cu ceapă – și inimă de porc, pe care o preferă tăiată în felii, friptă la grătar, dar că niciodată n-a râvnit la inima unui comis-voiajor.

De altfel, nu și-a pus vreodată întrebarea dacă defuncta mașină de calculat contravaloarea comenzilor obținute are inimă și iată că, din caietul negru pe care l-a găsit în geanta cu mostre de chembrică, fidea și macaroane, a desprins una sută opt pulsații pe minut. Le-a numărat toată noaptea cu ochii încruntați pe secundarul ceasornicului și acum a venit, din văgăuna blestemată, să-mi dăruiască manuscrisul, împreună cu

două sute de caiele drept amintire, fiindcă presimțea că drumurile noastre nu se vor mai încrucișa niciodată.

— Toată chestiunea s-ar fi rezumat la o crimă ordinară, săvârșită contra unui misit extraordinar, monologă în continuare Omul cu ciocul de aramă, dacă țipătul acela de copil nu m-ar fi înnebunit de groază, căci e neîndoielnic, după cum, de altfel, am bănuir întotdeauna, că Ramses purta înghemuit în coșul pieptului un copil pe care l-am străpuns mortal la demonstrația mea sportivă. Poate că mă socoți destul de copt pentru balamuc. Dar dacă vei citi caietul postum, vei ajunge la aceeași părere. Piticul din lăuntruul său a mai avut puterea să strige pițigăiat și peltic : „Adio, Ramses“. La care, Ramses i-a răspuns : „Crapă, canalie“, înainte de a se prăbuși neînsuflețit pe mormanul de gunoi. Am comis prin urmare un dublu asasinat, încheie Omul cu ciocul de aramă, și ți-l destăinuiesc, încredințat că niciodată nu vei avea cutezanța să mă denunți, tocmai tu, care de când te cunosc, trăiești uzurpând drepturile celorlalți, călcând peste cadavre, pentru ca să-ți însușești ceea ce nu ți se cuvine.

— Stai să-ți citesc o poezie, îi replicai, scotocindu-mi febril buzunarele înțesate cu hârtii mototolite.

Dar Omul cu ciocul de aramă făcu : „nu“ din sprâncenele abia vizibile, pe fruntea sa jupuită. Mai adăugă câteva cuvinte ciripite din sucombatul meu vocabular și, fredonând apoi, cu toate tonurile false, cântecul vâslașilor de pe Volga, a coborât scara de piatră în ritmul ciocănit al frigării, pe care o lovea de muchia fiecărei trepte și se îndreptă înghițit de umedul întuneric, din care nu se va mai întoarce, sunt sigur, niciodată.

La început, chinuit de dorință, mă frământam să fur – pur și simplu – întregul conținut al caietului negru.

De altfel, intenționez de mult construirea unui roman senzational, care să se vândă ca pâinea caldă, iar cu banii realizați să-mi înlocuiesc creierul și inima, singurele măruntaie distruse în trupul meu robust și perfect sănătos.

Nici unul dintre cititori nu mi-ar fi descoperit isprava și mai puțin Omul cu ciocul de aramă, mereu preocupat cu strânsul și număratul caielelor. Dar era munca inerență unei asemenea încercări.

M-a înspăimântat întotdeauna munca sistematică, pe care o disprețuiesc și o întâmpin cu dezgust de câte ori nu o pot ocoli. Cred că din pricina asta nu voi putea deveni niciodată bolșevic, deși mă înnebunesc după marșul Internaționalei.

Mai pe scurt, meritul meu se rezumă doar la copiatul manuscrisului cu mașina și la predarea lui editorului, acelui David Golder în proporții reduse, care a constatat de la prima ochire că Ramses avea o piatră la bășica fierii, obiectând că nu există fir conducător, nici unitate de acțiune, la care am răspuns că răposatul n-a avut niciodată scaunul regulat.

— Dacă tipăresc această care, mi-a spus micul David Golder, o fac numai pentru că pe mânăca pardesiului tău citesc de patru săptămâni numărul matricol cusut cu ață albă la o curățătorie chimică și – de ce să nu ți-o spun, adăugase el, fiindcă n-ai făcut decât să încurci virgulele la copiatul manuscrisului și să stâlcești ortografia, așa că nu poți avea nici o pretenție bănească.

Mi-am scos pălăria și cu trei degete ale mâinii drepte, împreunate la vârfuri ca pentru închinăciune, am apucat cele câteva fire de păr din creștetul capului, ridicându-mi astfel țeasta ca un capac de pudrieră.

Acum, când se putea vedea rumeneala creierului meu devastat de un incendiu lent și înăbușit, rugai pe

David Golder să se urce pe masă ca să poată observa fenomenul, la care el mi-a răspuns de jos, că nu e lichidator la nici o societate de asigurare pentru fixarea pagubelor cauzate de incendiu și că, în calitatea lui, nu poate discuta cu mine decât puncte de vedere literare.

În fața unui asemenea argument covârșitor i-am cedat caietul negru, rugându-i să-mi îngăduie cel puțin tipărirea introducerii de față.

Așa s-a tipărit „Bagaj” și țin să se știe că paternitatea titlului îmi aparține în întregime.

Vina că mă cheamă Ramses cade desigur întreagă pe craniul calcinat al tatii care de cincisprezece ani îl mișcă mereu spre stânga și spre dreapta, ori de câte ori vreun cutremur clatină pământul.

Colivia de oase a pieptului său, în care a bătut o inimă cu toate virtuțile și slăbiciunile omenești, azi e desigur plină cu pământ și un căluș de humă a luat locul limbii, care știa să blesteme cumplit la supărare și să clădească înțelept ideile la voie bună.

Mă întreb câteodată, cu legitimă curiozitate, dacă în tinerețea lui bărbătească n-a ratat câțiva Ramseși de calibru meu, deși am doi frați, oameni aproape cumsecade. Unul dintre ei, caligraf la o mare societate pe acțiuni, celălalt, mai tânăr, abil alergător pe sârmă după gologani, amenințat să-și crape capul la fiecare demonstrație.

Cu mama, lucrurile stau azi ceva mai puțin limpede. Cred însă că a presimțit că în pântecul ei coace nebunia unui strămoș șugubăț și alcoolic, căci altfel nu s-ar fi străduit la începutul fecundării să-mi desprindă embrionul din rădăcina ei.

Poate că din pricina asta apăs, cu dușmănie câteodată, vârful peniței pe hârtie, până ce se deschide o gură de cerneală cu două buze negre, pe care mi-e teamă să le pipăi, cum altădată, în copilărie, mi-a fost groază să mă ating de portalul acoperit cu postav negru, drapat în fața caselor celor adormiți pe veci.

Tata a murit în stradă, răpus fulgerător de un atac de cord.

Despotul, sub teroarea căruia am fost constrâns să merg pe drumul hotărât de el, și-a rezemat spinarea de gard și a murit în picioare, cu stânga în dreptul inimii, iar cu dreapta încheștată pe mânerul de argint masiv al bastonului, pe care l-a frânt o secundă mai târziu cu greutatea trupului, în clipa prăbușirii.

În noaptea aceea de toamnă, când, aplecat peste spata birjarului, străpungeam cu sulița ochilor cășcați bezna drumurilor desfundate de ploaia mărunță ce cădea într-una, am cuprins de departe, la o cotitură, incendiul galben și prelins în pâlpâiri, din geamurile salonului de primire. Și, înțelegând, în sfârșit, cruntul adevăr, fiara turbată din mine a început să răcnească.

Tăcerea cumplită a tatei mi-a răscolit tot mai mult de atunci încoace o suferință crâncenă, cu neputință de a mai fi tămăduit.

L-am iubit, fără să-mi dau seama în care ascunziș de suflet mi-a zăcut de-a lungul anilor acest simțământ.

Sunt impresionante obiectele de care s-a servit cu o zi înainte cadavrul de azi, când cugeți că omul de ieri nu va mai întinde mâna după ele niciodată.

O singură dată i-am primit sărutul rece la poarta casei părintești, când, cu coburii îndesați cu rufărie de harnicele mâni ale mamei, m-am despărțit de el, ca să intru în vârtoarea războiului.

De ce oare nu ne-am aruncat atunci unul în brațele celuilalt, să ni se fi prelins pe obraji sarea și dulceața lacrimilor noastre?

Am fost leneș, dar el m-a iubit. Privirea lui de plumb era numai oblonul ce acoperea o duioasă iubire pentru haimanaua de treisprezece ani, pentru nepăsătorul de optsprezece și mai târziu pentru nefericitul semiconștient de douăzeci de ani, cu toate drumurile închise.

Azi încă, două decenii de când m-am împotrivit cu încăpățănare să-i privesc chipul pentru totdeauna adormit, surâsul său rar și cu atât mai singular și prețios, mai stăruie să-mi ardă inima.

Cuget iar la zilele copilăriei, când teama de el mă făcea să-l doresc plecat departe în lungă și nesfârșită călătorie. Mai cu seamă când, din pricina lui, mi se scoteau perinile din pătuc în fiecare dimineață și eram lăsat descoperit pe salteaua de fier, unde rămâneam înghemuit până ce mătușa Sarina venea să mă ia pe sus și să mă ducă în brațele ei voinice sub apa rece a robinetului.

Mătușa Sarina lua baia în fața mea și a fraților mei. Stătea în picioare cu trupul gol și alb în ligheanul cu apă. Numai eu îndrăzneam să mă apropii și să-i mângâi coapsele.

Dânsa făcea haz, când bunica mă gonea din cameră.

Mătușa Sarina, al cincisprezecelea copil din părinți bătrâni, era bună, proastă, dolofană și zdravănă ca un atlet.

Mulțumită ei, la șapte dimineața o porneam spre școală, unde ajungeam adesea cu trei ore mai târziu.

Acolo nu am împiedicat pe nimeni să învețe carte, dar nimeni nu m-a putut cu nimic sili să spun lecțiile pe dinafară. Pricina trebuie căutată în litere – care îmi păreau prea mărunte.

Astăzi știu mai mult decât dascălul acela caraghios, înalt, slăbănog, roșcovan, cu nasul coroiat și cu mustața trasă ca o linie de foc peste buza de sus îmbucată de falca inferioară, lăbărțată și grea ca de cal bătrân.

Se oprea de obicei la un pas înaintea mea și mă cântărea din ochi de la o înălțime, pe care atunci o socoteam ametoitoare, revoltat la început și dezarmat mai apoi de seninătatea îngerească a privirilor mele.

Parcă-l văd și acum, înfipt, cumpănind pe degetele ciolănoase și neobișnuit de lungi un „Rostopf“ oxidat, cu locomotivă pe cadran. Tic-tacul ceasornicului se auzi deslușit până în fundul clasei.

— Ce-i cu ăsta? întrebases el pereții, catedra și soba de teracotă într-o dimineață la unsprezece jumătate, când mi-am făcut apariția, plin de praful prin care m-am tăvălit, aruncând cu pălăria după rândunele.

Copiii sânguitori, care de la opt dimineața spuneau în cor o poezie, în ritmul unui marș dirijat de trestia belferului, mă priviră și ei uimiți, până ce am fost alungat din clasă.

Odată dascălul m-a întrebat dacă nu cumva mă trag din Ramses al doilea. Nu i-am putut însă răspunde, fiindcă aveam gura plină cu acadele vopsite. Când s-a apropiat să mă întrebe ce mestec, de frică era să mă înec. Atunci, namila îmi băgă palma sub bărbie și făcând-o cornet îmi strigă:

— Scui-pă!

În clasă se făcu o liniște de moarte, când au început să se scurgă în cupa labei lui vreo zece acadele muiate în scuipat. Dascălul, liniștit, se îndreptă cu ele spre catedră, le răsturnă grămadă lângă călimara cu trei capace și tocul de tinichea, cu care însemna absențele și începu să le mănânce în răstimpuri. La sunetul strident al clopoțelului, am mai putut vedea cum sfârâma între dinții săi galbeni de cal bătrân ultima bomboană.

Războiul crâncen dintre noi doi nu a încetat niciodată.

Aveam din fericire armistițiul ce se încheie de obicei, o dată cu vacanța cea mare. Mama băga într-o pânză de sac – pe care o cosea apoi cu undrea – perinele, plăpumile și îmbrăcămintea groasă, între care strecura, cu socoteală, cratițe, farfurii, pahare, cești și tacâmuri, închipuind astfel balotul imens care cuprindea o gospodărie întreagă.

În ziua plecării la „băi“ se citea în ochii ei blajini bucuria cu care întâmpina luna de odihnă, cu toate că pe pleoapele ei ușor lăsate stăruiau încă grijile.

În fiecare an Moș Avram ne aștepta la gară. Purta o pălărie de pâslă cât căpăcelul ochiului mașinii de gătit.

Uneori, ca să-mi facă plăcere, Moș Avram cu cele zece degete chircite de podagră scutura tulpina strâmbă a părului din care curgea o ploaie de peré mărunte și dulci de culoarea chihlimbarului.

Îl Țiu bine minte, cu cămașa lungă peste izmene, cu picioarele înfășurate în obiele și vârate în opinci negre și rupte. Avea chipul pământiu, neras cu săptămânile, cu barba albă, țepoasă, fruntea ciupită de vărsat, sprâncenele cărunte și groase, mustățile stufoase și ochii cenușii, încruntați de lăuntrică suferință, în

care se iveau câteodată două luminițe dulci, pornite din adâncuri.

— Am să le întind cu barda, făcea Moș Avram de câte ori scăpa strachina dintre degetele-i încleștate.

Și așa făcu unchiașul într-una din zile.

Își așează mâna stângă pe buturugă, cu palma în sus, cu dreapta prinse cum putu coada securii și cu o izbitură, își reteză patru degete. Tăișul fierului îi căzu de-a dreptul pe buricele închircite. Și așa se alese Moș Avram la mâna stângă cu patru degete ceva mai scurte, dar drepte.

Încercă apoi să-și îndrepte și degetele celeilalte mâni, dar stânga însângerată nu mai apucă să prindă coada securii : Moș Avram căzu leșinat, de-a dreptul în brațele unui vecin care tocmai trecea spre fântână.

Trenul sosea la amiază. Îl așteptam pe puntea șubredă de lemn. Dihania gâfâia obosită și horcăia cât ținea panta. Trecea pe lângă mine la pas. Porneam alături de locomotivă, până când mașinistul întorcea o roțiță de alamă și trăgea de un mâner. Armăsarul, înhămat în curele și paftale de arabă, necheza înăbușit, scuipa aburi fierbinți din plămâni ferecați, cu răbufniri tot mai rezezi și un țipăt ascuțit spărgea cerul parcă și se stingea în vaiete prelungi prin văile dimprejur.

Păstrez și azi un simțământ de compătimire pentru omul care nu a crezut în copilărie că trenul e o ființă ca toate celelalte.

Într-o zi doi țărani au coborât dintr-un vagon de marfă un coșciug croit din lemn de brad, cu blănile nevopsite și nici măcar date la rindea, din care răzbea

un miros pătrunzător de carne friptă. Aplecat să privească prin mica fereastră a capacului ținut, am zărit un craniu cenușiu, cu fața pământie și urechile topite.

Așa, cu ochii aceia scurși, sub dărele albe ale sprâncenelor arse, adânc arcuite și cu buzele prăjite ce se străduiau parcă să spună cum s-a întâmplat nenorocirea, mumia hidoasă nu mai semăna deloc cu Ilie Cărpaciul, care mi-a dres sandalele cu două zile înainte de plecarea lui la Moreni, unde fusese tocmnit ca muncitor la sondă.

Unul dintre însoțitorii mortului spunea că Ilie, atunci când a simțit uruitul ce venea din fundul pământului, a încercat să fugă din puț, dar n-a mai izbutit să se cațere până sus. A țâșnit răbufneala, zicea el, săltând spre ieșirea burlanului lingura și oamenii aflați înăuntru.

Ilie a ars ca o lumânare, înfipt pe buza sondei și proptit de burlan. Fu recunoscut mai târziu numai după verighetă.

La amiază, când am intrat la bordeiul cărpaciului o dată cu mortul, oamenii încă nu se adunaseră. Femeia ședea pe scăunel, cu ochii holbați în gol și copiii se jucau de-a prinselea în jurul sicriului.

Sufletul meu coborî atunci ușor ca un fulg pe lada calapoadelor, de unde am privit nepăsător către mamă și copii.

Pe vremea aceea cunoșteam la răstimpuri numai durerea de măsele.

Copilăria fără griji se încheie totdeauna în ziua când, oprit la vitrina unui magazin cu jucării, m-am surprins privind cu nepăsare trenul, calul, biciul și maimuța, fără să mai simt dorința să pun mâna pe ele.

Mai târziu începui să-mi cercetez chipul în oglindă. Crescusem cât tata.

Fata din casă mă chema stăruitor în pivniță, iar într-una din zile făcui cunoștință cu Laura, sora bărbierului.

Ne vedeam numai duminică, la ea acasă.

Intrasem în adolescență.

Frizerul Marcu Fișic avea un tron de lemn, grosolan și spălăcit, de culoare nedefinită, cu un fund de pai împletit. În fața tronului atârna, bătută în piroane, o oglindă ieftină, cu rama neagră de lemn. În fundul ochiului de prăvălie, un dulap de bucătărie vopsit cu un roșu aprins de însuși frizerul. Pe dulap, o farfurie ovală de tinichea, pentru clăbuci. Cu stânga Marcu Fișic ținea ligheanul acesta sub bărbia mușteriiului, iar cu dreapta îi întindea frișca pe obraji. După ce isprăvea cu rasul, sorbea din cană o gură de apă, pe care o împrășca peste părul clientului, ca dintr-un pulverizator. Apoi, cu pieptenul, pe care îl avea întotdeauna prins în păr deasupra urechii, spinteca freza dintr-o singură mișcare, fără să dea greș niciodată.

Marcu trăgea și măselele. Trăgea, zic, căci nu le scotea totdeauna. Le spărgea și până să nimerească pe cea cu pricina, scotea câteodată și două.

Mi-aduc aminte de o slujnică venită în consult la Marcu Fișic. Când i-a zărit cleștele de fier în mână, tot curajul îi pierise. Zădarnic se răsti Marcu la ea. Fata ținea morțiș că măseaua n-o mai doare și că nu vrea s-o mai scoată.

Bărbierul o stropi atunci pe bluză cu apă de colonie albăstrită cu câteva picături de cerneală și, după ce-i mai șopti ceva la ureche, fata zâmbi și deschise gura, hotărâtă.

Marcu îi prinse măseaua în clește și trase de ea până i se umflară vinele de la tâmpile.

De scos, tot a scos-o, însă cu gingie cu tot. Sângele țâșni, roșu și abundent, din gura fetei în ligheanul de tinichea, ca din beregata unui porc înjunghiat.

Era fercheș bărbierul. Cam mărunțel la trup, dar mereu proaspăt bărbierit și dat cu pudră multă. Avea o mustață galbenă, adusă covrig, cu vârfurile unse cu cosmetic și lipite de pomeți, până lângă aripile nărilor. Buza de sus descoperită, părea umflată de o permanentă durere de dinți. Niște ochi mobili, mari și albaștri, sprâncene vagi și părul acajù isprăvit cu un moț pe sprânceana dreaptă desăvârșeau fizionomia lui Marcu Fișic, dacă adăugăm bretonul de la ceafă, spinarea puțin adusă, mărul lui Adam jucăuș și mâinile albe și subțiri care s-au priceput, totuși, de câteva ori să înece în sânge pe cei ce au îndrăznit să se apropie prea mult de soră-sa, Laura.

Împlinisem optsprezece ani și Laura mergea spre cincisprezece, când ne-am oprit pe drumul destinului, ea veselă peste măsură, eu cumpătat la grai și la zâmbet.

Ne vedeam numai duminicile după prânz. Mi-am amintit de eforturile ce le-a depus ca să-mi conducă pasul stângaci și greoi ca o buturugă, în cadența „Espaniolei“. Cânta valsul în chip minunat, executând mai întâi singură figurile, cu grație și elan, împingându-mi picioarele încăpățânate. Dornic să prind pașii, mă avântam rigid, împiedicându-mă de țolul vârgat, în timp ce madam Fișic ne sorbea din ochi, de pe scaunul fără spetează, din colțul odăii sărăcăcioase.

Râsul Laurei era o gamă scurtă, ca din clapele unui clavecin. Când spunea ceva, trebuia să și râdă. De aceea își ducea mâna dreaptă la gură ca să-și acopere

lipsa unui dinte, ceea ce nu-i știrbea însă cu nimic chipul drăgălaș, iluminat de doi ochi verzi, umbriți de gene lungi și grele, ce încadrau un nas obraznic, cu nările mici și ovale.

— Mamă, îți recomand pe domnul Ramses, spusese Laura, râzând cu mâna la gură, în seara când am trecut întâia oară pragul casei lor.

Madam Fișic zise „mersi“ și-și îngropă mai mult între subțiori brațele groase, încrucișate și goale până la cot, cu care-și strângea mamelele uriașe, prăbușite peste coama pântecului balonat de prea multe sarcini.

Chipul ei, cu părul încă negru, lins, înnodat la ceafă, mi-a risipit timiditatea cu un surâs blajin pe o gură întinsă ce-i descoperea un șir de dinți prea albi, de porțelan, lungi la colțul drept al buzelor și tot mai scurți spre stânga, unde șeaua protezei de cauciuc îi acoperea gingia de sus, din ce în ce mai scăzută.

Seara aceea mi-a rămas bine întipărită în memorie. Îmi amintesc de toată lumea pestriță venită prin antreul spoit, în care abia avea loc mașina de bucate de-a lungul peretelui din fund.

A intrat fata tinichigiului de peste drum, neagră ca o bivoliță, cu ochii rotunzi și nasul ca un plisc lustruit. Ținea mâna, ca și cum ar fi avut în ea un gât de vioară, pe care degetul cel mic ar căuta nota cea mai ridicată pe limba neagră a strunelor.

După dânsa a intrat în seara aceea Marcu Fișic, cu pălăria pusă ștângărește pe o ureche.

— Domnu'? făcu el mieros, în timp ce nodul beregatei i se înălță de două ori, ca să se piardă în dosul gulerului întors și scrobit.

— Sunt Ramses, bâigui eu, ridicându-mă de pe marginea de fier a patului.

M-a lăsat cu mâna întinsă.

Madam Fișic l-a împins în antreu și ceva mai târziu, după ce s-au reîntors în odaia spoită, luminată cu o lampă de petrol cu spătar de tinichea albă, spânzurată de cuiul din perete, Marcu mi-a întins mâna albă și subțire, vorbindu-mi amical despre respectul ce-l poartă amorului îmbobocit în două inimi tinere.

În tot timpul discursului, mărul lui Adam îi apărea și-i dispărea repede sub guler, ca un cuc zvâcnit din ceasul de lemn, să vestească nu orele, ci trecerea jumătăților de secundă.

Doi ani de-a rândul am venit în fiecare duminică în casa asta, în care Dumnezeu se uita încruntat prin fereastra cu geamurile cârpăcite.

Bătrânul Fișic, croitorul birjarilor din cartier, s-a așezat într-o vineri dimineața pe scaun și a uitat să se mai ridice.

Era atât de slab și mic din pricina bolii care l-a măcinat, încât nu era de mirare că Marcu a putut să-l cuprindă în brațe și să-l poarte ca pe un copil de-a lungul hanului spre cișmea, prin grămada vecinilor.

Revăd chipul bunului bătrân, cu două brazde adânci în jurul buzelor zbârcite și subțiri, pe care a împietrit decepția unei crâncene bătălii pierdute pentru totdeauna.

Un cap mare și pătrat, cântărind prea mult pentru trupul mărunț și firav și baretele rare cu părul alb și fin, ca firele de porumb tânăr, prin care se vedea pielea obrazilor, galbenă ca pergamentul încrețit.

L-au înmormântat duminică, pe la patru după-amiază. Caretele cu armăsari frumoși, conduse de birjarii care l-au stimat și i-au rămas datori până azi, robele cusute pe veresie închipuiau cortegiul carului funebru din spatele căruia Marcu înjura de „lapte” și de „buric” cioclul de pe capra înaltă care băga parcă dinadins dricul în băltoace.

A continuat apoi iar lanțul Duminecilor, toate, toate la fel, în casa văduvei. Laura nu mai râdea și nici mâna la gură nu o mai ducea, când surâsul ei pălit de grijă încerca să-i lumineze chipul. Degetele ei prelungi confecționau pălării pentru cucoanele cartierului. Se făcuse modistă peste noapte și, ajutată de talent, izbutea să agonisească ceea ce trebuia pentru acoperirea cheltuielilor modestei lor gospodării.

Dar iată că nu mult după aceea, moartea trecu iar pragul casei.

De astă dată sora Laurei, cu trei ani mai în vârstă, căzu la pat, cu inima fulgerată de ochii scăpărători de patimă ai unui geambaș tânăr și bogat, dar căsătorit și cu o droaie de copii.

Ce repede s-a topit muntele acela de fată, cu ochii albaștri, buzele cărnoase și părul blond ca apele spicelor de grâu. Numai trei Duminici m-am așezat pe tăblia de fier a patului ei negru, împodobit cu o coroniță de tuci dată proaspăt cu bronz. În săptămâna a patra un suflet de catifea s-a desprins din fața ei, îmbunând-o, înainte de a se înălța, cu dulci făgăduieli, ca să i se întipărească pe chip surâsul îngeresc, pe care moartea nu i l-a putut risipi cu răsuflul ei înghețat.

Anul de doliu în odaia Laurei a fost negru și tăcut. Madam Fișic dormita, înghesuită pe scaunul ei de bucătărie. Ședea lângă spirtelnița din sălița antreului, unde îmi fierbea cafeaua turcească, pe care o sorbeam fericit, deși fata tinichigiului mi-a șoptit ocrotitoare, că mi se fac farmece cu buruieni, ca să-mi pierd mințile din dragoste.

Nu i-am spus Laurei niciodată un cuvânt de iubire, cu toate că în nopțile târzii ale Duminecilor binecuvântate, când sub mâna mea ușor mângâietoare se conturau tot mai plini sânii ei de carne tare, fecioara

cobora, tremurătoare, pleoapele cu gene lungi și grele. Abia mai târziu, după ce am pierdut-o sau mai bine zis după ce mi-am închis-o în suflet, efemer, dar pentru eternitate, am înțeles că ochii ei frumoși m-au întrebat de atâtea ori: Ramses, unde-ți este trupul?

Îi scoteam sânii pe rând, întotdeauna câte unul, să-i sărut sfârcul cu evlavie și recunoștință, fără patimă răscolitoare, fără dorința posedării, ci mai degrabă cu iubirea copilului întârziat la sânul mamei.

Poate pentru că trupul Laurei avea aroma frunzelor de nuc, niciodată nu am avut dorința să-i ridic poalele rochiei deasupra genunchilor, ca să-i sărut pulpa goală, când se ghemuia în mine pe lădița din dosul scrinului cu albituri. Laura nu era pentru mine ceea ce era unguroaica din casa părintească, pe care câteodată cădeam ca o fiară, amețit de mirosul ascuțit al trupului cald și moleșit de somn adânc.

Mă apropiam de Șari tiptil, când se crăpa de ziuă și așa cum fata dormea cu lampa aprinsă, în semn de așteptare, cu cămașa de stambă roșie suflecăată deasupra mijlocul ei o aduceam binișor cu șalele pe colțul divanului, unde se trezea buimăcită, cu bulbul dinăuntru ei agățat în craca scurtă și împietrită de sângele înspumat al trupului meu dogoritor. Nu pot să uit ochii ei frumoși de vită înjunghiată, cu care mă urmărea neliniștită, când apoi, sătul de carnea ei, treceam să mă culc în patul meu din camera vecină.

Marcu ne-a poftit într-o duminică „la local“ să ne cinstească. Laura a primit nemulțumită și numai ca să nu-l supere. Ne-am așezat la o masă în fața lăutarilor. O țigancă sfrijită cânta răgușit de pe scena improvizată și decorată cu un tricolor spălăcit, din foiță. Din tavanul

ornat cu lanțuri de hârtie colorată coborau lămpi cu site de mătase, închise în cilindri de sticlă și împrăștiind o lumină albă, de gaz aerian.

Cânta țiganca și Marcu părea că nici n-o aude, cu toate că tot cartierul cunoștea dragostea zbuciumată a nefericitului bărbier pentru femeia asta mărunță și slabă cu glasul hodorogit.

Nici nu golisem întâiul pahar și Marcu răsturnase o enormă cantitate de alcool pe beregata lui jucăușă. Se ridică apoi, pornind cu picioarele crăcănate spre țiganca amuțită de spaimă lângă lăutarii încremeniți și ei la jumătate de cântec.

— Zi-mi „Steluța“, făcu Marcu, care, bălăbănindu-se, se întoarse apoi la masa noastră.

Romanța plutea ca un vaiet de moarte în localul plin de fum de tutun și miros ascuțit de vin acru, Marcu plângea, cu cotul pe masă și cu obrazul sprijinit pe podul palmei. Nădușeala îi dezlipise covrigeii neisprăviți ai mustății galbene, cu vârfurile pleoștite.

Laura, neliniștită, îl imploră să se astâmpere. Dar tocmai în clipa aceea, el se repezi la țigancă, o înșfăcă de păr și o trânti de pe rampă jos pe podea, călcând-o în picioare.

— Marcule, mă omori, gema țiganca, fără să încerce măcar să se apere.

Pe chipul ei se citea resemnarea martirei în fața destinului implacabil.

Căutai mâna Laurei. Plânsul ei îmi dădu puterea s-o conduc spre ușă, de unde am putut să-l mai văd pe Marcu cum se izbește în cap cu o halbă care se sparge fărâme și cum șiroaie de sânge i se preling din coafura în neorânduială de-a lungul obrazilor, pe plastronul alb, ieșit din vesta larg răscroită, sub care se zărea cămașa lui de stambă colorată. Turbat, Marcu apucă un

ciob al paharului și-l sparse între dinți. Apoi, înșfăcând un scaun, făcu o roată prin aer și-l repezi ca un proiectil în oglinda cea mare, care se prăbuși în țândări cu un zgomot infernal, o dată cu lămpile de gaz aerian.

Limbile de flăcări albăstriei se întindeau șerpuitoare spre ghirlandele de hârtie colorată.

Abia atunci, „Domnul Nae“, patronul localului, în mână cu un ciomag de vișin, se apropia să-l domolească pe Marcu.

— Eu plătesc! răcni Marcu, aruncându-i banii de argint și de nichel, munciți o săptămână întreagă. Fă-mi socoteala!

Țiganca scâncea, spălându-i rănila cu un prosop și străduindu-se să-i oprească năvala sângelui. Consumatorii localului fugiseră fără să plătească și lăutarii dispăruseră ca prin farmec. Numai cântăreța, cu chipul schimonosit de suferință, rămase pe loc. Apoi, îl luă pe Marcu de subțiori și-l sprijini până peste drum, în „Salonul de ras, tuns și frizat“, unde căzură, ca de obicei, amândoi, pe salteaua de paie, dinainte pregătită.

Marcu Fișic a murit într-o luni dimineată. Adormise pe tron, proaspăt bărbierit și pudrat din belșug, citind jurnalul, deși cu un ceas mai înainte țiganca îl trântise pe salteaua de paie, cu plastronul learcă de sângele atât de generos risipit „pentru amorul îmbobocit în două inimi tinere“.

A fost înmormântat în ziua în care s-a declarat mobilizarea. Ochii rătăciți și măriți de spaimă ai Laurei se opreau în răstimpuri pe chipul meu, ca să-mi ceară sprijin. A greșit, ancorându-și disperarea în omul care nu și-a putut ajuta lui însuși în împrejurările pe care viața le oferă fiecăruia în parte.

Când agentul de mașini de scris a răsărit în casa Laurei, adusesese și un carton cu prăjituri, din care m-a poftit să mă servesc și eu.

Vânzătorul de mașini era gras și mic, ca un butoiuș de bere, din care ieșea un cap rotund, cu părul ondulat, cu nasul cârn, cu gura mare și buzată, cu fălcile umflate și mustața rasă.

— E nostim! cugetai, cercetându-l cu de-amănuntul.

Purta o scurtă împlănită cu guler de astrahan, pantaloni vârgați și picioarele încălțate cu niște ghete galbene, în galoși nou-nouți.

Înțelegeam că vine pentru Laura și luam parte la întâlnirea lor, cu atitudinea binevoitoare a unei rude de aproape.

În Dumineca următoare, observai că agentul de mașini de scris nu mă mai învrednicește cu privirea și că nimeni nu se mai uită la mine în încăperea asta sărăcăcioasă, care a fost ani de-a rândul casa mea de rugăciune.

Cred că Laura și-a pierdut fecioria într-o duminică seara, când mama Fișic, întâmpinându-mă în săliță, îmi spuse că fata e dusă la bal. A așezat apoi ibricul pe spirtelniță și, după oarecare șovăire, apropiindu-și scăunelul de colțul ușii de care mă rezemasem, făcu cu chipul îngrijorat:

— Vreau să-ți spun că tânărul a făgăduit Laurei să se însoare cu ea până în patru săptămâni.

Tăcui. În liniștea ce se coborî în odaie, am auzit-o pe Laura din camera vecină, în sfântul locaș al seninelor mele rugăciuni, gemând de două ori prelung și dureros. Plasatorul de mașini gâfâia ca după trântă.

— Ramses, reluă vorba bătrâna, mestecând cu lingurița cafeaua din ibric, intrată în clocot. Laura mi-a zis : Mamă, cum mi-o fi norocul. Zic eu : Ce-ar fi să întrebăm pe Ramses, să vedem ce crede el. Dar Laura a izbucnit în plâns și n-a mai scos nici o vorbă.

Madam Fișic, după ce suflă în ibricul afumat, răsturnă cafeaua în două cești și spuse mai departe :

— Tânărul a îmbrăcat-o din cap până în picioare. S-o vezi, parcă-i o prințesă. Aseară au venit acasă cu trăsura. S-a strâns tot hanul împrejur, că muscalul n-a mai avut loc să întoarcă armăsarii.

Mi-am sorbit cafeaua și am plecat liniștit, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, fără nici un sentiment, despărțindu-mă de chipul Laurei ca de un vis care a ținut trei ani, fiindcă în toată vremea asta n-am trăit, ci am dormit.

Laura a născut, la niște neamuri din provincie, copilul mort al unui tată dispărut.

Fata tinichigiului, întâlnindu-mă odată, îmi spuse că mezina lui madam Fișic s-a obișnuit să vină numai cu trăsura acasă.

— E sănătoasă ? am întrebat-o indiferent și fata cu pliscul lustruit mi-a întors spatele, după ce m-a sfredelit disprețuitoare, cu ochi de bufniță.

Ziua în care am revăzut-o pe Laura, după multe săptămâni, o însemn acum, ca să mi-o păstrez albă și ferită de umbre. Soarele să n-o părăsească și norii să n-o întunece, căci albă și fără înserare trebuie să rămână ziua aceea, chiar dacă întunericul din mine nu se va mai risipi niciodată.

Intrase încetîșor în camera mea. Totuși, deși eram așezat cu spatele spre ușă și nu o puteam zări, o recunoscui după mers.

— Laura, vino mai aproape, spusei, fără să-mi ridic privirea de pe manuscris, cu penița tocului înfiptă în punctul unui semn de întrebare.

— Mama dorește să te vadă și te roagă să treci pe la noi, zise Laura, apropiindu-se de masă.

Am privit-o. Ea schiță un zâmbet confuz. Era palidă și frumoasă. Nici când n-a fost Laura atât de fermecătoare. Rochița ei simplă, pălărioara cochetă, mănușile, ciorapii și pantofii, toate negre, evidențiau un farmec blond, înflorit într-o binefăcătoare liniște.

— Bine! zisei, ridicându-mă să aduc sticla și două păhărele.

Ne așezarăm la măsuța de lângă canapea și sorbirăm câteva coniacuri.

Obrajii Laurei se îmbujorară. Ea râdea.

— Laura, miroși a femeie! făcui eu zăpăcit și așa cum râdea, cu căpșorul dat pe spate, mă înclinai peste mescioară, sărutându-i gropița din vârful bărbiei.

— Nu! zise ea, respingându-mă. Nu vreau!

Și totuși, se dezbracă singură. Bluza ei neagră, cu mâneci lungi, îi alunecase de pe umerii zvelți pe covor, alături de rochiță și corsaj. Apoi se apropie de mine și cu o privire întunecată și muștrătoare, înainte de a ne pierde în nemernicie, zise tristă:

— Cu tine n-ar fi trebuit să fac niciodată asta. Cu toți ticăloșii da, numai cu tine nu.

Și sufletele noastre alunecară în mlaștină, adânc și pentru totdeauna.

A fost prima și ultima noastră apropiere trupească.

Războiul cel mare m-a încolonat alături de Moarte. Scheletul cenușiu avea picioarele vârate în bocanci din piele de vițel. De după omoplat, peste claviculă, îi cădea cureaua neagră și lată, prinsă de toba mare, în care sincopă, cu pumnul strâns al oaselor, marșul macabru luat dintr-o simfonie eroică.

Am făcut războiul așa cum August Prostul ajută la strânsul covorului din manej.

Umblam târând după mine ziua și noaptea ghiuleaua groazei, trainic prinsă de glezna piciorului asudat sau înghețat într-o enormă cizmă potcovită.

Într-o încontinuuă somnolență, nu știam niciodată unde mă aflu. Înțelegeam numai că stau în prima linie. De aceea, mă simțeam cu totul nefolositor, dezorientat, cuprins de panică. Eram trist ca ropotul de ploaie, căzut mărunț pe foile de cort în care mă înfășuram noaptea, întins pe vreo movilă umedă, la marginea băltoacelor.

De departe, răzbi până la noi tusea bătrânească a obuzelor țâșnite din țevi nevăzute. Văitându-se și gâlgâind, ghiulelele cădeau peste noi – în plin. Moartea ne strângea pe toți laolaltă sub aripa ei rece și neagră.

De pe coama muntelui cuprindeam toate văile și munții dimprejur. Cerul era senin și soarele nespus de dulce. În vale, nu departe, pornise măcelul pentru un petic de pământ, de pe care maiorul, stând pe vine și cu binoclul la ochi, împărțea ordine pentru contraatac.

Era un om fioros maiorul, cu șumuiogul mustăților în furculiță și cu ochii crunți și injectați, adumbriți de o pereche de sprâncene groase, ca un trei orizontal cu cocloașele stufoase, înălțate spre cărarea din mijlocul frunții teșite.

În dimineața aceea fermecătoare de toamnă târzie, se auzeau din vale, tot mai aproape, țăcănitul mitralierelor, comenzi răgușite și scurte, înjurături și vaiete. Iar peste toate, o goarnă, vibrând limpede și puternic, cu ecourile repetate până peste culmile înfășurate în aburi gălbui, pe celălalt versant al muntelui de pe care noi ne retrăgeam, fără să uităm burdufele cu

brânză, dezgropate din ascunzătorile ciobanilor goniți din zona de foc.

Avioanele cu cruci negre pe aripi ne dădeau târcoale și obuze miorlăitoare se spărgeau astmatically, scormonind pământul, pârlindu-i iarba mărunță, cu scuipatul prelins din limbile flăcărilor roșii ca sângele, aprinse de explozie și stinse ca un scurtcircuit.

Așa cum mă întindeam atunci pe burtă în mocirla de la marginea drumului, cu coatele proptite în noroi, cu obrajii sprijiniți în podurile palmelor murdărite de balega cojită de soare, chipul mamei, blând și adorat, mă ferea de nebunie. Fiindcă îmi venea să urlu, să răcnesc, să-mi arunc căciula grea de oaie de pe capul tuns chilug și să-mi sfâșii mantaua prea grea și prea mare, pătată peste tot de zeama răsturnată din gamelă, în clipele de panică.

De atunci păstrez amintirea rictusului sublocotenentului cu pielea roasă la bărbie și carotidă spintecată de o schiță de obuz.

Nasturii tunicii erau descheiați și gulerul înalt, desprins din copci. Cămașa puțin desfăcută dezvelea o cruciuliță de email albastru, trecută printr-un lănișor de aur. Crucea stătea strâmb pe un sân fără urmă de păr. Ochii albaștri, acoperiți pe jumătate de pleoape fine cu gene neobișnuit de lungi, se uitau ținută la mine.

Ne-am oprit în satul acela pustiu. Nici un om nu se zărea la ferestrele caselor bine îngrijite, de-a lungul drumului curat și neted ca în palmă. Căinii furioși fură împușcați din poarta care sârise din țâțâni la prima opintire. Un rotaș, în cap cu un sac de iută care-i ferea fața, scotea faguri de aur din stupi, cu mânuși încleiate de miere, fără teamă de roiul albinelor răzbunătoare. În interior plutea un miros de pâine caldă de seară.

Soarele blajin scălda cu alb încăperea orânduită gospodărește, cu mașina de cusut la colțul dinspre fereastră, cu poze mari vânătoarești înrămate în stîngii netede și negre, prinse de pereții zugrăviți cu flori și clopoței albaștri, pe fondul de culoarea oului de rață.

Pe pânza albă și curată de pe masa simplă și pătrată din mijlocul camerei erau puse patru cești de porțelan, cu urechile și marginile aurite, înghirlandate cu viorele, ca și farfurioarele. Ceștile erau pline cu lapte cald încă. Oamenii casei, înspăimîntați de cotropire, fugiseră cu puțin mai înainte de sosirea noastră.

Sprâncenatul nostru brigadier măsură cu privirea ușa grea și bine zăvorâtă a camerei vecine. Apăsă pe mâner, o zgâlțîi, se dădu un pas înapoi și, repezind cu sete patul carabinei, sfărîmă tăblia de stejar. Doi rezerviști încărunțiți îi săriră în ajutor, rupând zăvoarele, dar se opriră în pragul odăii, cu privirea înțruntată spre icoana din perete, sub care candela mai ardea. Cu stînga șovăitoare, unul după altul își descoperiră capetele asudate și, după ce-și făcură câteva cruci repezite, sparseră scrinul și dulapurile. Unul dintre ei apucă păpușa de pe canapeaua de pluș și-i zdrobi căpșorul blond de rama ferestrei.

În curte, parlagiul regimentului, cu chipul de câine mops, congestionat, spinteca o scroafă uriașă și albă ca laptele, ca să-i scoată numai mușchii pîntecului și să-i azvârle apoi ciozvârtele și capul peste uluca din fundul ogrăzii. Nimeni nu se mai arătă cu gamela la cazanul plin cu bunătăți. Se frigeau, pe deasupra imenselor jăratice, zeci de curcani, trecuți prin prăjină.

Pivnița era inundată de vinuri. Ostașii treceau cu cizmele prin lichidul scurs din poloboacele cu caneaua lăsată dinadins deschisă de cei care își umpluseră gălețile.

Poate fiindcă bubuiturile tunurilor abia se mai puteau desluși, o bucurie delirantă cuprinse pe toți. Gâlgâia în beregăți coniacul sângeriului din bidoanele umplute mereu. Numai Moses, băiatul hahamului, care ori de câte ori murea vreunul dintre noi plângea de mila lui, căzuse leșinat, după ce scăpase dintre genunchi o găscă pe care o crestase cu briciul de vreo douăzeci de ori, fără să-i izbutească operația rituală.

În fața popotei improvizate la primăria satului, maiorul surâse. Eveniment rar! Mușca din capătul stins al trabucului și bătea pe umăr pe medicul căpitan, căruia, cu o zi înainte, îi aruncase în obraz vorbele cele mai grele.

Prin fereastra larg deschisă, veneau pe aripi de soare sonate cântate pe un pian vechi de către tânărul locotenent, purtătorul unui nume ilustru. Avea sânge albastru și mult talent camaradul acesta atât de drag mie, care desigur nu-și mai aduce aminte de „adormitul” cu biblioteca în sacul de merinde.

Căram pretutindeni, printre galeții sfărâmați, pe Wilde, gigantul reîntors din Reading la Paris să-și negocieze dantura pentru o coajă de pâine, pe care desigur nu a mai putut-o mesteca între gingiile stâlcite; pe Baudelaire, care a distins Franța, trecând prin Paris mai rece și mai elegant decât însuși versurile sale; pe epilepticul acela, numit Feodor Dostoievski. Îi luam pe toți cu mine între încărcăturile cu gloanțe, din care nu am trimis nici unul, căci nu am ucis pe nimeni, însușindu-mi astfel pe nedrept hrana și solda, pe care Statul mi le servise după putere.

La nouă dimineața, neamțul ne-a trimis cartea de vizită prin țeava unui obuzier.

— Dreissig Komma fünf, anunță radios locotenentul, care cu o zi înainte executase sonatinele la pian.

Curentul și detunătura infernală ne trântiră la pământ. Obuzul căzuse la vreo zece pași în dreapta noastră. Un bulgăre de țărână izbise în piept pe căpitanul rezervist, înspăimântându-l în așa măsură, încât omul începu să plângă în hohote, implorându-ne să intervenim la Statul Major pentru demobilizarea lui. Susținea că-i este dor de casă, de copii și de tovarășa lui dragă, de care nu s-a despărțit niciodată din ziua cununiei.

Maiorul făcuse mare haz mai târziu, într-o seară, în cantonament, povestind generalului purtarea căpitanului în fața trupelor, în toiul atacului inamic.

Dar în ceasul prăpădului, maiorul se făcuse atât de mic, încât l-ai fi putut ușor băga într-un sac de merinde. L-am văzut de-atâtea ori, când moartea sfredelea pământul între cizme, când caii, cu picioarele din față retezate, clătinau capetele ca urșii, cerșindu-ne sfârșitul chinurilor, cu privirea lor deșteaptă!

Atunci maiorul nostru era bun și blând. Ridica umerii neputincios și telefona la Divizie că lupta e inegală... Răcnea numai înainte și după atac, atunci când distanța dintre noi și zona de foc era destul de apreciabilă.

În ziua aceea de groază și nebunie, când târgile veneau și plecau cu carne însângerată de om, un băiat cu două trese, frumos ca un zeu, în dolman cafeniu cu guler de astrahan, ne vorbea despre moartea eroică, pentru ca să ne treacă timpul și să coboare umbrele nopții, căci neputincioși să ne împotrivim uraganului, așteptam ca întunericul să-i pună stavilă.

— E smintit, mă gândeam, privind de jos silueta impozantă, în timp ce ne vorbea simplu și firesc, înălțat pe culata tunului.

Îl iubeam precum îi iubesc pe toți oamenii frumoși și buni la suflet. Vorbea cinstit, fără să-și dea seama ce

înseamnă moartea venită năprasnic. E o nebunie s-o înfrunți când trupul nu te doare și sufletul îți zburdă.

Mai târziu, când voi dispărea din grădina oamenilor, ca să nu mă mai reîntorc, vai, niciodată, omul care se va naște după mine sau care astăzi trăiește pe undeva și luptă cu nevoile, va vorbi de pe coama înaltă a munților de oseminte. Va pomeni victimele nevinovate sau inconștiente ale groaznicului măcel. Va striga : „Jos armele!“ și zângănitul de oțel va fi semnalul înfrățirii omenеști.

Nimeni nu va mai mușca pământul, cu pântecul sfâșiat și măruntaiele scurse, ca brigadierul Steilă în ziua cea de pomină.

Nimeni nu va mai duce mâna la capel, ca pentru salut, în picioare, cu pieptul rezemat de muchia de sus a chesonului, cu creierii scurși din tâmplă în mânecă, așa cum l-am văzut pe sergentul Pătulea pe malul fluviului, în fața monitoarelor austriece.

Asta se va întâmpla mai târziu, când voi dispărea din grămada oamenilor, ca să nu mă reîntorc niciodată.

Chiar și visătorul, bolnav de lene incurabilă, va trăi atunci la malul mării în casa hrăpărețului, căci lacomul va fi silit să renunțe la prisos. El nu va mai avea patruzeci de pâini pe fiecare zi, în timp ce patruzeci de flămânziți aleargă zadarnic după o singură pâine.

Granițele vor fi spulberate și broasca țestoasă a specificului național va scoate capul și mai mult de sub carapacea ei, pentru ca sabia ascuțită a omului de după mine, să i-l poată reteza.

Catedralele vor rămâne pe loc. Ele nu vor mai fi niciodată ținta bateriilor de tragere.

Unul va fi graiul oamenilor pe întinderea globului mult prea mare pentru ei, când coaja pământului și fața apelor vor fi ale lor cu împrumut până la moarte.

Ei nu se vor numi bolșevici, ci, o dată cu prăbușirea sectarismelor, se vor numi simplu „oameni“ și educația unitară a celor care nu s-au născut încă va stârpi din suflete buruiana răului, crescută în fiecare dintre noi din sămânța nedreptății.

— Bravo! Întrerupse încântat piticul dinlăuntrul meu și recăzu să adoarmă iar, cu căpățâna rezemată pe zăbrelele coastelor mele.

Până atunci, cugetai întunecat, vom crăpa ca ploșnițele, înăbușiți de gaze, contaminați de ciumă.

În orașele cu hecatombe de cadavre, moartea obosită, dominând din înălțimea stârvurilor împutite, va rânji, trecând prin coasă caravanele de șobolani înspăimântați de uraganul bombelor aruncate din înalt, ca să rămână mărturiile de asasinat ale omului în patru labe.

Omul vertical se va naște după mine și va trăi mii de ani, chiar dacă va fi ucis de pietrele nebunilor.

— Cer cuvântul! interveni atunci avortonul de pe tribuna improvizată din piatra ce se formase în bășica fierii mele și fără să mai aștepte aprobarea, propuse un congres al scheletelor și o moțiune în versuri.

Regele meu va surâde îngăduitor, dacă va afla scurta interpretare a caraghiosului pitic crescut în mine ca un pui de caracatiță.

În ziua în care m-am născut, salvele de tun au bubuit de o sută de ori și oamenii au fost de o veselie neobișnuită.

Clopotele vesteau în cetate nașterea regelui meu.

Bunicii noștri se asemănau la chipuri ori poate așa mi se părea mie pe vremea aceea, când abia împlinisem șase ani. Amândoi aveau o barbă căruntă, un nas corioat și niște sprâncene ca două căciuli circumflexe.

Găsisem firește și câteva deosebiri. De pildă, bunicul regelui avea în jurul gâtului un colan cu paftale de aur, în vreme ce al meu purta un centimetru de mușama cenușie, prevăzut cu cifre negre, cu liniuțe între ele. Dar amândoi au fost buni meseriași și oameni tare cumsecade.

Inima de aur a bunicului meu grăia limpede din ochii săi blajini, care, sunt sigur că, atunci când pleoapele i s-au coborât pentru eternitate, au păstrat imaginea chipului meu de copil fericit, să o ducă acolo unde el credea că omul este judecat și răsplătit după merit.

Poate că și din acest punct de vedere bunicii noștri se asemănau ca două picături de apă.

De aceea regele meu mi-a fost drag încă din copilărie, deși niciodată nu mi-a vorbit de pe copertele albastre ale caietelor mele de aritmetică și dictando.

Simțeam totuși o urmă de amărăciune de câte ori ne întâlneam, fiindcă nu s-a oprit niciodată să-mi vorbească, deși îmi răspundea surâzător la salut, privindu-mă prietenește ca pe o veche cunoștință.

Nici în război nu m-a zărit când a trecut cu automobilul pe lângă mine. Din vina mea însă. Eram nebărbierit, căciula îmi cădea peste ochi și mantaua căpătase culoarea mormântului în care trăiam. Era la volan, în ținută de campanie, între doi ofițeri și râdea cu hohote. Toată ziua aceea mi-am pus întrebări, străduindu-mă să înțeleg explozia de veselie care i-a luminat chipul.

Aș fi dorit să râd și eu o dată cu el.

Dar întâlnirea noastră, cea mai vrednică de pomenit, a avut loc de curând, la capul podului de lângă Catedrală.

Regele meu venea călare pe un cal alb, ca din basme. Purta coif de argint, tunică albastră, pantaloni albi și cizme de lac cu piteni de argint.

Muzica militară izbucnise chiar în spatele meu, înspăimântându-mă cumplit, tocmai când regele meu mă zări. Și iată că-și strânge dârlogul calului jucăuș și oprindu-se chiar în fața mea, îmi strigă jovial, cu chipul strălucitor ca soarele :

— Să vii la dejun !

Abia i-am putut prinde cuvintele din cauza fanfarelor și a uralelor nesfârșite. Făcui un pas înainte, înclinându-mă adânc și răspunsei, sugrumat de emoție :

— Regret, Sire, dar n-am frac.

În clipa aceea, din dreapta mea se avântă un călăreț care descrie o jumătate de cerc și se opri la câțiva pași în fața regelui. Era un colonel cu gâtul scurt, obrajii tuciuiri și mustața neagră și groasă.

— Am înțeles, Măria Ta, răsti el, cu trupul rigid, scuturat de cal ca un sac cu făină, în timp ce soarele tremura o pată albastră pe casca lui de oțel oxidat.

Ah..., care va să zică, nu pe mine mă chemase.

Începusem să înțeleg eroarea, când o mână greoaie îmi căzu din senin pe umăr și mă răsuci pe loc ca un șurub. În fața mea un găligan cu ochi răi, intimidat poate de ochelarii mei, îmi puse prudent o singură întrebare :

— Cum vă numiți ?

Când a auzit numele meu pe care-l port din vina răposatului meu tată, bruta mă îmbrânci printre călăreți, până dincolo de cordonul compact.

Atunci observai că mi-am pierdut bulldogul. Țineam în mână numai curelușa de care era prinsă zgarda lui de zile mari.

— Reeex!... strigai deznădăduit, gata să plâng de disperare.

Buldogul mă auzi și veni glonț în brațele mele, țâșnind dintre copitele neastâmpărate ale cailor încălecați de oaste.

Depozitul meu de mărfuri, în valoare de câteva milioane, nu prea era al meu.

Până și taxele de vamă și transport franco-București, domiciliu, au fost plătite de domnul Șvaițer, pe care am izbutit să-l conving, expunându-i pe larg posibilitățile de plasament sigur în țara în care se calcă pe galbeni, se arde țițeiul supraabundent și în care putrezesc grânele devenite neîncăpătoare în hambare și silozuri.

— Crapul de patruzeci de kile se răstoarnă din năvod înapoi în Dunăre, i-a spus monstrul cu cap de dovleac, înăbușit în coșul pieptului meu. Fiindcă la noi, să vezi mata, adăugase piticul scuipându-și călușul, — la noi se mănâncă numai cegă și păstrugă...

Pe domnul Șvaițer l-am întâmpinat la frontieră și i-am arătat din tren pământul roditor, întins și neted ca marea. Venit dintr-o țară muntoasă, împânzită de linii ferate, cu gări la două-trei minute una de alta, cu supraproducția numai în industrii, domnul Șvaițer își freca ochii mari și bulbucați, uluit de imensitatea câmpiilor.

Cutreieram cu el toate orașele țării. Pretutindeni încheiam afaceri, pe care domnul Șvaițer le socotea în franci elvețieni, emoționat ca în fața unor chinte regale. Apoi, după semnarea contractului, domnul Șvaițer s-a reîntors în patria lui. Peste puțin, începu să-mi trimită mărfuri pe care le vindeam, iar sumele realizate, fără nici o bătaie de cap, i le remiteam prin cec.

— Domnule, scrise într-o zi Herr Șvaițer. Te rog să nu-mi mai trimiți sumele încasate, căci n-am ce face cu atâția bani. La noi se îneacă lumea în franci și băncile îmi oferă o dobândă ridicolă. Cred că dumneata i-ai putea întrebuința acolo cu folos mai mare, în favoarea mea.

Ceea ce am și făcut, numai că sumele mi le-am împrumutat mie însumi – atât capitalul, cât și dobânda capitalizată –, contabilizându-le în debitul unui terț inexistent, botezat „Contul C”.

După epoca de belșug însă începu să rânjească criza. Câteva falimente au produs pierderi destul de simțitoare, atât pentru mărfurile domnului Șvaițer, cât și pentru industria mea creată tot cu banii lui.

Era semnalul care m-a dezmeticit. Începusem trierea cumpărătorilor, reducerea creditelor pe conturi deschise și executarea datornicilor întârziați cu plata facturilor peste scadență. Cu intuiție și prudență am împiedicat în ultima clipă perfecționarea unor acorduri, care ar fi putut avea urmări catastrofale, oprind telegrafic livrarea vagoanelor cu mărfuri unor clienți deveniți peste noapte insolvabili.

Intram prin obloanele trase și sigilate de tribunale, să-mi salvez avutul încăput pe mâna unui negustor de rea-credință. Ceream contraexpertiză și descopeream sume de bani manipulate, dar nejustificate. Dă râmam astfel sentințe legale, pentru ca negustorii constrânși să-mi acopere sumele datorate. Nu țineam să fiu înglobat între celelalte victime la masa credală a unui faliment, cu activul umflat, ca să contracumpănească un pasiv mult mai mare.

Criza se întindea ca lepra și străduințele mele deveneau tot mai nefolositoare.

Omul care semăna cu Massaryk m-a primit îngrijorat, în vechea lui întreprindere comercială. În loc să-mi achite factura, se plângea că mărfurile nu mai sunt cerute și că produsele mele au rămas nevândute.

— Ce-are a face? am ripostat, primind lupta de argumente. Mi-e deopotrivă egal dacă marfa e sau nu vândută, fiindcă nu înțeleg să mă joc cu dumneata

de-a comenzile. Din parte-mi, n-ai decât să-ți încălzești prăvălia cu marfă. În felul acesta faci economie la lemne și cărbuni. Dar factura comenzii semnate trebuie achitată în termen, împreună cu cheltuielile mele de deplasare, pe care nu sunt în stare să le suport.

— Bine, făcu omul care semăna cu Massaryk, semnează factura de achitare.

Negustorul a tușit o dată și după o pauză în care și-a ordonat ideile, mi-a vorbit abătut de al doilea transport. I-au venit lăzile goale. Marfa s-a furat în drum sau la vamă, așa că lui nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să dreseze un proces-verbal semnat de autoritățile vamale.

— Bine! i-am spus la rândul meu. Dumneata dai în judecată căile ferate și aștepti sentința. Astăzi însă trebuie să-mi achiți ambele facturi, trecute de mult peste termenul de plată. În comanda semnată de dumneata, scrie printre altele că transportul călătorește pe riscul cumpărătorului.

— Ai dreptate! mai făcu omul care semăna cu Massaryk, urcând scara din fundul magazinului spre birou, unde fu găsit apoi bălăbănindu-se, spânzurat de o fâșie de chembrică înnodată de pironul draperiei.

Patru ore mai târziu i-am bandajat prăvălia cu un sechestru cu sigilii. Ultima pecete roșie a fost aplicată de portărel pe sfoara răsucită și înnodată de câteva ori de mânerul de alamă al ușii de la intrare. Deasupra se putea citi avizul personalului, că din cauza încetării din viață a patronului, prăvălia va rămâne închisă până a treia zi.

— Ramses, ești cumplit! Unde-ți este sufletul? m-a întrebat piticul strâmb și cocoșat, ghemuit în mine, undeva între ficat, stomac și inimă.

Abia atunci mi-am revenit. Văzui că se înnoptase de-a binelea. Negustorii prăvăleau zgomotos obloanele,

când am trimis jerba chiparoaselor cu un „adio“ anonim, omului care semăna cu Massaryk.

Liniștit apoi, ca oricare om cu datoria împlinită, m-am îndreptat spre casa de plăceri de la marginea orașelului provincial.

În bordelul cu aparența unui institut de domnișoare, o elevă îmbrăcată decent s-a ridicat de pe scaun, să mă urmeze supusă în camera din fundul coridorului întunecat.

Și-a desprins butonii rochiței, începând de la tivul de jos, cu o singură mișcare răpăită, ca ploaia scurtă de mărgele risipite pe parchet și a rămas înaintea mea în cămașa galbenă de mătase, prin care se străvedea unghiul pulpelor ca un turn de catedrală în miniatură, cu pantofii mici de lac drept temelie. Purta ciorapi negri, lucioși, întinși pe pulpe, agățați de cătărămile jartierelor.

Domnișoara mi-a surâs convențional și mi-a deschiat pantalonii, lăsând să alunece prin elipsa lor o mână pricepută și abilă. I-am cântărit în palmă un sân prelung și greu, ca umplut cu alice, în vreme ce cu mâna liberă mi-am desprins bretelele. Pantalonul îmi căzu dintr-o dată ca un burduf de armonică, peste ghete. Fata mă trase după ea spre divan, pe colțul căruia se răsturnă înapoi, cu șezutul înălțat pe o pernă.

O aromă putredă și dulce ca briza țărmului marin, ca mireasma ascuțită a merelor stătute în vin, îmi biciuia sângele, așa cum, îngenuncheat între picioarele ei desfăcute ca un „M“, sărutam musca roșcovană a părului, fixată ca o coroniță peste sex.

Fata își trecu o mână prin cărlionții mei dezordonati ce-mi cădeau peste frunte, strângându-mi obrajii înfierbântați între pulpele de carne albă, caldă și catifelată, în zvâcnirea pântecului și ritmica înălțare a feselor ei mici și rotunde.

Împerecherea urmă calculată, cu voite prelungiri și încrâncenări nerușinate, care ne-au măcinat până la spasmodica explozie a lavei slobozite cu țâsniri înfierbântate.

Niște pași împintenați traversară atunci coridorul și o mână de fier căzu cu toată greutatea pe mânerul ușii încuiate.

— Cară-te! țipă domnișoara, alunecând ca un țipar de sub mine.

Trecu apoi în dosul paravanului și, așezată în apa albioarei de faianță, rămase neclintită.

În liniștea de cavou a celor câteva secunde de intensă încordare, omul de dincolo de ușă și-a dres glasul ca pentru a zice ceva...

— Spânzură-te! se răsti fata înciudată, intrând cu mâinile amândouă în mânecile rochiei. Sunt unsprezece în bordel și tocmai pe mine m-ai găsit, să-mi mănânci zilele.

Patul din odaia învecinată scârțâi ca un semn de suspensie între frazele ei.

— De când te cunosc, mișună păduchii în sufletul meu pe care îl simt înfășurat în zdrențe murdare, făcu domnișoara, patetic.

Patul pensionarei de alături trosni de două ori și urechea mea atentă desprinsese tusea ei bruscă, provenită dintr-o înecăciune cu scuipat.

— Trimite-ți ordonanța, să mă întind cu ea în fața ta și a fetelor, continuă enervată domnișoara, repezindu-și pantoful în ușa coridorului.

— Vreau să-ți spun ceva, făcuse împăciuitoar omul de dincolo de ușă, suspinând, ușurat parcă de vorbele ce le-a rostit.

— Am poezii mei care îmi vorbesc destul. Ăsta-i obiceiul lor. Și înainte și după... Când rămân goală

în fața lor, câte unul mă întreabă cât de grele îmi sunt cozile.

Pensionara de alături scoase, ca din somn, un țipăt slab. Scârțâitul intens se opri apoi deodată. Putui să deslușesc zornăitul pașilor împintenți, îndepărtându-se pe coridor.

Priveam de la fereastră șiroaiele de sânge, reflectate pe asfaltul ud de felinarul roșu pironit la poarta casei.

— Sărut mâna și zi-mi „bonjur“, mi se adresă domnișoara, îndreptându-mi cu degete tremurătoare cravata în neorânduială.

— Duminică dimineața să nu vii niciodată, că sunt la biserică, adăugă ea.

Vorbea, încheindu-și unul după altul butonii rochiței, ca și cum și-ar fi strivit păduchii ce-i mișunau pe suflet. Surâsul ei profesional, absurd și rece, reapăruse de astă dată, proaspăt zugrăvit cu roșu și negru, să-mi ucidă gândurile și să-mi spargă fraza sentimentală, ticluită de piticul caraghios din mine, convalescent în urma nenumăratelor mele atentate împotriva lui, săvârșite, dar până azi neizbutite.

„Mult stimat domn“, i-am scris lui Șvaițer, „omul care seamănă cu Massaryk s-a sinucis din cauza crizei, așa că suma ce ți-a datorat-o decedatul ai putea s-o contabilizezi la «Fonds perdus». De altfel, și depozitul de lei din contul «C» se clatină din aceleași motive. Firește“ – adăugai – „îmi fac toată datoria, susținându-ți interesele, însă criza a luat la noi proporția unui dezastru fără precedent și răspunderea morală mă obligă să-ți mărturisesc adevărul“.

„Domnule Ramses“, mi-a răspuns el, „când am fost acolo la d-ta, în țară, mi-ai arătat din tren sondele

petrolifere cu un gest, de parcă ai fi fost proprietarul lor. Nu pot să uit nici crapul acela de patruzeci de kile, care la dumneavoastră se răstoarnă din năvod, înapoi, în apa în care a fost prins. Treci mata pe scaunul meu și eu pe al dumitale și spune-mi dacă ai înghiți o pilulă atât de amară. După cea mai simplă socoteală pierd de treizeci de ori mai mult decât am câștigat prin colaborarea pe care mi-ai pus-o la dispoziție atât de grațios. De aceea, nu voi mai trimite nici un fel de mărfuri pentru depozitul dumitale, rugându-te să scuzi această grosolană lipsă de încredere“.

Răspunsul meu a fost prompt și fără să îngăduie tergiversări.

„Domnule Șvaițer, tonul scrisorii dumitale îl resping cu indignarea omului care și-a îndeplinit obligațiunile. De la dumneavoastră s-a declanșat criza care s-a rostogolit peste noi, în avalanșă, aducându-ne deprecierea leului, a grânelor și a petrolului. Pe de altă parte, plasamentul nefericit al depozitului de lei din contul „C” a fost un act de complezență, pe care l-am făcut în urma stăruitoarelor dumitale rugăminți. „Qui ne risque, ne gagne pas.” Astfel că orice pretenție ridicată de dumneata în fața acestui caz de forță majoră e înălțată pe un eșafod prea șubred, pe care îl voi dărâma la prima instanță judecătorească. Cât privește amenințarea dumitale că intenționezi să-mi suprimi alimentarea depozitului, trebuie să te fac atent că, procedând astfel, contravii flagrant dispozițiunilor contractului existent între noi, abatere pentru care voi fi silit să te chem în judecată spre a-ți cere plata daunelor mele morale și materiale.“

Totuși, printr-o înțelegere intervenită între ambele părți, pe cale amicală, incidentul s-a încheiat foarte favorabil pentru mine.

— Ramses, unde-ți este sufletul? a miorlăit atunci dușmanul meu de moarte, frățiorul acela strâmb, cocoșat și paralytic, cu capul mare și pleșuv ca un dovleac, crescut în mine și cu mine odată, ca un fibrom inoperabil, așezat undeva între coastele mele, să-mi muște din când în când inima.

— Să taci, nefericitele, că te aude domnul Șvaițer, i-am șoptit, împingându-i mai adânc călușul, care-i scăpase din gură tocmai când Șvaițer întârea cu semnătura scrisoarea de înțelegere.

Piticul meu, înăbușit aproape, s-a trezit abia la Viena, să se plângă puiului de caracatiță, schilod și pitic ca și dânsul, cu domiciliul permanent în cutia craniană a vechiului meu prieten, Peter Altenberg. Pocitania mea s-a plâns că are de suportat brutalul tratament și teroarea unui comis voiajor, care vinde broderii elvețiene pe chembrică și hârtie, dirijând în același timp spre cele patru puncte cardinale ale Europei vagoane încărcate cu fidea și macaroane.

Se plângea că, în loc să crăp de foame, îmi tai din curcanul fript o felie subțire pe care o mănânc în silă. E drept, scâncea el, că toată friptura mi-o împart în două părți egale ca să-mi hrănesc buldogii, dar după ce îi văd săturați și le dau apă, alerg la tribunal să obțin un sechestru „cu ridicata” și să car în camioane prăvălia debitorului, căzut pe un fotoliu, obosit să-și tot plătească datoriile.

— Pentru că trecem prin lume ca frații siamezi, urmă trântorului din mine, trebuie să-l asist la verificarea creanțelor și la fixarea tuturor termenelor de declarații în stare de faliment. Le-am suportat întotdeauna cu resemnare, fiindcă am apucat și timpuri când el dormea ca o ploșniță, și eu potriveam poezile pe care i le suflam la ureche. Ultima lui ispravă, afacerea cu

domnul Șvaițer, m-a revoltat peste măsură. Chestia nici nu era de natură comercială. Se putea pipăi de la distanță articolul 323 combinat cu 324 din codul penal. Numai întâmplarea a făcut să-mi scape călușul din gură, în noaptea când el însuși, răsfoind codul, a rostit ca un crainic radiofonic sancțiunile legale, subliniind cu vârful degetului arătător textele paragrafelor care indicau ani de pușcărie.

— Vreau să-mi vărs tot focul, izbucni paralyticul din mine și porni ca o morișcă : Cu femeile se poartă ca un măcelar, le miroase ca un câine și le aruncă după întrebuințare ca pe niște ghete vechi.

— Da, dar ai uitat că n-a lipsit mult, în toamna trecută, să mori cu el odată, – întrerupse piticul vienez din țeasta iubitului meu Peter. Eu l-am auzit, urmă el mai departe, cum răgea când și-a frământat dantura de cauciuc, mușcându-se de o mână, după ce a surprins-o, în pădurea de pe malul Dunării, pe Zitta, sârboaică spălăcită cu nasul plat, curvindu-se cu Omul cu ciocul de aramă.

— Nu cunoști afacerea mai îndeaproape, răspunse prompt frățiorul meu, mușcându-mă de mână. Când și-a încărcat pistolul și-a dat bine seama că nu va cuteza niciodată să-și tragă un plumb în inimă. Eram liniștit în privința asta, chiar atunci când și-a lipit țeava de tâmplă. Știam că pozează cu un comedian, deși pe vremea aceea a suportat cea mai cumplită lovitură, de la moartea tatălui său. De altfel, numai egoismul său bolnăvicios l-a împins în brațele sârboaiciei, fiindcă o știa mai în etate, diformă și cu sânii fleșcăiți. Nu s-a gândit că tocmai femeia necăutată solicită adulterul și îl săvârșește cu oricine și oricând. El credea că i se cuvine recunoștință, apropiindu-se de dânsa, sacrificându-și un idol întruchipat în antipodul ei... Însă

Zitta a înțeles că slăbănogul cu ciocul de aramă cânta pe struna ei și, cu naivitatea femeii nedorite, l-a făcut punte pe prăpastia deschisă între ea și Ramses, doi oameni cu totul deosebiți. Numai că Ramses nu i-a servit de trambulină.

— L-ai învățat cu nărav de la început, obiectă atunci fratele său de sub țeasta lui Peter Altenberg, în dialect specific vienez. Nu-i așa, Peter?

Inconștientul meu amic îmi zâmbea copilărește, fericit de revedere.

Cine nu l-a cunoscut pe blândul copilăș în etate de patruzeci și ceva de ani, cu numele de Peter Altenberg, are tot dreptul să regrete. El a scris numai câte un singur cuvânt din fiecare poezie delicată, pe care însă a trăit-o în toată frumusețea ei. Bălanul acesta pleșuv avea în privire expresia pruncului cu degetul în gură. Mustăța lui închipuia un semicerc blond și bine împlinit, pornit din josul nărilor, peste gură, înspre bărbie, până lângă vârful ei. Cu căpățâna mare și rotundă, cu pince-nez-ul înfipt mult prea jos de rădăcina nasului bombat, cu pleoapele lăsate cât jumătatea doileului, de sub ale căror gene spălăcite, perechea unor ochi de crap priveau imobili pe deasupra ochelarilor, Peter Altenberg a trecut viața prin imaginar și nu s-a trezit poate niciodată din fantastica lui reverie. În toiul verii, el purta o manta cu pelerină scurtă, de culoarea tabacului și o pălărie decolorată și pleoștită. Avea sandale cu tălpi de lemn, care în plimbările sale nocturne pe trotuarele de piatră ale Vienei, vesteau cadentat trecerea lui, cu mult înainte de a-și face apariția. Se oprea să sărute mâna unei prostituate, fără să observe slușenia unui chip topit de boală și alcool, surd la hohotul ei de

râs, spart și batjocoritor. Ca un logodnic timid îi lua brațul, să o petreacă prin cele mai elegante localuri vieneze, oferindu-i șampania și crabii, cu distinsă și largă generozitate.

Spre ziuă, când patronul îi prezenta respectuos socoteala, acest copil adorabil își scotocea, inconștient, toate buzunarele, cu imperturbabilă seninătate, până când patronul surâzător cu perfidie îl ruga să nu se mai obosească pentru o sumă atât de minimă. Socoteala era un cec sigur, acoperit la prezentare de către un frate al acestui nomad celebru, un magistrat mai în etate și om cu stare.

Martori au fost la una dintre aceste întâmplări Ștefan Zweig, Hofmansthal și Arthur Schnitzler. Nici unul dintre ei nu a scris vreodată un cuvânt despre viața extraordinară a acestui fenomen.

Ce păcat că nu am avut niciodată un prieten, să-l fi simțit la dreapta mea în noaptea aceea cu ploaie de stele căzătoare, pe când suiam drumul șerpuit ce ducea de la orașelul tirolez spre coama muntelui Horn.

Omul acela ar fi trebuit să fie de o vârstă cu mine, ca să fi putut urca, sprinten, serpentina pietruită, până la platou, de unde, înfipt în talpă și ciomag, să fi luat piepțiș potecuța până la cabană. Și de teamă să nu piardă răsăritul soarelui, să se fi agățat repede pe peretele prea puțin înclinat al piscului, până la capelă.

Porniserăm trei pe înserate : Egon pictorul, un compozitor de lieduri vieneze și eu.

În cele douăzeci de ore cât a ținut escapada noastră, nu țin minte despre ce anume au vorbit tovarășii mei. Totuși, la intervale prindeam câteva cuvinte zvârlite de câte unul celuilalt, peste capul meu. Tot așa cum le

prindeam fără dorința de a le cunoaște tâlcul, le împrăștiam acolo jos, de unde am plecat de cu seară, peste cerul din vale, înstelat cu becuri electrice, ca niște mingi de argint.

Cu cât urcam însă mai sus, glasurile lor căpătau o rezonanță serafică.

Deodată tăcurăm cu toții, impresionați de uriașa cupolă neagră, adâncită tot mai mult dedesubtul capetelor noastre și înălțărăm frunțile către același firmament spre care cei dintâi oameni se ridicaseră în două picioare, copleșiți și ei de armonia creației.

Dar după un minut de tăcere, am suit o noapte întreagă, umăr la umăr, cu gâturile întinse și în ritmul aceleiași pas.

Galbena felie a lunii ne întâmpină pe platoul pe care pasc trifoii cel puțin două mii de vaci.

E încă întuneric când trecem pe aici, printre zbierele văcarilor și dangătele sutelor de clopote sonore și sparte.

În jurul platoului, doar uriașele ziduri negre închipuite din munții împăduriți, ca să ne închidă cu desăvârșire într-o arenă neagră, acoperită de cerul ferecat cu milioane de stele.

Atunci mi-am dorit iar un prieten, să fi fost și el cu mine în noaptea aceea de August, cu frumusețile ei miraculoase pe care ochiul le-a putut descoperi și mintea pătrunde.

Piscul l-am ajuns cu puțin înainte de răsăritul soarelui.

Când m-am oprit pe vârful cel mai înalt al munților, la dreapta mea se făcea ziuă. Aerul și cerul aveau o transparență opalină. Din fund, de după lanțul munților serpuitori, se netezea de-a lungul zării brâul de lumini cu roșul, ultramarinul și portocaliul – violete și pure.

La spatele meu, deși nu răsărise încă soarele, se putea distinge câmpia Bavariei ca un covor negru, imens, în vreme ce la stânga era încă noapte, o noapte profundă, cu stele mari și mici și cu secera de platină a lunii răsturnată pe cerul desfășurat departe, până peste vârfurile, zigzagurile și coborâșurile Alpilor.

Îmi mai stau și astăzi încă întipăriți în minte și în suflet și Marele Clopotar, și Marele Venețian, uriașe piramide albe, netezite, parcă, cu mistria.

Și iată că dinspre dreapta, dedesubtul munților mărunți ai orizontului, cerul crăpă. Brăul de dungi din fundul adânc al zărilor se coloră în blond. De după o coamă mai înaltă, soarele – imens ghemotoc de aluat din aur topit – apăru și se urcă grăbit.

În cele câteva clipe în care piticul, între coastele mele, țipă nebun de fericire sărutându-mi inima, am privit, fără să clipesc, vâlvătaia galbenă a soarelui.

De cealaltă parte a piscului ne ajunsese la ureche năprasnica înjurătură a unui alpinist bavarez, sosit cu un minut mai târziu după grandioasa priveliște a răsăritului.

Frigul ne-a hotărât să coborâm. În calmul infinit al dimineții venea, de undeva, chemarea melodioasă ca un ciripit a unui muntean la care-i răspunse, la fel, o femeie, în tril de pasăre măiastră, în tonuri și semitonuri catifelate.

Iată-l pe muntean încrucișându-și drumul cu al nostru. Avea o umbră de mustață neagră și favorite retezate în dreptul lobului urechii. Curat îmbrăcat, cu surtuc de lână cafenie, purta peste pletele castanii o căciulă neagră, ca un potcap. Pantalonii din lână albă, țesuți grosolan, îi erau strânși pe pulpe și carâmbii largi și răscroiți, cu burdufele încrețite, îi ajungeau cam până la vreo palmă mai jos de genunchi. Chipul cu

trăsături alese era luminat de un farmec aproape feminin, fără cusur. Ochii lui mari și verzi mi-au trimis o privire atât de limpede, încât amintirea ei, după atâția ani trecuți, îmi mai este vie și acum.

Coborâșul fu anevoios. Drumul îmi părea mult mai lung. Pictorul Egon rămase în urmă. La o cotitură a potecii, l-am zărit în fața unei căsuțe de lemn, înfipite chiar pe muchia prăpastiei. O fată cu părul de aur ieșise să-l întâmpine și acum râdeau împreună, scăldați în argintul și purpura amurgului, cu ochii plecați înspre râpă.

Pe Hilda, amanta oficială a pictorului, o cunoșteam pe atunci numai din vedere. Tânără, înaltă și mlădioasă ca pantera, avea chipul pictat de el în fiecare dimineață și corijat cu farduri mereu, peste zi.

În zilele din săptămână, o vedeam pe promenada din fața marilor hoteluri. Părea o dansatoare spaniolă, cu „cinciul” negru al părului presat și bine lipit de frunte, între sprâncenele subțiri, prelungite cu creionul spre tâmpile.

Duminică însă pictorul confecționa Hildei un chip de zeiță greacă, cu părul retezat în jurul cefei și atât de lins, încât bătaia soarelui părea că poartă o cască sferică de oțel, cu reflexe albastrii jucând după mlădierile ei grațioase.

Îmbrăcămintea croită și chiar de dânsa cusută după schițele pictorului era întotdeauna simplă și neagră, cu mâneci lungi și guler înalt, strâns închis în jurul gâtului. Scurtă până la genunchi, rochia aceasta bizară îngăduia să i se vadă liniile ideale ale gambelor goale până la glezne, în acord impecabil cu picioarele micuțe, încălțate în niște pantofi fără tocuri, cu vârfurile gotice ca două pernițe mari, negre și prelungi. Niciodată nu

am surprins-o cu picioarele pe pământ, ci, ca o faimoasă creațiune picturală, trecea, plutind parcă, pășind zâmbitoare, cu ochii negri, enormi, deschiși înspre o țintă imaginară, în depărtări numai de ea cunoscute.

Se vorbea de răsunătorul succes al pictorului, care obținuse recent la ultima expoziție de la muzeul colonial din Berlin, patru mii de guldeni olandezi pentru tabloul „Dansatoarea cu castaniete“, în care tânărul maestru nemurise chipul și armonia trupului prea puțin pământesc al Hildei.

Hilda picta și ea. Dar toate lucrările ei aveau aceeași temă: moartea. Mi-aduc aminte de o compoziție în ulei, lipsită cu totul de tehnică, concepută dezordonat, haotic: doi pomișori înfiți în gol cu tulpinile drepte și subțiri de culoare cafenie, împliniți în locul podoabei frunzelor cu două globuri măslinii, între care, pe un cer dezolant, vânt-plumburiu, luna era ovală și galbenă ca lămâia. Fixate pe carton fără nici un fel de cumpănire artistică, aceste câteva detalii realizau totuși neantul străbătut de o singurătate înspăimântătoare, un adevărat locaș al morții, care-ți tăia în chip bizar respirația.

Străbăteam aproape zilnic pădurile munților înconjurători cu pictorul, care, în timp ce-mi vorbea, cerceta cu atenție ciupercile mari, umbrelate, pe care le desprindea de la rădăcinile copacilor noduroși și bătrâni.

Spunea, printre altele, că picturile Hildei sunt de o calitate excepțională. Că lucrul bun în artă nu se poate înfăptui decât prin muncă grea și neîntreruptă. Că talentul și frământarea spirituală vin pe planul al doilea. Că pictorul trebuie să lucreze ca un salahor pe scară, cu găleata și bidineaua și că numai de la fresca gigantică se poate trece la miniaturile deplin realizate.

Maestrul vorbea oarecum dezolat, fiindcă, deși împlinea condiția muncii, n-a izbutit să desăvârșească nudul

băiețandruului fixat pe marele șevalet din clopotnița părăsită, unde-și făcuse atelierul peste vară. Îi lipsea capul dintre umeri acestui trup arămiu și gingaș, superb în goliciunea lui armonioasă. Felul degajat în care se sprijinea cu antebrațul stâng de trunchiul retezat al unui arbore bătrân în luminișul pădurii, făcea din el o ființă vie, agățată de viață cu toate legile și credințele ei.

Egon mergea tăcut, alături de mine, legănându-și basmaua umplută cu ciuperci.

Soarele apunea, aprinzând pe coama unui munte solitar o grămadă imensă de jeratic, când ne-am oprit o clipă pe țărmul lacului negru, în care se reflecta integral un munte semeț de zăpadă.

În noaptea aceea Hilda, în vâl negru, străveziu, s-a suit pe masa de brad din atelier, să schițeze cu înmlădieri lente o gamă de atitudini rafinate. Privirile mi-au alunecat cuminte de pe sânii ei ca două cupe întoarse spre secera adumbrită de pe colina sexului golaș – îngustă, sălbatică, zburlită –, în unghiul ascuțit al pulpelor ei albe, netede și nervoase.

Egon îi indica mișcările cu glas tot mai nesigur, mai nestăpânit, întretăiat de pasiune. Privirea îi căpătase brusc o strălucire metalică. Buza superioară, săltată de un rânjet brutal, îi descoperea colții de lup.

Animalul înșfăcă apoi prada de pe masa de brad și o culcă pe canapeaua atelierului, unde avu loc frenetica împerechere, ca o trântă înverșunată, pe viață și pe moarte. Deasupra scâncetelor și vaietelor slabe ale Hildei, culminau două cuvinte rușinoase și grele ca două pete de catran și sânge, pornite cu vrăjmășie din gâttelej masculului biruitor în satanicul său galop.

Așa cum se frământa el pe canapea, învăluit în umbră, nu-mi amintesc să fi văzut altceva decât pantofii Hildei în legănarea lor prin aer, cu tălpile în sus,

aceeași pantofi gotici, ca două pernțe negre și prelungi, în timp ce pe pânza de pe marele șevalet, care masca fereastra dinspre apus a clopotniței, am surprins, parcă, zvâcnind penisul somnolent dintre coapsele arămii ale tânărului fără cap.

În splendida dimineață de septembrie, în care venisem să-mi iau rămas bun înainte de plecare, Egon mă întâmpină să-mi spună nepăsător și simplu, că Hilda mă așteaptă alături.

— Pentru ce? întrebai eu, bineînțeles numai de formă, căci atitudinea lui îmi dădu să înțeleg că mi-o cedează de bunăvoie.

— Poate că Hilda nu-ți place? făcu el, amestecând pe paletă, cu pensula muiată în ulei, o culoare cafenie, în care adăugase din tuburi pântecoase trei viermi încolăciți, negru, roz și galben.

Nu, pe Hilda n-am dorit-o. Spectacolul din seara trecută nu-mi trezise dorința s-o am, ci dimpotrivă, mă simțeam stingerit în preajma lor, tolerat de Egon.

Începusem acum să înțeleg că el îmi îngăduise să asist numai pentru că alegerea se făcuse.

Cu câteva zile mai înainte, când ne-am aflat pe mica plajă a lacului negru, unde trupul mi-a fost cu de-amănuntul cercetat de amândoi, ea se decisese pentru mine.

— Îl vrei? o întrebases el.

Și Hilda nici nu se gândi se nege.

Nu voi putea să mi-o iert niciodată că l-am ascultat pe Egon, deși Hilda m-a primit în chip fermecător în mica încăpere despărțită de atelier printr-un perete de scânduri acoperit cu un panou decorativ.

Conștient că săvârșesc o faptă de nemernic, o posedai automat, trecând cu grabă și decentă peste puntea unui trup de moartă.

— Rămâi, zise Hilda neliniștită, când o lăsai ca o zdreanță fără preț pe locul josniciei mele. Rămâi să-ți spun tot adevărul. Când Egon a înțeles că nu mă vrei, te-a împins în brațele mele numai ca să-l copleșească suferința. Acum el pictează capul copilandrului. Îi plămădește chipul din chinurile geloziei, cu cuțitul pe care i l-ai înfipt în inimă fără să-ți dai seama. Ai fost un instrument de care el s-a servit pentru ca din durerile iubirii noastre să conceapă chipul lui Eros.

Când intrai în atelier, doi oameni, vii amândoi, scăpărau din ochi mânie și durere: pictorul și chipul proaspăt zugrăvit al trupului cu pielea arămie.

— Eros cheamă, îmi zise Egon, măsurându-mă disprețuitor, cu mâna întinsă, arătându-mi astfel pe pânza șevaletului frumusețea, tinerețea și iubirea, încremenite pentru mulți ani înaintea uitării.

Prin ușa clopotniței, care nu se închidea niciodată din pricina balamalelor mâncate de rugină, coborâsem câte două trepte scara putredă de lemn.

— Ramses, vreau să mor! interveni frățiorul dinlăuntrul meu, cuprins de un acces sentimental, dulceag și răsuflat.

— Călușul! Unde e călușul? făcui eu disperat, alunecându-mi degetele în buzunarul vestei.

Fiindcă nu l-am găsit, alergai să-l caut la hotel unde am scotocit prin geamantanele și cărțile, împrăștiate pe covor. Abia din ultima valiză de mucava scorojită scosei la iveală mașina unei lămpi de petrol No. 5, un fitil No. 8, o sticlă de lampă No. 11 și un guler moale No. 49. Erau bagajele mele.

Tocmai confecționez călușul din fitilul mașinii, când ochii îmi căzură pe volumul cu cele douăzeci și

patru de sonete ale Louisei Labé, miraculoasa lyoneză semnalată în 1555. Această întâmplare, în aparență neînsemnată, a scăpat de astă dată de la moarte sigură pe piticul din mine, pe care eram hotărât să-l ucid.

Ridicai apoi de pe covor antologia, care închidea ceva din poemul și romanul lui Alfons Petzold. Din cărămizile găsite la întâmplare, nu am putut reconstitui frumusețea impozantă a întregului edificiu, pe care avui prilejul să-l identific chiar în creatorul lor, faimosul cocoșat de obârșie vieneză.

Alfons Petzold, scriitorul epocal, avea înșurubat între ghebul spinării și al pieptului un cap de dumnezeu, fără gât. Părul castaniu îi acoperea o bună parte a frunții, sub care ochii de un albastru pur cercetau întrebători și mirați.

Acolo, în raiul Tirolului, trântiți în fânul proaspăt cosit, Alfons Petzold mi-a vorbit despre viața lui zbuciumată.

Scăpat, după cele patru clase primare, de sub tirania dascălilor, el cutreieră „Otakring-ul“ vienez, acel sector de ucigătoare sărăcie în care acum câțiva ani încă, femei și copii, hămesiți de foame, se strecurau de-a lungul clădirilor negre cu aspect de cazarmă și leșinau pe străzi, istoviți de mizerie.

Pe acolo umbla desculț micul Alfons în zdrențe, cu derbedeii mahalalei după el. Noaptea dormea prin canale, iar în răstimpuri scria poezii, sortite bineînțeles să fie înghițite de coșul revistelor de literatură.

S-a pomenit între un tată paralic și o mamă mereu bolnavă, care spăla rufe prin vecini. După moartea părinților, neamurile îl luară sub aripa lor. Trecu prin breasla cizmăriei, moțai în atelierul unui fotograf, trecu pe la o tâmplărie, se băgă ucenic la o tiparniță, apoi la un zugrav de firme, munci ca salahor și fu câțva timp spălător de geamuri.

Marele său talent se relevă la o întrunire socialistă, unde își recită balada. Omenirea îl descoperi, în sfârșit, când amândoi plămânii îi erau deja mușcați de oftică. Orașul Viena îl internă într-un sanatoriu din Tirol, unde acest gigant cu trup de stârpitură, acest schelet mistuit de flacăra geniului scrise întâia și poate cea mai de valoare a sa lucrare: „Trotz alledem“.

S-a restabilit datorită îngrijirilor excepționale ce i s-au dat. După ce săvârși vindecarea, cetatea Vienei i-a dăruit vila din Kitzbühel, zidită din piatră albă, sculpitoare în diadema de căsuțe ce par suspendate ca niște colivii de mare preț la poalele muntelui Horn.

Acolo, în inima Tirolului, a mai trăit el, să creeze încă douăzeci de ani și s-a stins în toamna despărțirii noastre.

Mi-am amânat plecarea numai din pricina Matildei.

— Ai să răcești, îmi șoptise ea îngrijorată, încheindu-mi nasturii sveterului și ridicându-mi gulerul de lână albă, până sub bărbie.

Intrai în magazin urmat de dânsa. Era neliniștită, ca o mamă iubitoare. De aceea poate o vizitam zilnic, deși la început, când mă opream în pragul prăvăliei, ea îmi părea singura mobilă incomodă.

Era mare, bolovănoasă, cu părul spălăcit, făcut coc pe creștet, dintr-o codiță încolăcită și subțire ca de șoarece, cu un cap pătrat și un nas de clown, butucănos, cu nările în vânt, tăiate parcă din două bucățele de întuneric.

Privirea ochilor ei de pește fiert era ștearsă. Buzele groase lăsau să i se întrevadă lopețile dinților albi, puternici și rari. Purta ghete bărbătești, americane și venea în fiecare dimineață cu bicicleta, la prăvălioara

ei de coloniale. Seara, după ce închidea magazinul, pornea spre satul vecin, unde locuia, ducându-și bicicleta cu ghidon vreo câteva sute de metri de-a lungul șoselei, cât ținea panta.

Pe zi ce trecea, muntele acesta de carne mă atrăgea cu aerul lui de țărancă sănătoasă.

Odată, când mi-a spus că nu are încă douăzeci de ani împliniți, am fost încredințat că nu mă minte, deși la început îmi părea mult mai în vârstă. Mă împrietenisem cu ea, pe nesimțite, în ceasurile liniștite de după-amiază, în prăvălia plină de umbră și răcoare, în care pluteau miresme de cuișoare și cafea.

Sus, paralel cu tavanul de stejar, odihneau, suspendate schiurile ei enorme, în așteptarea iernii, când Matilda le suplinea bicicletei, ca să parcurgă cu dibăcie de adevărată campioană cei cincisprezece kilometri dintre casa ei de la țară și prăvălia așezată în inima târgului.

Când Matilda se urca pe scara mobilă ca să șteargă praful de pe polița cu vase colorate, din tablă smălțuită, îmi prezenta două pulpe zdravene, în genul acelor pe care Egon le-a fixat de atâtea ori cu cărbunele său genial pe albul hârtiei.

Într-o după-amiază fierbinte, n-am mai putut rezista.

— Matilda, să-ți fie rușine! Începui, coborând privirile, cu sângele în clocot.

Ea îmi răspunse, de sus, liniștită, că, dacă rămân până în iarnă, o voi putea vedea aproape goală cum coboară ca un proiectil din vârful munților înzăpeziți, ca să-și bată joc de toți schiorii veniți din toate colțurile lumii.

Când coborâse de pe scară, palmele mele netede, nedepriuse cu munca, au mângâiat fâlcile ei de cal, subit înflăcărate. Simțeam că e o nebunie ceea ce fac, dar roșeața, care i s-a ridicat atunci din șanțul ugerelor,

ca o jerbă de flăcări, înspre guși, m-a hotărât să o dărâm peste sacul cu cartofi pe jumătate plin, sprijinit de teighea.

A fost o luptă scurtă. În ochii ei de pește fiert a licărit atunci, pentru întâia oară, blajina luminiță de sclavă supusă și recunoscătoare. Fiindcă din clipa aceea am dezgropat-o din lavină cu actul cutezător și firesc al bărbăției.

Ca o vacă tiroleză, răsturnată cu fața în sus, Matilda bătea aerul cu mâinile și cu picioarele, ca pentru a se ridica în patru labe.

Plecai înstrăinat, fără să-i dau bună ziua. Cu sângele primenit, cu trupul ușor ca fulgul, mă depărtai legănat de una dintre cele mai sublime melodii ale sufletului, cu game în efluvii divine, abia perceptibile în alune-carea lor prin ființa mea, pe care o adoram. Îmi sărutai mâinile cu drag, îndreptându-mă spre Bianca și Maria.

Bianca și Maria erau gemenele italiene, sosite din Triest în tovărășia mamei lor, tânără și frumoasă încă. Asemănarea surorilor era atât de perfectă, încât nicio dată nu putui deosebi pe una de cealaltă, în sobrietatea îmbrăcăminții lor, mereu la fel, cu sacourile cenușii croite bărbătește, ieșite din buzunarele de lângă reverul stâng.

Purtau gulere întoarse, albe ca zăpada, cravate de aceeași formă și culoare. Erau brunete, cu frunțile înalte și ochi albaștri, de nuanța cerului italian, în contrast picant cu părul lor negru și scurt retezat.

Până și prin glasul lor sonor și molatic, nu se deosebeau la început cu nimic între ele. Abia mai târziu am deslușit la una – un accent oarecum târăgănat pe care l-am mai auzit odată, demult, în cântecul unei

italience. Femeia aceea împărțea secretele destinului dintr-o cutie cu trapez minuscul de pe care papagalul cenușiu, cu lunete albe și coada colorată roșu cardinal, trăgea din când în când cu pliscul planeta vreunei servitoare.

Mi-aduc aminte de apariția ei, în zilele de toamnă, pe ulițele liniștite, cu un plod pe spinare, înfășurat în cârpe, și cu o armonică uriașă cu care își însoțea cântecul nostalgic, trăgănat și puțin nazal.

Găseam în vocea Biancăi același timbru.

Când i-am luat căpșorul între mâini, buzele ei mici și uscate au primit strânse ușoara mușcătură a gurii mele dornice și ceafa i-a scârțâit feciorelnic. În clipa aceea, sub sânul ei micuț și pe deplin rotund, părea că o pasăre abia prinsă își izbea ciocul, înnebunită de spaimă, de zăbrelile unei colivii, cu sălbatic dor de ducă.

Câteva zile mai târziu, ne-am despărțit. La gară, în fața vagonului cu care Bianca și Maria se înapoiau spre Triest, mă uitam neconsolat la amândouă, fără să le pot deosebi, așa cum ele salutau de plecare, tăcute și triste, asemenea celor două lacrimi ce mi s-au rostogolit pe obraji.

De-a lungul șinelor rămase goale, soarele își scăpăra argintul.

„Prietenul“ meu – scriitorul acela care întinde pelteaua ideii literare pe câte-o sută de pagini, juisând în poala stearpă a morții – mă surprinde traversând stradela și râde fiindcă țin pe Rex în brațe.

Înciudat că-i stârnesc buna dispoziție, dau drumul câinelui ca și cum aș fi fost prins cu mâna în buzunarul altuia.

Gura mi se strâmbă într-un zâmbet de om neobișnuit să râdă și, stingherit, privesc aiurea. „Prietenul“, satisfăcut de ceea ce citește pe profilul meu de medalie feniciană, mă bate protector pe umăr și mă întreabă de sănătate și afaceri.

Într-o zi va trebui să-i vorbesc deschis. Îi voi spune să se obișnuiască cu femeile, indiferent dacă dinții vreuneia dintre ele vor sta albi și neclintiți, fără să ia parte la actul amoros.

Căci numai după actul acesta, va găsi liniștea infinită.

În sfârșit, când femeia din mansardă își va netezi cu palma mătasea rochiei mototolită în poală, să coboare singur și dacă-i va fi cu puțință să scrie o carte despre viață.

Poate atunci îl voi putea citi.

Atacurile lui de quasi-impotent mă supără peste măsură. Fură și minte, numărându-și grijuliul paginile manuscrisului. Crede în cine crede-n el și ca să nu-și riște pielea, tace ca un laș de câte ori scapă condeiul pe jos. Atunci i se pare că aude un pas greoi, care amenință să-i zdrobească penița subțire ca un vârf de ac din care totuși, câteodată, se preling pe hârtie patruzeci de litere cu clinchet autentic.

De douăzeci de ani ridică o casă fără acoperiș.

— Bun! zic eu, așa trebuie să fie casa creatorului. Dar cărămizile de împrumut și tencuiala umedă miros prea puternic a pământ și mucegai.

— ...Alo, Mister Black! De ce aștepți cu pipa stinsă în gură?... S-au împlinit atâtea săptămâni de când te văd pe dig, plimbându-te nepăsător, în timp ce corabia smucește odgoanele, să le desprindă din cârligul de pe cheiu.

— Alo, răspunde Mr. Black, mușcând din coada pipei, aștept vânt dinspre nord-est.

— Ah, Mr. B., zic eu, e mai frumos să pleci fără să știi încotro și să aștepți, fără să știi ce anume...

„Prietenul“ meu, cu pipa dintre dinți, râde ca de o glumă bună și așteaptă mai departe vântul dinspre nord-est.

Cu totul altfel a fost Peter Hille...

Înainte de vremea când creațiunile genialului poet Christian Morgenstern m-au încredințat cu prisosință, prin ale lui „Galgensieder“, că niciodată nu voi cuteza să-mi tipăresc cuvântul și când liricul Richard Dehmel cioplea salahorește poeme granitice care amenințau să pălească tot ce s-a scris de la Liliencron încoace, a trăit la Berlin regele boemilor, neastâmpărata „fantomă-haimana“, năluca Peter Hille. Purta un jachet măsliniu și un fel de manșetă în locul gulerului, fără cravată, acoperită de o barbă neagră, uriașă. Dacă i s-ar fi îndesat până peste urechi o pălărie turtită, Peter Hille ar fi devenit cea mai autentică sperietoare de ciori. El trăia mult în fundul pădurilor, nedespărțit de o raniță de pânză îndesată cu gazete. Treceau trei sau patru săptămâni până la reparația lui, cu barba crescută și mai sălbatic, cu pantalonii sfâșiați, prin care se întrevedeau, până spre genunchi, picioarele-i păroase, slăbănoage, fără ciorapi, vârate în niște ghetе întoarse, diforme și scâlciate, cu gumilasticul ros de mărăcini.

Când Peter Hille întârzia vreme mai îndelungată, se vestea poliția care pornea la vânat și, întotdeauna cu multă greutate, se izbutea descoperirea omului pironit la trunchiul unui arbore, cu ochii ațintiți pe craca de unde curgeau perle de cântec păsăresc. Peter Hille a lăsat un mănunchi restrâns de versuri. Poezia lui e scurtă, construită din patru, cel mult opt rânduri, fiindcă spațiul

alb de la îndoitura dintre două foi de ziar și albiturile de la marginea gazetelor pe care le purta în raniță erau limitate și prea înguste, ca să cuprindă mai multe...

Cred în valoarea miniaturilor lui Peter Hille, căruia îi trebuiau numai câteva rânduri, ca să închidă în ele cântecul unei mierle, și tot atâtea cuvinte i-au trebuit, pentru ca să cuprindă întreaga pădure cu simfonia ei, cu lumină și întuneric, cu vânt blajin sau supărat, care, o dată cu clătinatul arborilor, îl adormea adeseori, în leagăn împletit din zvonuri triste și duioase spovediri.

Cu trenul următor plecai la Viena. Singurătatea mă întristă. Scăpam dârlogul din mâini și piticul mă ducea câteodată până la poarta ospiciului, de unde mă întorceam profund nefericit.

Începui să caut cauzele tristeții mele fără leac. Analizele sângelui erau negative deși, în așteptarea rezultatelor, vedeam un cimitir cu cruciulițe negre presărat pe toată întinderea creierilor.

Profesorul Cvostec, cu capul cât o baniță și părul încă negru, tuns mărunț, cu mustățile groase și lungi ca două indexuri negre, m-a primit în jachet.

Purta pantaloni șalvari, de un gri închis, peste ghetete negre de șevro, cu gumilastic, lustruite ca oglinda.

Intrai prin ușa secretă, sărind peste rândul pacienților îngrămădiți în sala de așteptare. O monedă în mână îngrijitoare făcu posibilă contrabanda.

— Dezbrăcați-vă! spuse savantul sau, mai bine zis, se răsti el.

— Să vedeți, începui vorba. Tata mi-a murit subit, bolnav de inimă, la cincizeci și opt de ani.

— Mai aveți destul până să ajungeți vârsta răposatului, întrerupse mohorât pântecosul, după ce mă

consultă. Nu sunteți bolnav organic și nu vă dau nici o rețetă.

— Domnule profesor, mai încercai să spun, piticul dinlăuntrul meu...

— Mda!... Piticul dumneavoastră nu mă privește și dacă m-aș pronunța, ați plăti onorariul pentru două persoane, răspunse el, retezându-mi fraza, cu ochii pe cadranul ceasornicului.

Și urmă:

— De altfel, când ați încercat să descheiați năsturașul de la piept al cămășii, v-ați supărat prea rău pe el, pentru că nu s-a desprins dintr-o dată. Am văzut apoi cum l-ați smucit și cum l-ați rupt cu pânza. Adresați-vă unui specialist de boli mintale. Pentru străini, plata în dolari... Evitați singurătatea.

Obosit să mai privesc zadarnic alunecarea cenușie a clipelor singurătății mele, intrai în grămada oamenilor din bălci. Ca să-i văd mai bine și să mă fac văzut de ei, urcai cele patru trepte de scândură, oprindu-mă la rampa cortului. Surâdeam spre grămadă, fără să-mi dau seama că m-am sprijinit cu spinarea de pieptul omului cu capul de cauciuc, pe care l-am acoperit pe de-a-ntregul.

Cu toate că fălcile mele nu sunt umflate și ochii nu-mi sunt bulbucați ca cei ai manechinului, care primește câte două palme pentru fiecare gologan, laba unei calfe de cizmar repezită cu sete mă dăramase, trântindu-mă cu tâmpla de scândură.

Cred că cizmarul a făcut-o dinadins. S-a constatat însă apoi că omul avea un bilet valabil pentru două palme. Așa că, laba de a doua a repezit-o în manechinul descoperit o dată cu prăbușirea mea. Omul de cauciuc a primit-o pe buca obrazului umflat, fără să

clipească, în vreme ce un arbitru improvizat număra până la zece, aplecat peste trupul meu.

Hohotele grămezii pe care o vedeam ca printr-o pânză mi-au dat puterea supraomenească să mă reculeg, ridicându-mă fără ajutorul nimănui și zâmbind ca un artist veritabil, cu câteva plecăciuni modeste ca ale omului care face ceea ce poate, deși pricepui că iar m-am rătăcit pe un drum străin.

Mă îndreptai să cobor scara cu patru trepte, când calfa de cizmar, beată de succesul obținut, îmi puse o piedică. Era cât pe-aici să mă prăvălesc a doua oară.

— Mă confuzi cu Christos, tinere, spusei foarte calm și cu brațul ce-mi murise chiar atunci i-am trimis o dreaptă în maxilar. Efectul a fost formidabil. Ca trăsnit de epilepsie, omul meu se prăbuși așa cum cade un stâlp retezat.

— Numai Isus a întors și falca cealaltă, făcui ca să mă dezvinovățesc către arbitru care număra aplecat peste calfă.

Când poliția intervenise, spectatorii m-au făcut scăpat.

La hotel, buldogii m-au primit nebuni de bucurie. Desfăcui pachetul cu mezeluri.

A doua zi, schimbai în mărunțiș ultima monedă. Am vândut cărțile să-mi plătesc hotelul și m-am despărțit pentru totdeauna de buldogii mei, după ce postiserăm laolaltă două zile împlinite.

Cățelul a fost chiar surprins de portar scormonind gunoaiele de la bucătărie, în vreme ce cățelușa, ghemuită în poala halatului meu, suferea de foame fără să scâncească.

Cocota elegantă care mi i-a cumpărat i-a sărutat pe bot, strângându-i pasionat în brațe.

Zitta, sârboaica mea cu părul cânepiu, înaltă și dreaptă, întoarse capul cu dispreț către mine și, cârâind printre buzele subțiri, trase ca din grifel, susținu că niciodată nu i-am arătat atâta sentiment, demonștră martorei calitatea inferioară a sărutului meu rar, rece și convențional.

Își șterse apoi nasul, clipind din pleoape, scurt și pripit, ca pentru a rostogoli din ochii ei verzi și frumoși două lacrimi gata să se răzgândească și să se înapoieze la izvorul lor.

Nu putui plânge cu hohot la plecarea buldogilor, fiindcă Zitta își potrivea la oglindă tricornul negru cu pompon, în care arăta ca un Napoleon grav compromis.

Ținea să răspund hotărât dacă voi veni deseară la ea să luăm masa împreună. Zicea că mă așteaptă cel mai târziu până la ora nouă.

Răspunsei cu un gest nehotărât, prefăcându-mă adâncit în meditații.

Zitta ridică din umeri. Cele două riduri fine, de la colțurile buzelor sale subțiri, păreau în clipa aceasta mai pronunțate.

Ridicai privirea spre dânsa. Pe chipul ei cu trăsături neregulate se așternea liniștea și nepăsarea, cele două arme îngrozitoare, cu care într-o zi mă va ucide.

Intrai totuși în camera ei la ora nouă și cinci minute, fără să bat în ușă.

— Ramses, spune bună ziua, mă sfătui monstrul meu pitic.

Zitta era singură. Ridicase nasul mic de pe gherghef să mă privească, preocupată de numărul punctelor de pe canavaua întinsă.

— Ar fi bine totuși să spui bună seara! mai insistă încă o dată filosoful caraghios din întunericul meu

lăuntric, scuturându-și dovreacul la fiecare silabă. Dar fălcile mi se încheștară și limba se înghemui moale, înspre cerul gurii.

Iepuroaica cenușie ce i-o dăruisem tocmai se dezlipi de zidul afumat al cuptorului, atrasă de o foaie veștedă de salată – pe care începu s-o ronțăie cu mare viteză.

— Zitta! începui eu, rupându-mi vorbele cu greutate. Iar mi te uiți ca un cioclu! Pe chipul tău stă ferecată o liniște care mă înspăimântă.

— Astâmpără-te, interveni piticul. Cauți ceartă cu lumânarea.

Zitta puse liniștit ghergheful la o parte, se ridică de pe fotoliu și apropiindu-se de mine cu pași vătuiți, îmi puse pe frunte o mână mică, rece și albă.

— Ai întârziat cu cinci minute, gemea cu un glas care venea parcă de departe, arătându-mi micul ceas de platină ce i-l adusesem odată, pocăit, după o noapte în care o înșelasem.

Îmi servi apoi „lactobylul” cu apă, întinse șervetul pe masă și rându-i pe el două farfurii, tacâmurile și coșul cu pâine rece, tăiată felii subțiri. Deschise portița de fier a cuptorului și scoase o strachină cu găluște din miez de pâine, mari cât mingile de tenis și prăjite în untdelemn, pe varză fiartă nemțește.

Vroia să știe cum și când m-am lovit atât de rău la falcă, la ochi și la tâmplă și-mi spuse că ochiul drept îmi este aproape închis între pleoapele vinete și însângerate. Muțenia mea încăpățânată o făcu să suspine.

— Zitta, urmai nemilos, după o lungă și chinuitoare pauză, cu ochii ațintiți în farfurie. Sunt ani de zile de când mă chinuiești. Zăbala dârlogului tău mă doare. Totuși, dacă l-ai scăpa din mânășita ta o singură clipă, te-aș târî după mine, fără șovăire, în prăpastia morții.

M-ai pătruns ca o râie și n-am puterea să mă spăl de tine cu leacul tămăduitor la care cuget cu spaimă, atunci când te urăsc mai mult.

Sârboaica mea cu părul cânepiu plângea, nefericită. Lacrimi îi curgeau din ochi și din nas. Din nasul acela mic, cu linia concavă și aripile palpitânde, cioplite inegal și grosolan.

— Lacrimi de crocodil! continuai întunecat, împingând violent farfuria cu mâncarea aproape neatinsă.

Se ridică brusc, oprindu-se din plâns și mă privi cu dispreț. Apoi își scoase batista din buzunarul șorțului și-și suflă nasul zgomotos.

— Ajunge! făcu dânsa amenințătoare, cu ochii scăpărători de cumplită mânie.

— Zitta! șuierai din spatele ei. Graiul tău îmi îngheață azi măduva și mă izbește între umeri ca un târnăcop.

— Nu ai dreptate, interveni piticul împăciuitor, trecând fățiș de partea ei.

— Te-am îmbrățișat ca pe scândura corăbiei mele, sfărâmată de destin.

— Nu o meriți, ticălosule! guiță încă o dată mica pocitanie, repezindu-și piciorușul ce-l ținea pe inimă spre laringe, cu intenția de a-mi înăbuși cuvintele.

— Fiindcă ocna la care m-ai îndrumat era pustie, continuai cu vorba sugrumată, te-am prefăcut în pat și scaun, în taler și ciomag. Pentru că nu m-am priceput niciodată să mânuiesc rindeaua, așchiile tale mi-au zdrelit carnea. Cuie nu am știut să bat și scândurile patului, descumpănite de povara ciolanelor mele, s-au ridicat de pe caprele tale aspre și groase ca să se întoarcă împotriva mea și să-mi surpe trupul ostenit.

— Ostenit de lenevie fără leac, adăugă în diapazon avortonul monstruos, bătând enervat cu pumnișorul în coșul pieptului meu.

— Pălmuit de sănătatea judecății tale, spusei mai departe, plimbându-mă între ușă și cuptor, începui să mânuiesc rindeaua, sângerându-mă și am bătut cuie cu ciocanul, zdrelindu-mi vârfurile degetelor.

Făcui o pauză, simțind cum piticul îngrozit se ghemuia în moalele inimii mele, să-mi mai încetinească bătaia.

— Zitta! zisei, liniștindu-mă puțin, abia atunci mi-ai surâs muiereste, ridicând lanterna aprinsă deasupra capetelor noastre, ca să-mi luminezi astfel drumul cel adevărat, dar și cel mai sărac, spre pierzanie. Dezbracă-te! urlai după aceea, înălțându-mă cu mult deasupra înțelegerii tale. Însă trupul ce mi l-ai împrumutat atunci a fost urât și pământesc și atât de neputincios mi s-a arătat, așa cum stătea față în față cu eleganta clădire a tinereții mele, încât ți-am făcut loc să treci cea dintâi pragul ocnei, așternându-ți inima sub căpătâi și îmbrățișându-te cu pietate, ca pe niciuna până la tine.

— Vorbește-i ceva despre Omul cu ciocul de aramă – interveni piticul meu schilod, dându-se tumba peste inima mea obosită.

Dar Zitta își puse pe părul cânepiu tricornul ei de diplomat și de cioclu, îmi ținu raglanul și aducându-mi apoi pălăria, plecarăm unul după altul, eu cel dintâi, ea grăbită să mă ajungă.

Iepuroaica ne privi uluită, se opri din ronțait și-și târî pântecul mărit de sarcină până la culcușul ei dintre surcele, aproape de gura cuptorului.

Mergeam repede prin întuneric, așa că Zitta nu m-a mai putut ajunge. Bănuia că păstrez, în taină, un proiect pentru o mare lovitură comercială, căci altfel nu mi-ar fi strigat din urmă să-mi fac testamentul în favoarea ei.

Intrai în cafeneaua unde altădată supam, în tovărășie veselă, după teatru. Chelnerul mi-a luat raglanul și pălăria.

Era pe la sfârșitul lui Aprilie și arborii plantați de-a lungul Ringului îmbrăcaseră, prin surprindere, mănuși verzi pe multiplele lor degete strâmbe și noduroase.

— Îți dăruiesc pardesiul și te rog să-mi împrumuți o sută de coroane, spusei chelnerului, în timp ce presăram din vârful cuțitului sarea și piperul peste cele două ochiuri, ale căror gălbenușuri mă fixau, holbate, din faianța albușului prea mult întărit.

Fără să ezite, îmi strecură discret bancnota și la plecare îmi ținu respectuos pardesiul.

Mă îndreptai spre furnicarul zgomotos din centru. Îmi făcui loc în grămadă, aspirând după o ființă care să mă recunoască, o femeie care să mă ducă sub acoperișul ei, să mă dezbrace ca pe un bolnav, să mă culce în pat, să-mi sărute cu buze reci fruntea, înainte de a se îndepărta în vârful picioarelor, așa precum făcea în copilăria mea și mama.

— Cum, nimeni? am izbucnit când văzui că toată mulțimea de oameni se topise.

— Vine cineva – miorlăi piticul cocoșat, cutremurat de tuse seacă.

Din josul străzii venea șontâc, izbindu-și proteza de lemn a piciorului amputat de asfaltul lustruit al trotuarului, curva bătrână cu perucă roșie, ciocănind cu cheia raiului în butucul care-i sprijinea șoldul retezat și rânjindu-și mizeria din rana gingiilor fără dinți.

Și iată că de după cotitura drumului îngust și palid luminat de strâmbul felinar, ne apără Omul cu ciocul de aramă.

Venea spre mine cu mâinile la spate, cu gâtul întins din care pornea faimosul cap de păstârnac bătrân cu

ciocul acela a cărui culoare de cupru m-a ademenit de atâtea ori să-l încerc cu un bobârnac, pentru ca să mă conving pe deplin de sonoritatea lui metalică.

După mult chinuitoarea și tragică secundă a revelării, în care setea de omor alterna cu ura cumplită, izbutii să mă stăpânesc, cu toate că apariția lui mi-a amintit chipul spălăcit și împietrit al Zittei, dușmana de care nu m-aș putea despărți și în preajma căreia simt un dezgust de mine însumi.

— Ceea ce, în toată mlaștina asta în care mă bălăcesc, mă supără mai mult este că Zitta a izbutit să ne despartă, după douăzeci de ani de viață laolaltă, se răsti la mine Omul cu ciocul de aramă. Apoi continuă ca pentru sine :

— Cățeaua a fost în călduri... E hotărât că nu ne vom mai putea înțelege niciodată, din vina ei, deoarece a cugetat cu matricea.

Atunci am resimțit durerea violentă din creștet.

Omul cu capul de păstârnac îmi implantă în creier ciocul de aramă, clătinându-și zarzavatul țestei și gesticulând cu hulubele mâinilor întinse în spațiul negru-cenușiu fixat ca un hotar în jurul tristeții mele, peste care nimeni nu va trece niciodată.

Deși înotam în întuneric, un lampagiu trecu pe lângă mine în trap, să stingă singurul și cel din urmă bec îngălbenit de beznă. După el trecu și Moartea, duhnindu-mi în obraji absurditatea existenței și inevitabila catastrofă a grabnicului meu deces în cloaca asta în mijlocul căreia mă învârtesc în patru labe, adulmecând esența mamiferelor.

Omul cu ciocul de aramă mă însoțea prin întuneric. Prevăzător și inteligent, el susținea existența fluidului spiritual, vorbindu-mi despre masturbația sufletească, de care încercase să mă vindece în atâtea rânduri.

Alunecărăm în ulicioara neagră ca un gât de iad și scârțâitul scărilor de lemn, pe care le urcam prin beznă cu pas sigur, făcu să se deschidă ușa de la primul etaj, de unde se întinse până la noi un covor îngust de lumină murdară.

Doamna Patanetschek, o femeie de cincizeci de ani, cu ochii umflați de somn, grasă și îndesată, se dete la o parte să ne facă loc. Avea un chip morocănos, de dobitoc. Desigur că tocmai se dăduse jos din patul de fier, cu așternutul răscolit și pernele făcute ghem pe salteaua înfundată.

Cearceaful era mototolit, cu pete în albul dubios al pânzei, ca petele gălbui de pe cămașa ei scurtă.

Doamna Patanetschek își arăta gamba scurte și groase, cu venele răsucite de varice, în niște târlige flanelate, cu tălpile scâlciate.

Gura Omului cu ciocul de aramă se lărgise până la urechi. Mi se păru atunci că cel mai bun lucru ce-l am de făcut este să râd și eu.

A râs și Doamna Patanetschek, săltându-și țâțele ca două bășici de porc, umflate. Râdea cu buze vaginale, clănțănind din strungăreți și hohotele îi săltau buricul neastâmpărat și vizibil sub cămașa de muselină.

Oprită brusc din râs, ne-a zugrăvit, oftând în răstimpuri, prăbușirea stabilimentului ei celebru altădată. Ne vorbea mai ales de o fetiță japoneză, cea mai căutată dintre pensionarele ei, care după fiecare împe-rechere își usca sexul cu o foiță de orez.

Omul cu ciocul de aramă mă împinse dincolo de pragul odăii, în care intrarăm în vârful picioarelor.

Sub lumina potolită, răsfrântă de para roșie a becului, văzui pe iubita lui Faust stând în picioare și privindu-și

sânii prin scobitura cămășii, pe care cu stânga o ținea depărtată de trup, ca să poată cu dreapta să-și vâneze puricii.

Neîndoielnic că era Margareta.

Era Margareta din înscenarea lui Reinhardt, așa cum am văzut-o la Berlin, cu ochi albaștri, nasul ascuțit, gura cât un bănuț și ovalul prelung al obrazilor. Semne particulare : era gravidă.

Îi lipseau totuși cele două coloane laterale din închipuita catedrală, pe care imaginația o construiește gigantică, dacă ne luăm după grosimea neobișnuită a stâlpilor rețezați. Îi lipsea fondul negru din ultimul plan. Avea însă, în plus, pântecul proeminent ca un obuz de mare calibru.

Omul cu ciocul de aramă făcu un pas înainte și se înclină în fața ei, ca un „e“ cursiv. Îi prinse tivul de jos al cămășii, ridicându-i-l până la para becului cu lumină sângerie, descoperind astfel acel trup, după care, cu tot pântecul umflat de sarcină, tânjesc și azi ca după un codru de pâine rumenă, în a treia zi de foame cumplită.

După ce Omul cu ciocul de aramă îi scoase cămașa, cu gestul cu care ar fi desfăcut un obelisc de caș dintr-un sac de pânză albă, Greta ne întoarse spatele și rămase așa, cu capul plecat, ca o pară uriașă cu vârful înfipt în covor.

— Rămân cu dânsa, îmi spuse Omul cu ciocul de aramă, înturnându-și spre mine păstârnacul morcovit de patimă și de lumina purpurie a becului electric.

— Nu-l vreau, interveni speriată Margareta, oprindu-mă cu mâna cu care până atunci își acoperise stufăria sexului.

Smuci cămașa din mâna Omului cu ciocul de armă și intrase în ea cu brațele întinse înaintea, când mă răsucii pe loc și mă aplecai în afară, prin fereastra deschisă.

Întinericul se făcuse mai adânc. Era o beznă de iad. Simțeam totuși cum alunecă oamenii, nu departe de mine și cum se prăvălește în înfiorătoarea adâncime a sufletului meu târfa bătrână cu peruca roșie. Viziunea ei îmi apărură iar cu cheia raiului strânsă în mână-i scheletică, și iată că, de astă dată, în loc să o ciocănească în proteza cu butuc de lemn a piciorului retezat, mi-o repezi în cap, deasupra urechii, chiar în secunda când se prăbușește.

Peruca roșie cobora lent după dânsa și se lăsa încet, ca o parașută, în abisul neantului meu, pe a cărui coamă smolită șalul târfei fâlfâia : adio...

Când mă înturnai de la fereastră, Omul cu ciocul de aramă dispăruse.

— Greta, începui, după ce m-am așezat lângă dânsa pe muchia divanului, cuprinzându-i talia, spune-mi, unde și când ne-am mai văzut vreodată?

— Mă cheamă Peppa, răspunse iubita lui Faust și degetele ei prelungi și reci îmi desfăcură nasturii cămășii la piept să-mi prindă sfârcul sânelui.

Atunci, mirosind-o la ceafă, am recunoscut-o încă o dată.

Era femeia cu carnea dulce, pe care am întâlnit-o foarte rar, de care nu mă voi putea sătura niciodată.

Era femeia-bestie, pe care o ling și o scuipe și în al cărei sex aș vrea să-mi putrezească inima, după ultima ei bătaie. Căci ea nu e ca Zitta, care nu miroase a nimic și simte totuși dorința să-și ungă trupul cu mirodenii.

Femeia cu carnea dulce miroase ca ugerul vacii în timpul mulsului, ca laptele crud și cald încă în hârdăul înspumat, ca iuțea bălegarului și acreala pișălăului proaspăt căzut de sub rădăcina cozii.

Când Peppa se lăsa pe spate, ridicându-și piciorul gol ca să-l sprijine în călcâi de rama patului, îi sărutai

Pe covor, odihnea trupul gol al Margaretei, zgribulit de răcoarea dimineții.

Cu macatul de pe pat i-am acoperit goliciunea, îndepărtându-mă apoi hoșește, cu ghetele în mână, ca să pornesc prin gangul cu miros de mucegai spre ulița cu casele din piatră cenușie, scorojite și parcă mâncate de lepră.

...Chiar dacă oamenii se vor iubi după moartea mea și războiul va dispărea pentru totdeauna, acela care-și va ucide sufletul se va naște iar ca să trăiască și după mine și să moară într-un bordel, ajuns acolo din porunca sângelui.

Gesticulam, vorbind cu mine însumi, când m-am oprit la răspântia drumurilor înguste, înfricoșat de ideea dispariției mele. Ar fi un act arbitrar al destinului.

Făcui socoteala anilor trăiți și cifra lor mi se păru prea mică, existența mea prea scurtă și descompunerea celulelor organice, o problemă de viitor îndepărtat.

Înviorat de constatare, intrai într-o cafenea mică, ce abia își ridica obloanele.

Scaunele erau încă pe mese. Un chelner bătrân mă întâmpină, târșâindu-și ghetele fără urmă de tocuri, dar bine lustruite.

Ceaiul fierbinte ce mi-l servi pe trei sferturi răsturnat din pahar pe tava ce tremura în mâna lui veștedă, l-am sorbit cu ochii lipiți de somn. Am adormit apoi de-a binelea, cu cotul sprijinit de masa de marmură și cu bărbia în palmă.

Drumul deschis de visul ce mă cuprinse era neted, însorit și pătat de umbrele albastre ale arborilor pletosi.

Din fundul tunelului verde venea tata.

cupola ȕuguiată a pântecului ŕi, ca să-i simt bătaia inimii, apăŕai buzele sub urechea ei stângă, acolo unde simt că-mi zvâcnesc ŕi mie venele când mă apropii de femeia care-mi place mult.

Ea se ridică să zăvorască uŕa, înainte apoi spre mijlocul covorului, îngenunche pe un picior, apoi pe celălalt ŕi-ŕi propti podul palmelor pe preŕ, cu mâinile ușor depărtate.

Mă dezbrăcai halucinat, îngenunchind ca pentru rugăciune între gleznelor ei.

— Te iubesc frumos ŕi cu înțelegere, i-am șoptit sugrumat ŕi mâinilor mi-alunecară sigure dedesubtul ei, cuprinzându-i pântecul mărit ŕi tare, ca umplut cu fontă, pe care mi-l apropiai, presându-i astfel șezutul de josul pântecului meu.

M-a primit atunci întreg ŕi fără cea mai slabă șovăire a trupului.

— Faust, partea a treia — s-a scremut după aceea piticul dinlăuntru meu, între două miorlăituri de plâns isteric. Dințișorii lui de știucă mi se înfipseră în colțul inimii, de astă dată mai îndelung ca în alte rânduri ŕi durerea ascuțită a splendidei mele izolări reveni după decuplare.

— Latră! am răcnit către femeia cu carnea dulce tolănită pe covor, în timp ce-mi prindeam bretelele de pantaloni.

Înspăimântată de punctele de plumb scăpărător din ochii mei deschiși peste măsură, dânsa făcu: „Ham! Ham!“, ocolind în patru labe încăperea.

Becul sângieru se stinse de la sine ŕi lumina vânăță ŕi spălăcită a zorilor năvăli în odaie. Un liliac enorm cu aripile întinse întră ca o săgeată, se izbi cu un pocnet surd de peretele cenușiu ŕi căzu pe dușumea, amețit de lovitură.

Pe covor, odihnea trupul gol al Margaretei, zgribulit de răcoarea dimineții.

Cu macatul de pe pat i-am acoperit goliciunea, îndepărtându-mă apoi hoțeste, cu ghetele în mână, ca să pornesc prin gangul cu miros de mucegai spre ulița cu casele din piatră cenușie, scorjite și parcă mâncate de lepră.

...Chiar dacă oamenii se vor iubi după moartea mea și războiul va dispărea pentru totdeauna, acela care-și va ucide sufletul se va naște iar ca să trăiască și după mine și să moară într-un bordel, ajuns acolo din porunca sângelui.

Gesticulam, vorbind cu mine însumi, când m-am oprit la răspântia drumurilor înguste, înfricoșat de ideea dispariției mele. Ar fi un act arbitrar al destinului.

Făcui socoteala anilor trăiți și cifra lor mi se păru prea mică, existența mea prea scurtă și descompunerea celulelor organice, o problemă de viitor îndepărtat.

Înviorat de constatare, intrai într-o cafenea mică, ce abia își ridica obloanele.

Scaunele erau încă pe mese. Un chelner bătrân mă întâmpină, târșâindu-și ghetele fără urmă de tocuri, dar bine lustruite.

Ceaiul fierbinte ce mi-l servi pe trei sferturi răsturnat din pahar pe tava ce tremura în mâna lui veștedă, l-am sorbit cu ochii lipiți de somn. Am adormit apoi de-a binelea, cu cotul sprijinit de masa de marmură și cu bărbia în palmă.

Drumul deschis de visul ce mă cuprinsese era neted, însorit și pătat de umbrele albastre ale arborilor pletoși.

Din fundul tunelului verde venea tata.

Din cauza depărtării îmi apărea încă mic, dar l-am recunoscut după mers, mersul lui atât de caracteristic. Avea un fel socotit de a ridica un picior după altul, marcând fiecă pas cu bastonul, precis, tacticos, ceea ce dădea trupului o mișcare uniformă, potolită și perfect armonică.

Purta, ca de obicei, costum și ghete negre, pălăria tare și cravata rândunică, prinsă de butonul din față al gulerului dublu, lucios și întotdeauna alb ca zăpada.

Mă minunam în vis de agerimea văzului meu, fiindcă de îndată ce l-am zărit, i-am putut desluși chipul arămiu și smead, cu mustața căruntă și scurtă.

Tata era copleșit de o mare tristețe.

Făcui câțiva pași, întâmpinându-l fericit, căci într-un cadru atât de frumos nu ne-am întâlnit niciodată în viață.

— Să mergem, fiule! zise tata.

Glasul era al lui – dar cuvintele nu. Niciodată nu mi-a vorbit astfel. Într-o zi spusese :

— Fiul nostru e pierdut!

Și de atunci se făcea că nu mă vede.

Or, și de astă dată căuta să-mi ocolească privirea, dar mâna lui frumoasă îmi mângâia obrajii, pe care altă dată îi palmuia, orbit de mânie.

— Iartă-mă că te-am alungat de acasă la vârsta de doisprezece ani, începu tata, oftând cu amărăciune.

— Tipograful din provincie la care m-ai băgat ucenic m-a dat afară după zece zile, tată, fiindcă i-am cerut să-mi dea dimineață cafea cu lapte și corn, în vreme ce băieții ceilalți mâncau cu poftă slănină cu miros de seu. „Eu nu mănânc lumânare“, i-am spus eu patronului. Dar dânsul m-a gonit, de teamă să nu-i stric personalul.

Tata zise mai departe :

— Fiindcă n-ai vrut să înveți carte, m-am gândit, la început, că legătoria de cărți nu e un meșteșug prea greu de învățat.

— Femeia patronului, continuai ca să mă apăr, mi-a dat în primire căldările cu clei. Stăteam toată ziua în picioare în fața godinului încins. Duhoarea cleiului topit m-a făcut să leșin. Când patroana m-a întrebat, cu surâsul ei de viperă, dacă „mi-e cald sub limbă“, am fugit cu șorțul pe mine. În ziua aceea mâncasem doar un bob de strugure scăpat din ciorchinele unui copilăș, pe dușumeaua sălii de așteptare a gării. Am plecat apoi singur și străin, de-a lungul șinelor, ca să fug cât mai departe de casa părintească.

— Mama ta umblă noaptea prin odăi și-și frânge mâinile de deznădejde – spuse tata și pleoapele îi tremurau de suferință ascunsă.

— În sfârșit, urmaș volubil și fără să-mi mai cercetez memoria, am ajuns la o altă gară. Șeful stației s-a apropiat de banca pe care căzusem, zdrobit de oboseală. „Cauți stăpân, băiete?“, începu el să mă iscodească. Și la răspunsul meu afirmativ îmi dădu zece bani să-mi cumpăr o bucată de pâine. Îmi luai un corn cu zahăr. Așa m-ai privit și atunci, tată, când ai aflat unde sunt și ai venit să mă iei acasă. Tot galben ți-a fost chipul când te-ai oprit în fața micului negustor ambulant, cu lădița prinsă după gât, care vindea ciocolată în gară și-n elegantul orașel așezat între munți. „Sunt două luni împlinite, fiul meu, de când îți câștigi pâinea zilnică fără să mai furi“, ți-ai început discursul ticluit mai dinainte. Apoi, m-ai întrebat cum îmi mai merg afacerile și cât câștig pe lună. „Sunt cu «zeciuală»“, ți-am răspuns cu treizeci de ani în urmă, privindu-te drept în ochi. Te-ai întors să-ți suflă nasul în batistă să să-ți usuci două lacrimi.

— Le-am văzut, tată, și ele mă ard și astăzi încă pe inimă ca două picături de plumb topit.

— Fiul meu, răspuse el cu privirile în pământ, iartă-mă și uită că te-am bătut cu frânghia, fiindcă nu ai vrut să mergi la dentist.

Atunci i-am surâs, descoperindu-mi incisivii de faianță ca să-i fac plăcere, ridicai o piatră și mă prefăcui că o fărâm între măsele.

— Să mă ierți, mai zise tata iar, pentru palma ce ți-am tras-o atunci, când mi-ai mărturisit că ai pierdut pofta de învățătură.

Ca să-l fac fericit, îl întrebai cât e ceasul, în limbi străine, dar chipul său rămase totuși copleșit de grijă mare.

— Tată, continuai îndurerat, lasă-mă să-ți spun pe de rost toată partea întâi din Faust, în original și fără greșală.

Ochii lui de culoarea plumbului se umplură de lacrimi și plânsul său sfâșietor mă deșteptă din toropeală.

Afară ploua cu găleata.

Tânărul care trecea fluierând, prin ploaie, s-a oprit uimit în fața mea. Stăteam în pragul cafenelei.

— Nu știu dacă-ți mai aduci aminte de mine, deși acum ne întâlnim pentru a treia oară, zise el, descoperindu-se. Întâia dată, urmase dânsul surâzând, ne-am cunoscut la vitrina fotografului de lângă Dom. Priveam amândoi poza mărită a femeii grase, în costum de baie. Dacă-ți amintești, avea brațele scurte și groase, cu palmele împreunate ca pentru o săritură de pe o stâncă fictivă în valurile mării. Ținea însă capul prea țeapăn pe trupul diform, ca și cum ar poza în fața unui fotograf.

— Da, mi-aduc aminte, replicai îngândurat. Avea bătături, două bătături, la degetele mici ale labelor și ceasornic cu brățară la încheietura mâinii.

— Purta părul frizat cu fierul, completă tânărul care continuă: a doua oară ne-am întâlnit la barul „Barbarina“. Era târziu, după miezul nopții, când ai intrat în speluncă. „Domnule pianist! Nu cumva ai un piramidon?“, m-ai întrebat zâmbind. Ți-am servit buli-nul ce-l aveam în buzunarul vestei.

— Firește că-mi aduc aminte, răspunsei bucuros de revedere.

— Și, în sfârșit, pentru a treia oară, ne-am întâlnit la belciuge. Câștigasem un pumnal de la prima zvârlitură și în același timp, tot acolo, mi-am găsit și logodnica.

Pornirăm împreună. Ziua apărea vânăta prin canavaua cenușie a ploii fără de sfârșit.

Braț la braț, băteam asfaltul, soldățește, el aplecând atent umbrela peste mine, ca să mă apere de udătură.

Îl chema Robert și era dispus să mă conducă până acasă.

— Nu am casă, i-am spus atunci, mai mult decât în glumă.

— Vei rămâne la noi, hotărî el cu ușurința omului de acțiune imediată, fără să se gândească la urmări.

Sosirăm terciuiți de ploaie, cu umbrela întoarsă și sfâșiată de vântul ce sufla puternic în câmpia deschisă care despărțea orașul de casa lor.

Așteptai afară. Din grădină auzeam cum Robert se ruga de maică-sa să mă primească. Dânsa deschise apoi fereastra, măsurându-mă din cap până în picioare. Nu prea părea mulțumită de înfățișarea mea.

— Jos nu am nici o cameră disponibilă, începu ea, dar Robert crede că te-ai mulțumi să dormi și în pod.

Dacă ești de părerea lui, vei rămâne peste vară, acolo. E un pat de campanie, cu saltea și pernă.

Robert mi-a plăcut, fiindcă gândurile lui încăpeau desigur și în creierul unei păsărele. Era cu patru ani mai tânăr ca mine și niciodată nu mi l-am putut închipui lăcrimând de durere. Improviza la pian melodiile cele mai variate, cu aceeași ușurință uimitoare cu care scria poeme lipsite de rime și de înțeles, totuși fermecătoare prin calmul sufletesc și absurda alunecare a cuvintelor. Le citea indiferent și farmecul lor mă câștiga, când, obosit de a mai încerca să le pătrund tâlcul, mă pomeneam călcând ca pe un covor de mare preț, în care mi se înfunda încălțăminte, fără zgomot.

Cu aceeași ușurință, Robert s-a căsătorit la douăzeci de ani.

Pe Vlasta a cunoscut-o când juca la belciuge. Era urâtă, avea patruzeci de ani și un copil de doisprezece. Dar Robert vedea lucrurile cu totul altfel.

— E smintit! spunea, liniștit, tatăl său.

Parcă-l văd și acum pe bătrân cum își ducea mâna la cap, își ciocănea tâmpla cu arătătorul îndoit, după care își vedea mai departe de treburi.

Robert gândea și ciripea ca o păsărică, ciugulea din belșugul recoltelor și se așeza apoi, senin, așa cum vrabia s-ar așeza să se odihnească, după ospăț, chiar pe pălăria sperietoarei înfiptă în mijlocul livezii.

De aceea l-am iubit și tot din această pricină plecarea lui în altă țară m-a îngrijorat peste măsură.

Ce s-a făcut oare din păsărica împinsă poate de fatalitate între oameni străini, iarna, fără adăpost?

Robert nu va putea niciodată să doarmă în podul unei case vechi, în tovărășia cucuvelelor, lângă gramofonul cu pâlnia turtită, alături de perele tomnatice întinse pe jos, pe pânza de saci, în formații strategice,

ca o companie în marș, în desfășurare simetrică. Mi-aduc aminte de zilele când foamea mă silea să le dau târcoale, să ridic câte una și s-o pun iar la loc, ca să nu fie a doua zi lipsă la apelul gazdei.

Robert nu va putea coborî niciodată noaptea din pod, în întuneric, să treacă prin odăile oamenilor cufundați în somn, pentru ca, răzbit de foame, să smulgă un morcov din grădină și să-l mănânce pe loc, așa murdar de țărâna ce-i scârțâia între dinți, înecându-se la fiecă zgomot suspect, la foșnetul frunzelor mișcate de adierea cea mai ușoară, așa cum încremeneam eu, îngrozit, cu urechea ciulită, cu fluierul tăcerii în timpane.

Ce s-a ales oare din Robert?

A intrat el în colivia de aur pe care o merita? Sau în care continent s-a prăbușit pasărea asta măiastră din înălțimi albastre? Va fi găsit el oare un suflet să-l culeagă și să-l scape?

Tatăl său nu avea dreptate atunci când îl credea nebun. Nu. Robert era blând și bun ca un canar dresat.

El mai trăiește încă, dacă femeia lui a izbutit să-l înțeleagă, hotărâtă să câștige încă un copil, pe lângă cel cu care venise.

Dacă, în scurta întârziere ce o fac pe drumul singuratic al existenței, îi voi mai întâlni cândva și Robert mă va cerceta cu ochii lui de altădată, așa cum umblu azi în patru labe, îmi voi lipi buzele de pulberea sandalelor ei, iar pentru dânsul voi risipi o mână de mei păsăresc.

— Cum, pleci și nu știi unde? se răsti medicul, măsurându-mă bănuitor. Du-te la munte, dar nu la o înălțime prea mare, sfârși el.

Și în dimineața zilei următoare, plecai la mare.

Orizontul nu-mi place decât atunci când, în haosul negru al nopții, plutesc vapoarele ca niște castele fosforescente închipuite din briliante, nemișcate parcă în mersul lor de melc.

Nu de mult, în plină vară, mă aruncam cu bucurie în valurile mării, și acum... nicăieri și niciodată nu voi fi mai singur decât aici, în înserare, la țărnul apelor eterne.

Vânt puternic suflă zi și noapte să smucească pomișorii din grădinița bordeiului turcesc, cu ochiul ferestruicii de-a lungul plajei pustii. Luminița farului înfipt în capul istmului clipește-n beznă, rar și galben. Altădată vântul limpezește cerul, gonind grămada norilor spre larg, lăsând locului luna, ca o mască de sidef cu fața smeadă de călugăriță veselă.

Marea se repetă. De patru zile șuieră la fel. O turmă uriașă de berbeci albi se năpustește, lingând nisipurile, ca după o retragere vicleană, să se arunce iar în dig, behăind și zvârlindu-și scuipatul cu răbufniri și urlete.

Ziua fug câteodată de ea, îndreptându-mă spre fundul orașelului, unde se găsesc cimitirele. Umblu, cu sandalele afundate în pulberea fină și albă a ulițelor, copleșit de febră, până când îmi dau seama că ceea ce caut este tot marea și atunci tai drumul prin locuri virane și grămezi de bolovani.

În una dintre aceste inutile evadări cu pocăite reîntoarceri o văzui pe Amidé, în fundul unei curți. Era desculță, cu genunchii ușor îndoți. Stătea în picioare, aplecată din șale, cu mâinile înfundate în apa din găleata puțului.

Prea departe ca să-i pot desluși chipul, mă înclinai, rezemându-mă cu coatele de zidul scund al curții.

Ulița pietruită grosolan era pustie în calmul alb ca varul. Septembrică fu lumea în amiaza aceea.

Amidé tresărise la primul șuierat și rămase în ascultare, neclintită. La a doua chemare, dânsa întoarse

capul către poartă. Mă zărise. Îi făcui semn să se apropie și veni.

Era o tătăroaică de vreo șaptesprezece ani, cu ochii cafenii ca migdala.

Căpșorul cu fața mică, măslinie, cu nările arcuite în aripile nasului ușor coroiat, cu gurița adusă la colțuri, cu buza de sus ușor înălțată și crestată parcă de cuțit, părea uluitoarea capodoperă a unui descreierat genial.

Zâmbetul meu cel mai blând și cel mai plin de bunătate dăruit atunci o făcu să-mi înțeleagă admirația.

Ca să mă uimească și mai mult, începu să-mi vorbească.

— Mă cheamă Amidé, spuse dânsa fără să o întreb.

Pronunțase vorbele fără efort, parcă fără a întrebuința aerul plămânilor, construind o gamă surdă de țimbal cu coarde și ciocănașe de lemn.

Tăcurăm o secundă.

— Uite Amidé, ține să-ți cumperi mărgele, spusei prietenos, scoțând din buzunar un pumn de monede.

Ea întinse o mână de pământ, mică și muiată în apa găleții. O brățară de argint, încolăcită ca un șarpe subțire, îi strângea antebrațul deasupra încheieturii palmei în care număram banii cu pauze dinadins prelungite.

Îi luase, fără să clipească și fără nici un gest de mulțumire.

— Ramses, vezi-ți de drum, se amestecă în discuție piticul meu, cu glas subțire ca de fătălău. Vrei să îmbrânțești în pat o statuie de argilă...

Într-adevăr, Amidé mirosea a pământ galben.

— Vrei să ne întâlnim? îmi zise Amidé cu glas mecanic și abia perceptibil.

— La salonul oficial, răspunse în locul meu piticul, învingător de astă dată. Plecai grăbit, să mă reîntâlnesc cu maiestatea apelor.

— Ramses, hai acasă, îmi șopti neliniștit piticul,
suflându-mi la ureche întâia strofă dintr-un poem marin.

Nu era loc de împotrivire. Intrai în colibă să scriu
după dictat :

Dumnezeu deșartă parcă, noaptea, tancuri mari –,
Larmă-n țărnul cu prundiș răsună,
Luna e un cap tăiat din mătrăgună,
Norii sunt cărunte zdrențe de șalvari.

Ziua, pe talazuri clătinate de tumult,
Nor e Dumnezeu cu mâna-ntinsă.
El își moaie barba albă-n sticla ninsă
Și se-upleacă-n mine, vesel peste pult.

Dincolo de zvârcolirea apelor năpârci,
Pleacă-n larg un braț de piatră arsă.
Pe argint suflat cu aur se revarsă
Pene roșii, flamuri verzi și fulgi de cocostârci.

Flăcările galbene cu tiv portocaliu
Au aprins incendii între cer și apă.
Păsări trec vâlvătăi și una scapă : –
Gât întins cu-ncremenite aripi pe târziu.

Nu rămâne-adevărat nimic din tot ce-aud,
Când mă-ntron spre dealuri de argilă.
Câte-un om ca un păianjen umblă-n silă
Sus pe galbeni șerpi de humă, înspre sud.

Numai când privesc în jos din culmi spre văgăuni,
Sufletul îmi zboară spre castele,
Și de-acolo se prelinge în spre cele
Ancorate-n larg caice : – trei păuni

Noaptea când se afundă-n haos, mare, cer și stâncă.
Galbeni îmi clilesc trei licurici.
Case mici dorm spânzurate-n gol și nici
Una dintre ele nu s-a desprins încă.

Bucuria dimineții singur mi-o însemn
Cu popasul între cimitire,
Când, cu mine-aprind, sub cruci din lemn subțire,
Tinichele negre fără untdelemn.

Câteva zile mai târziu, schilodul din mine îmi făcuse
cunoscut că mai are de spus o vorbă. El îmi ciocănisese
inima pe la miezul nopții, trezindu-mă din somnul adânc.

— Scrie! poruncise după un răstimp de veghe fră-
țiorul, alungându-mă din așternut.

Fiindcă n-am găsit chibriturile să-mi aprind lampa,
și nici măcar creionul ca să scriu prin întuneric, fătălaul
m-a belferit până dis de dimineață. Învățasem pe de
rost nocturna lui marină:

O bate cineva, o bate,
O mână nemilos din spate,
Plesnesc în largul mării bicele
Și-aud trosnind din lemnării caicele.

Cerșește și nimic nu cere,
Se vaietă fără durere,
Și urlă ca-n strânsoarea cleștelui,
Zvârlind la mal miros din stârvul peștelui

Turbini și clocot în cazane,
Trec trenuri noaptea pe tavane
Și-n întuneric catastrofele
Vin groaznice să-mi împlinească strofele

Cu scârbă-n suflet, mână-n mână,
Stă trupul meu culcat pe-o rână
Și-ascult, înghemuit sub pătură,
Cum ne gonește cineva, ne mătură, —

Cum cineva mă cheamă-n casă,
Când silă mi-e de pat și masă,
Când doare sufletul cum doare dintele
Și-s obosit să mai gândesc cuvintele.

Gonit de-a nebuniei palmă,
Aștept o zi cu marea calmă,
Să nu mai miște-n larguri apele
Și nici un vânt să nu le-atingă clapele.

Aștept un loc pe-un țărm, de-o parte,
Să nu se cheme „groapă“, „moarte“,
La care să-mi aducă fetele,
Condeiu, ochelarii mei și ghețele, —

Să merg cu zânele-mpreună
Pe litoral scăldat de lună,
Să mângâi chipuri dragi cu mâinile,
Precum dezmierd cuvintele și câinele.

— Ce dorești mata?! Încercai să articulez în delirul
agoniei.

Nu mă mai durea nimic, când ochii mei văzură
Moartea.

Era o doamnă binișor îmbrăcată în rochie de mătase
cenușie, decoltată, cu mâneci lungi și umerii bufanți.
Pe craniu purta, cochet, tricornul negru, cu pompon,
al Zittei.

Moartea făcu doi pași spre patul din care nu mă voi
ridica niciodată singur și oasele genunchilor ei scârțâiră.

— Cred că ați greșit adresa, doamnă, încercai inutil
să mă exprim.

Aș fi dorit să-i spun că alături, la numărul patru, a
fost astăzi un consult de medici.

Doamna înclină hârca pe decolteul ciolănos și pom-
ponul negru înfipt în tricorn se clătină de două ori, ca
pentru a mă sorcovi.

Intenționez să cer o scurtă prelungire ca să-mi
termin cartea, care trebuia să însemne cel mai răsunător...

— Krach! făcu Moartea, așezându-se pe scaunul gol de lângă pat.

— Împotrivirea n-o să-mi ajute la nimic! cugetai resemnat, străduindu-mă totuși cu încăpățănare să alung viziunea tot mai clară a faptelor inevitabile.

Moartea făcu o mutră ofensată. Și avea dreptate. De fapt, nu de coasa ei murisem, ci de frigarea ce m-a străpuns cu o noapte înainte pe rampa de gunoaie.

Omul cu ciocul de aramă i-o luase mult înainte.

...O văd pe Zitta în zăbranic, calmă, tristă și socotită. E înconjurată de neamurile ei, atentă la sfaturi.

Cineva coboară de la etaj, cu ajutorul slugilor mele, un cufăr mare cu obiecte de valoare practică.

Unchiul scăpătat al Zittei, samsarul fără noroc, care la șaptezeci de ani părea de cincizeci, intră ca o vijelie în casă, cu țigara de foi în gură, cu pălăria într-o mână și umbrela în cealaltă.

— U... unde-i testamentul? intervine dumnealui în discuție cu vorba repezită.

Neamurile Zittei se privesc neliniștite, ochi în ochi. Unchiul proptește umbrela în dosul ușii, punându-și pălăria pe scrin cu multă luare-aminte. Își scoate apoi, ca de obicei, batista cadrilată să-și șteargă sticlele mici ale pice-nez-ului.

Zitta duce mâna la piept. În liniștea de moarte ce cuprinde brusc încăperea se aude foșnetul hârtiei, care consemnează răspicat ultima mea dorință.

„Totul pentru Zitta, care nu mă va uita niciodată. Ultimul gând pentru ea, cu cea mai frumoasă iubire. Nu e vina ei dacă nu a putut să mă ucidă dintr-o dată. Vinovat a fost trupul meu puternic, înmlădiat de sporturi și severe antrenamente. Ea mi-a scurtat doar existența

cu vreo treizeci de ani, din ziua în care am fost silit să renunț la gândul că s-a născut pentru ca să-mi fie mamă și roabă de bună voie, cu dragoste și stimă.“

În câteva rânduri, după ultimele dispoziții, am închis în cerc de foc iubirea fără graniță pentru femeia cumplită, al cărei cuvânt mă plesnea adesea ca un bici, peste ochii mei, care nici nu clipeau.

Unchiul scăpătat se așează acum la biroul meu, sigur de sine. Deschide sertarele, scotocește prin ele și-și strecoară în buzunarul lui bricheta și stiloul meu.

— A... alo! strigă unchiul scăpătat la telefon. Alo! „Cenușa“? Trimiteți mașina să ridice un mort. Notați numele și adresa...

Mi-a găsit pachetul cu țigări. Scoate una, o examinează atent, o aprinde cu bricheta șterpelită și, sprijinindu-și spinarea de spătarul de lemn lustruit al fotoliului, începe să fumeze, cu un aer perfect satisfăcut.

Ațipit o clipă cu țigara în gură, tresare speriat și se repede la șifonier. Lenjeria nu-l interesează; o întrebuiința și pe când trăiam. Deschide larg ușa dulapului cu haine. Pipăie calitatea stofelor și întoarce buzunarele.

Dar Zitta vrea să rămână singură... Neamurile se retrag și singura mea iubită se apropie de patul pe care dorm, în sfârșit, un somn liniștit, fără să mai pot fi speriat vreodată de bătaia tot mai grea a inimii, care să-mi alunge odihna și să-mi mărească panica; de patul în care am dormit împreună cu trupurile aproape și gândurile străine și în care eu i-am iubit chipul, mâinile și sufletul.

Lumânarea cu flacăra galbenă tremură umbre pe mânuțele ei adorate, așa cum stă îngenunchată lângă mine. Ochii ei frumoși și triști înoată în lacrimi adevărate, care se preling nenumărate pe chipul ei palit de suferință.

Unde e privirea ei haină, plină de răutatea omului sănătos?

— Adio! zice Zitta și mă privește rugătoare.

...Ah, uite-o și pe Laura apropiindu-se cu mâna la gură, ca să-și acopere caninul ce-i lipsește.

Sub marginea pilită a unghiei arătătorului i-a rămas aceeași paranteză neagră, alimentată zilnic de pâselele pălăriilor pe care le zgâria, ca să le scoată petele.

— Ramses, îmi spune dânsa la ureche, mi-a murit și mama... Am rămas lângă un om care nu vrea să muncească... Zice că nu poate... Nu e în stare să pună un „cașpen“ la o pălărie ieșită prea mare în „turdet“... Casele din „Gura Oborului“ cu banii mei le-am ridicat... Visul meu a fost să mă despart de omul acesta și să te iau pe tine, dar dacă ai murit, să dai complimente tuturor a lor mei și să-i spui lui Marcu că Țiganca s-a topit de oftică, patru săptămâni după el...

Laura dispare prin tapet.

Moartea trece dincolo și Hilda intră aproape goală, călcând pe tocuri înalte și ținând mâinile într-un manșon negru.

— Egon a murit la balamuc, spune ea distrată. Zicea că nu poate să se așeze pe scaun pentru că ar avea șezutul din sticlă. Medicii l-au găsit complet sănătos. Numai din acest singur punct de vedere nu puteau fi de acord cu el. După ei, ar fi fost vorba de o boală a sângelui, moștenită de la părinți.

Cred însă că a murit numai pentru că nu era sigur dacă fetița pe care am născut-o la nouă luni după porcăria noastră era a lui sau a ta... Băiatul cu trupul arămiu a trecut oceanul, iar eu am rămas cu dolari mulți, cu un amant frumos și cu fetița...

— Nu te cunosc, vreau să spun Matildei, când tiroleza mea cu trupul dolofan intră în rochie-pantalón, cu

o mână pe ghidonul bicicletei. E caraghioasă în ghetele ei cu vârful lat și talpa dublă și cu pălărioara cărămie, de vânător.

— Dacă rămâneai lângă mine, nu ai fi răcit, zise ea în graiul ei de țărancă mucalită.

Încerc din nou să-mi dezleg limba. „Nu te cunosc“, vreau să repet. Și sufăr când înțeleg că Matilda a venit să mă compromită față de martori, povestind fără ocol cum am chinuit-o cu disprețul și nepăsarea mea de canalie.

— Mă duc să deschid prăvălia, zice Matilda tresărind și pleacă în tropot prin tapet în urma Hildei.

Cele patru fete violate în prima tinerețe apar la ușă, una după alta, în ordine cronologică.

— Nemernicule ! spune cea dintâi cu accent berlinez, ținându-mi băiatul de mână. Hans îți seamănă leit.

Pe băiat nu-l recunosc, așa cum stă în fața mea, desculț, cu picioarele degerate. Dar Wanda a rămas aceeași, cu ovalul chipului frământat ca din cocă. Era blândă în dragoste, ca oaia la tunsoare.

— După ce m-ai necinstit, zice a doua, m-ai poftit în cafeneaua hotelului, unde ai citit revistele un ceas întreg, fără să mă vezi, fără să-mi spui un cuvânt, ca și cum gol ar fi fost scaunul pe care mă așezam la aceeași masă cu tine.

— Dacă nu m-ai fi excitat cu poveștile tale, nu m-ai fi avut a doua zi, spuse a treia, mare cât o balenă, coborând în patru labe, în cămașă și pantalonași albi din madipolon.

— De mine ți-ai bătut joc în grădina publică, la zece pași de paznic, pe pajiște, câinește, fără să-mi spui cine ești, unde stai și cum te cheamă, zise a patra îndârjită, scuipându-mă între ochii rămași întredeschiși.

Ah, da ! Asta-i Trude și înțeleg de ce mă scuipă :

— Nu acolo, s-a văitat atunci când diavolul întruchipat în țap mi se opintise cu fruntea în fese.

Una după cealaltă, ele se cufundă în tapet, fără urmă, în vreme ce prin ușa pe care Moartea o lăsase larg căscată sosesc Bianca și Maria, gemenele din Triest.

— Aș fi dorit pe atunci să mă pierd de dragul tău, începe una dintre ele, fără să știu care anume, din pricina asemănării – și-mi strecoară între buze o garoafă roșie.

Cealaltă, Bianca sau Maria, își scoate mănusa fină din piele neagră și își trece degetele prin părul meu încârlionțat.

— Vreau să-ți văd ochii, grăiește dânsa profund îndurerată și-mi ridică o pleoapă. Apoi, uluită, se dă îndărăt. Și amândouă: Bianca și Maria se topesc în tapet ca și toate celelalte.

...Acum apare regele meu. Știam de mult că știe să sufere și chiar să plângă, dar chipul său frumos are de astă dată expresia de rigoare a vizitelor de condoleanțe, cu toate că vorbește cam așa :

— Nici nu mă preocupă protocolul în momentul de față, când am venit să-mi iau rămas bun de la vechiul meu prieten...

E în uniformă albă, cu casca subsuoară și cu mâinile împreunate deasupra centironului. După fiecare frază își privește vârful pantofului alb, ca pentru a-și orândui gândirea. Apoi trece în salon să ia o gustare.

...Iată și pe Omul cu ciocul de aramă. Și-a pus o cravată neagră. Ține o frigare în mână, din care picură sângele meu.

— Zitta, deschide fereastra că pute a mort! spune el, cu batista la nas, privindu-mă de la distanță – și pune-i gheață pe burtă.

Lumânarea de la căpătâi se încovoie ca o potcoavă și-mi picură pe un obraz ultimele lacrimi, în timp ce-mi

amintesc de fata cu obrazul pistruiat și ochii negri, pentru care am scris poeme, moarte azi, sau ofilite ca și dânsa. Pe degetul ei mai stăruie bobul de sânge cât ochiul-lui-dumnezeu, rămas de când s-a înțepat în spinul unei roze desprinsă din creangă pentru altcineva.

Pe atunci am fost de acord cu Chopin și cu Moszkowsky. Azi cred în Bach, masivul arhitect de tonuri, poetul polifon. Dacă nu ar fi fost costisitor și deranjul prea mare pentru Zitta, aș fi dispus să primesc orchestra Filarmonicii. Camera în care zac e destul de spațioasă, dar pianul de concert nu poate fi transportat pe scara de lemn a locuinței mele, și dacă nu se poate executa concertul în „Fa minor“, renunț la Bach. În schimb, nu vreau să renunț la concertul în „Do major“ de Haydn. Dascălul lui Beethoven are acolo glasul bărbătesc al unui violoncel care spune ceva răspicat și moare ca și mine, amuțit de un singur pizzicat de catastrofă.

Audiția să fie încheiată cu valsul din „Cavalerul rozelor“ și, ca supliment, să mi se cânte „Valurile Dunării“, vals de Ivanovici, plânge stârpitura, clănțănind din dințișori, înghemuit în polarul beznelor din mine.

— Nu vreau să-ți văd mutra cenușie, spusesem intendentului, care-l face și pe încasatorul la Crematoriu, plătindu-i cotizația pe zece ani înainte.

Avea chipul de culoarea leșiei și mă privea cu ochi înveninați, supărat foc, în loc să fie mulțumit că-l scutesc de alte drumuri.

— Și ține minte! continuai, deschizându-i ușa de la scară. Întregul personal în cap cu domnul director vor fi de mult praf și pulbere, fiecare în țuculul respectiv, înșiruiți de-a lungul zidului, atunci când mă vor duce la prăjit!

...Iată-l totuși intrând în haine negre, cu mâinile uriașe în mănușile cazone.

— Vă rog, părăsiți camera, se adresează, hotărât, intendentul cu obraji de leșie celor de față.

Și neamurile trec în bibliotecă, discutând evenimentul de aprindere.

— Ista-i acela care zicea că ne supraviețuiește, rânjește intendentul, privindu-mă de sus.

Pătura nu-mi mai acoperă trupul. Când unul dintre ei râde, încerc în van să mișc o mână de plumb, ca să mă acopăr. Mi-e rușine.

— E scurt coșciugul, spune altul, după ce cioclii se străduiesc să mă întindă în ladă, în timp ce intendentul mă ține suspendat de șale.

Cioclii mă îndeasă, împingându-mă de tălpi, dar țeasta mea, proptită de capul raclei, face opintirea lor zadarnică.

— Se desprinde cleiul de la căpătâi, își dă avizul unul dintre ei și acum toți trei, dezorientați o clipă, mă privesc cu ură și necaz.

Intendentul se bate cu palma pe obrazul de culoarea leșiei, fluieră a pagubă și mă înjură de mamă.

— Da' mă-ta ce cusur are, vreau eu să-l întreb.

Nu-mi simt însă limba și renunț de bunăvoie la scandal.

— Dă fuga jos la șofer și adu manivela, zice gura intendentului.

Omul pleacă și noi așteptăm...

Zitta mă lasă singur și neputincios între ei. Ea crede poate că mai știu să dezleg probleme și să gădesc soluții de ultimă oră. Dar omul cu manivela mă izbește de două ori cu fierul peste genunchii țepeni.

Nu simt nimic când de astă dată, împins de la tălpi, picioarele cedează, îndoindu-se din încheieturi. O spun asta pentru toți oamenii înspăimântați de moarte, ca o consolare pentru ei și pentru mine.

Șoferul vine să dea o mână de ajutor și prin ușile larg căscate, plec din casa mea, ca un mădular smuls din trupul Zittei, care țipă în sufragerie, parcă ar fi fost opărită cu apă clocotită.

— Zitta, nu te iert nici mort, degeaba urli, curvă!

— Parcă a zis mortul ceva, spuse intendentul, lipindu-și urechea de raclă.

Numai unchiul scăpătat coboară scările până la capătul gangului ce dă înspre stradă. El vede cum racla mea alunecă în dubă, cum șoferul dă drumul motorului și-și face drum încetișor prin grămada oamenilor, claxonând de patru ori.

Destul de bine în jachetul și pantofii mei de lac, unchiul scăpătat înclină capul o dată spre umărul stâng, apoi spre cel drept și urmărește cu chip confectionat după cerința momentului, duba neagră, până ce dispare în spatele zidului de oameni, îngrămădiți acum pentru mine, numai pentru mine.

De un lucru sunt sigur: piticul din lăuntru meu e mort de-a binelea... E mort?

Acum, zidul tapetat alunecă într-o vale pe două roți de obuzier. Se îndepărtează fără zgomot, se face tot mai mic, până când ajunge cât forma și mărimea panoului de tun, din centrul căruia mă sfredelește ochiul negru al țevii ghintuite.

Uite-l și pe Iarmaroc, calul rotaș al tunului meu, cel mai puternic animal din baterie. El a mai tras tunul încă patru kilometri, după ce a primit un glonț din carabina unui ulan, de-a dreptul în orificiul de expulzare a balegii.

Bravul Iarmaroc s-a prăbușit după descălecare, când se efectuase retragerea cu succes deplin. Ar fi trebuit să i se ridice o statuie.

— Tunari, la posturi, marș! comandă sublocotenentul cu bluza descheiată din copcile gulerului înalt. Are carotida spintecată și pielea jupuită la bărbie.

De astă dată fac eforturi supraomenești să spun două vorbe, numai două: mi-e frică. Teama să nu primesc un răspuns urgent mă face să șovăi. Dar sergentul Lămâie mă întreabă liniștit, ducând mâna la port-pistolul agățat de centiron:

— Izicuți?

Cu degetele tremurătoare, caut elementele.

— Tun, foc! se aude comanda sublocotenentului cu un genunchi la pământ.

Detunătura m-a trezit din somn.

Întind mâna prin întuneric, să mă conving că nu sunt mort și nu sunt singur.

Femeia doarme liniștită, alături de mine.

...Zac neclintit și insul meu se miră. Mă întreb de ce oare nu s-a stabilit decesul meu cu câțiva ani în urmă? Nimic n-am mai găsit de atunci și până azi, în acest scurt timp al întârzierii mele printre oameni.

Ciomagul de vișin pe care mi-am sprijinit prea de timpuriu ciolanele obosite, a înspăimântat vrăbiile și câinii, iar femeile bune pentru un ceas, acelea care au fost născute cu adevărat pentru mine, m-au uitat chiar din primele momente de după fiecare despărțire.

În cenușiul București, lipit cu tălpile de el ca sticlele sălbatic prins în cleiul pus lângă momeală, m-am smucit, fluturând o aripă oloagă, scuipând în mâna plină de iubire a omului milos, care cu vorba blajină a încercat să desferece poarta de ramă a splendidei mele izolări.

Și mai urâtă este moartea în toamna mohorâtă a marelui oraș, când, în orientul scăldat de soare și ape albastre, corăbii sprintene se vor strădui să smulgă ancorele înfipite adânc în așteptarea celui care am fost.

...În curând voi fi dus totuși în duba neagră, la cuptor. Mașina va trece grăbită chiar pe străzile copilăriei mele, pe unde am fost fericit atunci când nu cunoșteam abecedarul, știind să citesc numai în privirea mamei și a blândului bunic.

Mă vor împinge în cuptorul unde urmează să intru pe burtă, pentru că atunci când tendoanele se vor scurta din pricina căldurii, va trebui să mă ridic.

Vreau ca trupul să mi se așeze încă o dată în patru labe și capul meu, fără sprijin, răsucit brusc în jurul gâtului la o sută optzeci de grade, să mi se oprească, cu ochii plesniți, pironiți spre bolta cuptorului.

Atunci mă voi opri iar o dată, până când întreaga clădire a trupului se va prăbuși pentru totdeauna pe pulberea fină a măruntaielor mele prefăcute în cenușă.

Omul cu drugul de fier va deschide apoi capacul iadului de foc, să sfărâme ciolanele înnegrite, insuficient carbonizate.

El va găsi măduarele piticului, înfipt ca un uriaș păduche lat în colivia oaselor mele. Îl va recunoaște după forma de dovleac micuț a craniului și după piciorușele lui de Mickey Mouse.

Cu drugul de fier să-i piseze oscioarele.

Praf să se aleagă de el!

PENSIUNEA DOAMNEI PIPERSBERG

*Descoperit, pentru salut, închin
această carte lui Ferdinand Sinidis,
lui și numai lui.*

H. Bonciu

H. Borscia

Si mai urâtă este moartea în toamna mohorâtă a
marei criză, când în orientul scaldat de soare și ape
albastre, curții sprețene se vor strădui să smulgă
encorile înșelătoare în așteptarea celui care am fost.
... În curând voi fi dus totuși în duba neagră, la
cuptor. Mașina va trece grăbită cituș pe străzile copii-
anului când nu
Bestand und Nichts, zugleich wie Nichts und Pause !
Nimmer im jetzt und stets Erinnerung,
Und nur der Wille : Ewig sich zu teilen.
In jeder Form vertausendfacht zu weilen.
Und wieder Heimweh auf der Wanderung,
Sich aus Verlorensein zurückzuzetteln,
Und Sehnsucht, die sich selbst verfrisst,
Dem Namen den man trägt, sich anzuketten,
Und dem Gestelle, das nicht ist.

(În alții nu-s, în mine nu-s din cauză
Că „da“ și „nu“ i-egal cu „nu“ și pauză !
Niciând în azi, mereu în amintiri,
Și vreau doar să mă-mpart în mii de știri,
Să zăbovesc în orice formă plină ;
Și iarăși nostalgia pelerină,
Să vreau să mă salvez, când simt că mor,
Și dorul ce se macină de dor,
Și numele ce-l port ca o cătușă
Legat de soclul de nimic și de cenușă.)

Fr. Werfel

H. Borscia

152

Pe omul acesta capricios și câteodată insuportabil l-am descoperit, în sfârșit, la Viena, în împrejurări cu totul deosebite.

Era o dimineață parcă turnată în ghips, cu toate casele din strada Garnizoanei albe, cu drumul asfaltat și umed de sudoare și cu o singură clădire vânăta, la capătul trotuarului din dreapta, unde laptele scurs din soarele potopit nu putuse să răzbească încă.

Omul meu cotise tocmai dinspre dom, rămânând buimac, în plină baie de lumină.

Îl recunoscui din depărtare după jachet, dar mai cu seamă după jobenul cu capacul oblic.

Înalt și tânăr încă, avea totuși trupul adus din spinare, și un chip prelung și caricatural. Se puteau remarca de la prima ochire sprâncenele încruntate și gura ca un bot de știucă.

Purta barbă și mustață rase și avea gât unduit, cu o cravată strâmbă al cărei nod era pitit după aripa gulerului moale.

Când ne oprirăm față în față, omul meu se clătină ca amețit de băutură. Pleoapele lăsate, prin care genele întredeschise îmi trimiteau sclipirile unor pălălăi lăuntrice, îi tremurau mereu :

— „A.B.C.?“, întrebă el. Și după răspunsul meu afirmativ pe care i-l dădui prin înclinarea capului, începu să-mi bâlbâie ca mușii, ca să mă convingă, probabil, de covârșitoarea importanță a celor trei litere rostite totuși destul de limpede și fără ezitări.

...Să nu-ți faci iluzia că din drojdia unui borș ai putea să scrii o carte întreagă. Ești un simplu parchetar de litere. Scoți din alfabet câțiva sâmburi de roșcovă și joci țintar cu ei, până ce construiești adevăratul adăpost al unui gând oribil.

Când te joci cu toate literele, observi că sâmburii sunt douăzeci și trei de picături de sânge, ce le lingi de pe o coală de hârtie pe care rămâne totuși tocmai ceea ce ai fi dorit să dispară, ceea ce ai fi voit să ascunzi.

Nu oricând se poate suporta scurgerea borșului pe care trebuie să-l întrebuințezi la smângălitul paginii, ce nu prea interesează, fiindcă meșterești în ea o vadră de sânge și o prea frumoasă provizie de stele.

Pornirăm înspre gară, fiecare cu bagajul său. Valiza îmi părea de astă dată ușoară ca fulgul.

Afară din oraș, amurgul stacojiu aruncase o pată galbenă și mare în direcția forturilor, pe o geană de cer siniliu, căzută deasupra pădurii. Stâlpul barierei cobora lent, închizându-ne singurul drum peste podul de piatră, aruncat de-a curmezișul unui gât cu ape negre. Opriți lângă linia ferată, auzirăm huruitul garniturii de cazane și văzurăm cum trenul se apropie cu ochii de sânge și cu steaua palidă din frunte.

Vagoanele goale trecură cu zgomot asurzitor de fierărie ciocănită pe macazuri, până ce, în sfârșit, privirile ne alunecară de pe ultima cisternă înnegrită de țitei. La capătul ei, un frânar înălțat deasupra tampoanelor învârtea manivela, cu privirile fixate înspre o umbră de om, ce legăna, departe, un felinar cu licăr verde.

Seara vânătă ne întâmpină, întovărășindu-ne până la primul felinar aprins de lângă gară.

MENTIUNI CRITICE DESPRE *BAGAJ...*

Dintr-o mociună de culoare ciudată frecată roată cu funingini de aur, bidineaua lui plină și grasă, ridicată pe schiele cea mai înaltă, sugrăvește în frescă universală a balamucirii sufletești, la care fiecare adăugăm simțământele ființate a sângelui nostru, o figură sau un interval.

Tudor Arghezi

Romanul *Bagaj* de H. Bosciu conține pagini geniale.

P. Aderca

Este o claritate de halucinație, o senzație de vis cu ochii deschiși, în unele pagini din *Bagaj*.

"Oțosea erodită a cămășii", poate cele trei prime momente ale acestui coșmar, iar episodul dinure Hilda și păsorial Egon ar trebui citat în întregime!

Pe d. H. Bosciu îl putem urmări cu interes justificat.

Pompiliu Constantinescu

Vremea, 17 februarie 1955

Ignoranțele grave trebuiesc mărturisite : nu-l cunoșteam și nu citisem încă nimic de el. Am descoperit pe artist în cartea de față.

Dintr-o mocirlă de culori crude frecată toată cu funingini de aur, bidineaua lui plină și grasă, ridicată pe schela cea mai înaltă, zugrăvește în fresca universală a balamucului sufletesc, la care fiecare adăugăm smângăleala fierbinte a sângelui nostru, o figură sau un interval.

Tudor Arghezi

* * *

Romanul *Bagaj* de H. Bonciu conține pagini geniale.

F. Aderca

* * *

Este o claritate de halucinație, o senzație de vis cu ochii deschiși, în unele pagini din *Bagaj*...

...Obsesia erotică alcătuiește, poate cele mai puternice momente ale acestui coșmar, iar episodul dintre Hilda și pictorul Egon ar trebui citat în întregime.

...Pe d. H. Bonciu îl putem urmări cu interes justificat.

Pompiliu Constantinescu

Vreamea, 17 februarie 1935

* * *

Sunt unul dintre aceia care au savurat cu delicii cartea lui H. Bonciu. Nu m-au speriat unele cruzimi. Am urmat pas cu pas evoluția eroului central, cu gusturile lui de profanare, dar și cu teribilele lui remușcări. Cuvintele sângerează. Cum există mari admiratori ai lui Céline sau Axel Munthe și nu observă că autorul român este din aceeași familie. Am iubit sufletul lui complicat chiar dacă nu am cunoscut aceleași întâmplări. Și ce minunată mi-a apărut sinuozitatea gândurilor lui.

Cartea lui H. Bonciu se cheamă greșit „roman“. Este mult mai mult : o tranșă din viață. Vibrațiile ei invadează.

Ce rost ar avea să îndrepti o critică literară, cât de abilă ar fi ea făcută?

Dar H. Bonciu e și un mare artist. El știe cum să alterneze umbrele și luminile, și care sunt cuvintele care sugerează și desprind melancolii. H. Bonciu poate să facă să tremure atmosfera pe care ți-a dăruit-o, chiar după ce s-a terminat ultimul rând. Și să rămână concis, nuanțat, să te oblighe să rămâi tot timpul atent.

Galeria lui de portrete te invadează cu o viață certă.

Anton Holban

Adevărul, 17 aprilie 1935

* * *

...Cartea d-lui H. Bonciu are pagini excepționale : sunt paginile dedicate iubirii fizice.

Mi-e greu să citez. Mă tem că izolate într-un articol de critică, aceste pasaje și-ar pierde forța lor de umbră senzualitate. Mă tem că l-ar putea deruta pe lector, păcălindu-l cu o trivialitate ce în carte nu există. E de ajuns să spui că numai la Lawrence am găsit astfel de evocări ale actului amoros, păstrând parcă în cuvinte flăcările mitului. Sunt

câteva femei în *Bagaj*, și toate trăiesc altfel, cu altă tensiune, în alt vârtej senzorial, prezența masculului.

Dar e în scrisul domnului Bonciu o înclinare spre grotesc ce adaugă acestor pagini un depărtat rânjet tragic.

...Cartea are lucruri de înaltă calitate, iar d. H. Bonciu e un scriitor cu posibilități mari.

Mihail Sebastian

Rampa, 1 martie 1935

Cuprins

<i>Sigismund Absurdul. Viața și opera</i> (Adriana Babeți) . . .	5
Bagaj...	39
Pensiunea doamnei Pipersberg	133
Cartea despre carne	161
Cartea despre vin	185
Cartea despre suflet	203
Mențiuni critice despre Bagaj....	229

fiction canon

Mihail Sadoveanu – *Ochi de urs și alte povestiri*

Gib I. Mihăescu – *Rusoaica. Bordelul de pe Nistru al
locotenentului Ragaiac*

H. Bonciu – *Bagaj... • Pensiunea doamnei Pipersberg*

În pregătire :

Anton Holban – *Conversații cu o moartă*

Coperta : Angela Roure-Serbenco

Tehnoredactor : Lavinia Medoraru

Bun de tipar: martie 2005. Apărut: 2005

Editoria Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 166

700305, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;

(0232) 21.78.49 (difuzaie); E-mail: office@polirom.ro

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 2, ap. 33,

C.P. 57 • P.O. Box 1-725, 030174

Tel.: (021) 313.89.75; E-mail: polirom@din.ro

Tipografie: ARCA/PRINT Iași

Str. Buciuc, nr. 34, Iași 700365

Tel. 0232-213225, 236346, fax. 0232-211251

Prețarea tinerilor literari este de 25% din prețul de vânzare
se adaugă accesa. Sample se vinde la Uniunea Scriitorilor
Județ Botoșani, cont nr. 25111-1713/ROL

www.polirom.ro

Coperta : Angela Rotaru-Serbenco
Tehnoredactor : Luminița Modoranu

Bun de tipar: martie 2005. Apărut: 2005
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail: office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: polirom@dnt.ro

Tipografia MULTIPRINT Iași
Str. Bucium, nr. 34, Iași 700265
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252

Valoarea timbrului literar este de 2% din prețul de vânzare
și se adaugă acestuia. Sumele se virează la Uniunea Scriitorilor
din România, cont nr. 2511.1-171.1/ROL

„Totul vorbește în Bonciu despre o existență precară, imprevizibilă, despre extravaganță și spirit de contestare, despre fascinația perifericului, chiar a sordidului, cel puțin în anii vienezi, așa cum transpar ei din texte (portrete, eseuri, stilizări romanești sau versuri)... El reușește să sfideze canoane, să încalce tabuuri, să scoată sexualitatea din zona literaturii de consum.“

Adriana Babeți

„Dintr-o mocirlă de culori crude frecată toată cu funingini de aur, bidineaua lui plină și schela cea mai înaltă, zugrăvește în fresca universală a balamucului sufletesc la care fiecare adăugăm smângăleala fierbinte a sângelui nostru, o figură sau un interval.“

Tudor Arghezi

„Sunt unul dintre aceia care au savurat cu delicii cartea lui H. Bonciu. Nu m-au speriat unele cruzimi. Am urmat pas cu pas evoluția eroului central, cu gusturile lui de profanare, dar și cu teribilele lui remușcări.“

Anton Holban

„Cartea d-lui Bonciu are pagini excepționale: sunt paginile dedicate iubirii fizice.“

Mihail Sebastian

H. BONCIU

Bagaj...

•
Pensiunea
doamnei Pipersberg